

ÇİVRİL (DİKEY BOYUTTA BİR YEREL TARİH ÇALIŞMASI)

Keziban TURGUT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Sayın DALKIRAN

Uşak

Temmuz, 2014

ÖZET

ÇİVRİL (DİKEY BOYUTTA BİR YEREL TARİH ÇALIŞMASI)

Keziban TURGUT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Sayın DALKIRAN

Uşak

Temmuz, 2014

Araştırma konumuzu oluşturan Çivril, geniş ve verimli ovası nedeniyle tarihin her döneminde önemle seçilen bir yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Çevrede yapılan kazılardan anlaşıldığına göre, MÖ. 3000 yıllarına kadar uzanan geçmişte sırasıyla Hitit İmparatorluğuna bağlı "Arzava Krallığı" (MÖ.1324-1294), "Frigler, Lidyalılar, Selevki Krallığı, Bergama Krallığı, Roma ve 1119 yılına kadar Bizanslıların hâkimiyeti görülmektedir. 1119 tarihinden itibaren Çivril, Selçukluların eline geçmiştir. Tarihin önemli savaşlarından olan Myriokephalon savaşı da bu topraklar üzerinde gerçekleşmiştir.

Ege bölgesinin İç Batı Anadolu'da Denizli ili sınırları içinde ve Denizli'ye 95 km uzaklıkta yer alan Çivril İlçesi; aynı zamanda Denizli ilinin yüz ölçümü bakımından en geniş ilçesidir. Yeryüzü şekilleri bakımından zengin ve verimli topraklara sahiptir.

Çivril 1831 yılında Kütahya sancağına bağlı Şeyhlü kazasının bir köyüdür. 1880 yıllarında ise Çivril idari bakımdan Sandıklı kazasının Işıklı Nahiyesi'ne bağlı bir köy iken 1892 yılında nahiye olmuştur. 1910-11 yıllarında Afyon iline bağlı bir kaza haline dönüşen Çivril; 1925 yılında da Türkiye'nin Denizli iline bağlı bir ilçe konumundadır.

Çivril ilçesi ile ilgili yapılan bu çalışmada eski dönemlerden beri Anadolunun genelinde görülen, ekonominin temelini meydana getiren, tarım ve hayvancılığın;

dini hayatı hareketlendiren vakıf kültürünün ve eski dönem Çivril nüfusunun ayrıntıları incelenecektir.

Bu incelemede Çivril'e kayıtlı olan hanelerin büyük çoğunun ziraatle uğraştığı ve nerdeyse her hanede hayvancılık yapıldığı görülmektedir. Şahıslar kendi geçimlerinin yanısıra tımar ve zaviyeler içinde üretimde bulunmuştur. Osmanlı Devleti vergilerin çoğunu tarımsal ürünlerden almıştır. Kayıtlarda geçen dini görevlilerin çokluğu ve zaviyelere verilen önemlere bakılacak olursa da dini hayatın canlılığını da edinilen diğer bilgiler arasındadır.

Nüfus kayıtlarını incelediğimizde ise dinamik bir nüfusun varlığını görmekteyiz. Ayrıca kayıtlarda muhacir ve misafir kayıtlarına da yer verilmesi bize nüfus hareketliliği hakkında da bilgi vermektedir. Son olarak araştırmamızda geniş yer verdiğimiz Nüfus ve Temettuat kayıtlarındaki meslek durumlarına baktığımızda Çivril'in çok eskilerde köy hüviyetinde olsa dahi bir kasaba kadar hareketlilik sergilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çivril, Tarım, Nüfus, Ekonomi, Dini Hayat

ABSTRACT**ÇİVRİL (VERTİCAL DİMENSION OF THE HİSTORY STUDY)**

Keziban TURGUT

MASTER'S THESIS

COUNSELOR: Prof. Dr. Sayın DALKIRAN

Uşak

July, 2014

Çivril, the subject of this study, has been chosen as a settlement throughout the history due to its wide and fertile plain. On the evidence from the excavations in the neighbourhood, respectively, the sovereignty of Arzava Kingdom which was allied to Hittite Empire, Pyrgians, Lydians, Selevki Kingdom, Pergamo Kingdom, Roman Empire and Byzantines (till 1119) has been seen in its history dating back to 3000 B.C. As of 1119, Çivril was captured by Seljuks. The Myriokephalon War which is one of the most important wars in history, brought about on this land.

The county Çivril, within the borders of the city Denizli in Aegean Region and 95 km far from Denizli, is also the largest county of Denizli in terms of surface area. Çivril has rich and productive soil in point of landform.

Çivril was a village in Şeyhlü in Kütahya province in 1831. While Çivril was a village in Işıklı sub-district in Sandıklı County in 1880s, it became a sub-district in 1892. Çivril which became a district in Afyon in 190-11, became a county in Denizli in Turkey in 1925.

In this study about Çivril, we will shed light on he details of agriculture and stockbreeding which have formed the basis of economy and have been seen in Anatolia for ages; charitable institution culture which revives the religious life ; and Çivril's population.

In these researches, Most of Çivril's people had been engaged in farming and stockbreeding. People also served for feoff and zawiya alongside their livelihood. Ottoman Empire had collected most of the taxes from agricultural products.

If we scope on the number of religious officials and significance on zawiya, vitality of religious life can be noticed easily.

When we analyse the registers, we can see the existence of a dynamic population. Besides, emigree and visitors' registers inform us about vital statistics. Last of all, when we shoot a glance over the occupation status in population registers that we have mentioned broadly, it has clearly been seen that Çivril had had an influence as a village as much as a town had.

Keywords: Çivril, Agriculture, Population, Economy, Religious Life

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tarih Ana Bilim/Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 114006009 No'lu öğrencisi Keziban Turgut'un "Çivril (Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Çalışması) " adlı tezi 2 /7 /2014. tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı): : Prof. Dr. Sayın DALKIRAN

Üye: : Prof. Dr. Saim SAVAŞ

Üye: : Doç. Dr. Murat ÖNTUĞ

Prof. Dr. Cemil ERTUĞRUL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Yerel tarih çalışmalarında amaç, çevremizde tarih bilinci oluşturmak, doğal ve kültürel mirasımıza sahip çıkmaktır. Ciddi ve derinlemesine yapılan yerel tarih araştırmasının ülke yararı ve kültürel miras açısından önemi yadsınamaz bir konudur. Ancak bir araştırmacı olarak bilinmeyene inmek ve bir zamanlar var olan insanların hayatına dokunmak benim için ayrı bir gurur oluşturmaktaydı. Gündelik olanla, sıradan insanlarla ve bu insanların yaşamışlıklarıyla ilişki kurmanın ve bu yolla da tarih yazmanın hatta yazmaktan ziyade geçmişte yaşamış olsalar dahi yeni insanlarla tanışmanın, yalnızca bir tarihçi için değil bütün araştırmacılar için eğlenceli bir süreç olacağına inanmaktayım.

Yerel tarihte araştırmaya konu olan bir yerin bu bir okul, herhangi bir bina, köy veya mahalle kısacası araştırmacının isteğine bağlı her yer olabilir; kendine özgülük kavramı vardır. Bu kendine özgülük ifadesinde araştırmaya konu olan yerin her hangi bir yerle kıyaslamada bulunma zorunluluğunun olmadığı için ya da herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadığı için kendi içinde bir özgürlük havası vardır.

Tüm bu güzel duygular içerisinde yapmış olduğum bu araştırmada öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Sayın Dalkıran'a; sabrını, emeğini ve bilgisini benden esirgemeyen hocam Prof. Dr. Saim Savaş'a; kaynak bulma konusunda benden yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Mümtaz Başkaya ve Çivril Belediye Başkanı İbrahim Hakkı Aslan'a; Çivril kütüphanesi müdürü Sayın Lütfi Ulukaya'ya tezi yazarken beni motive eden sevgili arkadaşlarım Banu Erdönmez ve Songül Ateş'e çok teşekkür ederim. Her şeyden önemlisi beni okutan maddi ve manevi desteğini benden asla esirgemeyen sevgili babam Süleyman Turgut'a son olarak tez yazarken benden teknolojik bilgilerini esirgemeyen ve maddi-manevi destekçim sevgili eşim Abdullah Şahin'e teşekkür ederim.

Keziban TURGUT

Uşak, 2014

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

- Adı Soyadı** : Keziban Turgut
- Doğum Yeri ve Tarihi** : Ilgın/KONYA 10/03/1985
- Lisans Öğretimi** : 2005/2010 öğretim yılları arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi / Tarih Bölümü'nde Lisans Eğitimimi tamamladım.
- Yüksek Lisans Öğretimi** : 2011/2012 öğretim yılında Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimime başladım.
- Bildiği Yabancı Diller** : Orta düzeyde İngilizce
- İletişim**
- e-posta adresi : kzbntrgt@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
HARİTALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	16

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİVRİL'İN COĞRAFYASI

1.1. ÇİVRİL'İN KONUMU (YERİ VE YÜZ ÖLÇÜMÜ).....	24
1.2. TABİAT ŞARTLARI.....	25
1.2.1. Yüzey Şekilleri.....	25
1.2.2. İklimi	26
1.2.3. Doğal Bitki Örtüsü.....	27
1.2.4. Akarsu ve Göller	28

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ÇİVRİL

2.1. ÇİVRİL ADININ ANLAMı.....	30
2.2. İLK ÇAĞLARDA ÇİVRİL	30
2.3. ROMA DÖNEMİ.....	32
2.4. BİZANS DÖNEMİ VE MYRİOKEPHALON SAVAŞI.....	32
2.5. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DÖNEMİ.....	34
2.6. OSMANLI DÖNEMİ.....	35
2.7. MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET DÖNEMİ	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ YAPILANMA

3.1.	DİNİ GÖREVLİLER	38
3.1.1.	İmam.....	38
3.1.2.	Müftü.....	40
3.1.3.	Hatib.....	41
3.2.	İDARİ GÖREVLİLER.....	41
3.2.1.	Muhtar-ı Evvel Muhtar-ı Sâni.....	41
3.2.2.	Kethüda.....	43
3.3.	SALNAMELERDE ÇİVRİL'DEKİ İDARİ GÖREVLİLER.....	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS YAPISI VE NÜFUS HAREKETLERİ

4.1.	HANE MİKTARLARI VE ERKEK NÜFUS SAYILARI	47
4.2.	AİLE İSİM VE UNVANLARI.....	53
4.3.	ŞAHİS İSİMLERİ VE İSİM VERME GELENEĞİ	58
4.4.	İNSAN TİPOLOJİSİ.....	59
4.5.	NÜFUS HAREKETLERİ	61
4.6.	MESLEKLER.....	64

BEŞİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ YAPI

5.1.	GELİRLER.....	68
5.1.1.	Tarım Hasılatı Ve Yetiştirilen Ürünler.....	68
5.1.2.	Hayvancılık Ve Toplam Hayvan Hâsılatı.....	76
5.1.3.	Toplam Diğer Hâsılatlar	89
5.2.	GİDERLER (VERGİLER).....	90
5.3.	ARAZİ VARLIĞI.....	97
5.3.1.	Osmanlı Devleti Arazi Sistemi	97
5.3.2.	Çivril Arazi Varlığı	99

ALTINCI BÖLÜM

ÇİVRİL'DE EĞİTİM VE ÖĞRETİM DURUMU

6.1. MEKTEP	119
6.2. CAMİ	119
6.3. MÜDERRİS.....	120
6.4. MUALLİM-İ SIBYAN	121
6.5. DERS-İ ÂM.....	122
6.6. ULEMA.....	123
6.7. TALEBE VE SUHTE	124

YEDİNCİ BÖLÜM

DİNİ HAYAT VE VAKIF KURUMLARI

7.1. VGMAD. DEFTERLERİNE GÖRE ÇİVRİL VAKIF KURUMLARI.....	125
7.1.1. Camiler.....	126
7.1.2. Mescitler.....	126
7.1.3. Mektep ve Medreseler.....	128
7.1.4. Zaviyeler	128
SONUÇ	129
EKLER.....	131
Ek 1: Çivril 1831 Tarihli Nüfus Defteri	131
Ek 2: Çivril Temettuat Defteri Hane Örneği.....	133
Ek 3: Çivril Avarız Defteri Örneği.....	135
Ek 4: Çivril Vakıf Defteri Kayıt Örneği.....	136
Ek 5: Çivril ilçesi genel görünümü.....	137
Ek 6: Çivril merkezden bir görünüm.....	138
Ek 7: Çivril merkezden başka bir görünüm	138
Ek 8: Çivril Dedeköy Camisi.....	139
Ek 9: Çivril Merkez Camisi	139
Ek 10: Denizli Siyasi Haritası.....	140
Ek 11: Çivril İlçe Haritası.....	140
KAYNAKÇA	141

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
HD	: Hurufat Defteri
MEB. İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
ML.VRD.TMT	: Maliye Nezareti Varidat Muhasebesi Defterler
NFS. D	: Nüfus Defteri
nr.	: Numara
S	: Sayı
s	: sayfa numarası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb	: Ve Benzeri
VGMAD	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defteri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1844-45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre İmamların Mahallelere Göre Dağılımı	39
Tablo 2: 1831 yılı Nüfus Kayıtlarına Göre İmamların Mahallelere Göre Dağılımı...	39
Tablo 3: 1831 Yılı Nüfus Kayıtlarında Bulunan Muhtarların Mahallelere Göre Dağılımı	43
Tablo 4: Şeyhlü Nahiyesi İdari Görevlileri	44
Tablo 5: Çivril Redif Taburu Askeri Görevlileri.....	45
Tablo 6: Çivril Genel Nüfus Verileri.....	48
Tablo 7: 1844-45 Yılı Temettuat Defterlerinin Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı ...	49
Tablo 8: 1831 Yılı Nüfus Defterindeki Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı.....	50
Tablo 9: Temettuat ve Nüfus Kayıtlarına Göre Aile Ünvanı ve Şahıs Adlarının Dağılımı	53
Tablo 10: 1844-45 Yılı Temettuat Kayıtlarında Görülen 10'un Üzerindeki İsim Dağılımı	58
Tablo 11: 1831 Yılı Nüfus Kayıtlarında Görülen 10'un Üzerindeki İsim Dağılımı ..	59
Tablo 12: 1831 yılı Çivril Karyesi Şahısların Boy Özellikleri.....	59
Tablo 13: 1831 Yılı Çivril Karyesi Şahısların Sakal ve Bıyık Özellikleri.....	60
Tablo 14: Çivril'den Göç Eden Muhacirleri Dağılımı.....	62
Tablo 15: 1831 Yılı Kayıtlarına Göre Çivril'e Göç Eden Misafirler	63
Tablo 16: 1844-45 Yılı Temettuat Defteri Çivril Meslek Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı.....	64
Tablo 17: 1831 Yılı Nüfus Defteri Çivril Meslek Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı	65
Tablo 18: Çivril Toplam Hâsılatının Mahallelere Göre Dağılımı	67
Tablo 19: Çivril'de Yetiştirilen Ürünler ve Senelik Hasılatı	68

Tablo 20: Çivril’de Büyükbaş Hayvancılıkla Uğraşan Hanelerin Hayvan Türleri ve Miktarları.....	77
Tablo 21: Çivril’de Küçükbaş, Yük-Binek Ve Arıcılıkla Uğraşan Hanelerin Hayvan Türleri ve Miktarları	83
Tablo 22: Çivril’de Diğer Hâsılat Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı.....	89
Tablo 23: Çivril Toplam Temettuat’ı Ve Türlerine Göre Ödenen Vergiler.....	90
Tablo 24: Çivril Topraklarının Kullanım Alanına Göre Dönüm Ve Hasılatı	100
Tablo 25: Çivril Topraklarının Zaviyelerin Tasarrufuna Ayrılan Dönüm Ve Hasılatı.....	106
Tablo 26: Çivril Topraklarının Diğer Tasarruf Türlerine Göre Dağılımı	112
Tablo 27: Çivril’e Ait Cami Vakfı.....	126
Tablo 28: Çivril’e Ait Mescit Vakıfları	127
Tablo 29: Çivril’de Bulunan Mektepler	128
Tablo 30: Çivril’de Bulunan Zaviyeler	128

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Çivril Yaş Aralıkları	51
Grafik 2: Çivril Boy Dağılımı	60

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Çivril Lokasyon Haritası	25
Harita 2: Akarsu ve Gölleri Gösteren Lokasyon Haritası	29

GİRİŞ

Yerel Tarih Araştırmalarının Önemi ve Kaynaklar

Milletlerin kültürel mirasının en önemli parçası tarih bilimidir. Tarih, yerel konumumuzun gelişimini anlamamıza yardım eder. Belirli bir tarihteki bir aile veya köyün tarihi, bir işletme veya kanalın hikâyesi, belli bir bölgenin, mülkiyetin, arazinin veya evin hikâyesi yerel tarihin konusu olarak işlenebilir.¹ Tarih hızlı sosyal değişimlerin yaşandığı günümüzde özellikle aile tarihi ve yerel tarih yoluyla sosyal bütünleşme için gerekli olan kök ve kimlik duygularının edinilmesine katkı sağlar.

Geçmişini bilme arzusu tarih boyunca insanlığın temel düşünce sistemini oluşturmaktadır. İnsan dününü bildiği sürece var olmakta kendini bilinçlendirmekte ve yaşadığı coğrafyayı en önemlisi de kendi kültürünü sevmektedir. Tarih artık devletlerin tarihinin tek biçimde anlatılmasından çıkıp, bölgesel ya da yerel çeşitliliğe doğru bir dönüş sergilemektedir. Devleti oluşturan halksa; tarihin gündelik olana yönelmesi, sıradan insanlarla ilişki kurması onu yerel bağlamda araştırması, tarihi daha demokratik bir sürece götürecektir. Demokratik bu süreçte en temel ihtiyaç olan yerel tarih araştırmaları da bu bağlamda önem kazanmaktadır.

Genel tarihin önemli bir parçası olan yerel tarihi araştırıp yazabilmek için belli bir metot dâhilinde ilerlemek gerekir. Bunun için belli başlı kaynaklara ihtiyaç vardır. Bunlar sırasıyla: temettuat, nüfus defterleri, salnameler, tahrir defterleri, İcmal defterleri, vakıf kayıtları, mezar taşları, şerhiye sicilleri, jurnaller, çeşme ve çeşitli yapı kitabeleri başlıca kaynaklar arasındadır. Bilindiği gibi, Osmanlı Devletinde yeni fethedilen bölgelerde genel vaziyeti ve vergi kaynaklarını tespit etmek maksadıyla hükümet tarafından görevlendirilen memurlar vasıtası ile genel sayımlar yapılır ve bu sayımların sonuçları Tahrir Defteri adı verilen defterlere kaydedilirdi. Daha sonra, ihtiyaç halinde veya padişah değişikliği sebebiyle bu sayımlar yenilenirdi. Dolayısıyla, Tahrir Defterleri, Osmanlı devletinin tımar sistemi uygulanan, topraklarındaki vergilendirilebilir ekonomik faaliyetlerin ve insan

¹ <http://www.tarihegitimcileri.org.tr/DERNEK/yayin/012saktekin-yerel.pdf>, (28 Ekim 2013)

kaynaklarının tespitinde oldukça önemli kaynaklardır.² Örnekte olduğu gibi devleti yönetebilme gereksiniminden dolayı Osmanlı Devleti halkının ve toprağının kayıtlarını belli bir sistematik çerçevesinde gerçekleştirmiş bize de yerel tarih araştırmalarında kullanabileceğimiz çeşitli kaynakların doğmasına yol açmıştır. Şimdi kısaca bu kaynaklardan bahsedip Denizli'ye bağlı Çivril ilçesinin yerel tarihi hakkında eldeki kaynaklarla bilgi vermeye çalışacağız.

Muhasebe Defterleri

Büyük imparatorluklarda olduğu gibi, Osmanlılarda da gelir ve harcama gerektiren bir vazifeyi ifa eden herkesten veya her kesimden hesap tutması ve hem vazifenin yerine getirilmesi hem de muhasebe açısından hesap verilmesi söz konusu önem kazanan bir işlemdi. Osmanlılarda her türlü ekonomik faaliyeti kontrol eden iyi bir maliye sistemi mevcuttu. Muhasebe defterleri Muhasebe icmal defterleri olarak da zikredilirdi. Mufassal defterlerin özeti şeklinde Anadolu ve Rumeli bölgelerinin nüfusunu ve gelir kaynaklarını muhasebe için hazırlanıyordu. Başlıca özellikleri: siyakat yazısı ile yazılırlar ve tüm hesaplar Arap ve Divani rakamlarla kaydedilmekteydi. Hesaplar çoğunlukla Akçe ve Kuruş birimi üzerinden yapılırdı. Defterler gelir ve gider alanlarını gösteren birkaç kısımdan oluşurdu. Defterler verdikleri bilgiler açısından iyi bir denetim aracıdır. Defterler Anadolu ve Rumeli'de mevcut şehir, kale, pazar yeri, köy, mezra, yaylak, kışlak, vakıflar, asker, reaya grupları ve avarız gelirleri üzerinde genel bir cetvel elde etmek üzere yapılmıştır.³

Avarız Defterleri

Kelime olarak “sonradan meydana gelen” anlamında olan, Osmanlı mali kayıtlarında yaygın olarak; “*avarız-ı divaniye- tekâlif-i örfiye*” şeklinde belirtilmiş olan avarız vergisi XVI. Yüzyıl boyunca, sadece sefer gibi olağanüstü durumlarda ortaya çıkan masrafların karşılanabilmesi için tahsil olunan bir vergi sistemidir.⁴

² Halil İnalçık, **Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler**, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, (Derleyenler: Halil İnalçık, Şevket Pamuk), Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (Ankara, 2000), s.16-27.

³ Temel Öztürk, **Osmanlılarda Mali Denetim Aracı Olarak Muhasebe İcmal Defterleri: Trabzon Örneği**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütavelli Heyet Başkanlığı, S. 56. (2011) s. 211- 234.

⁴ Ömer Lütfi Barkan, “Avârız”, **MEB, İA**, C.2, İstanbul, 1961, s, 13-15.

XVI. asrın sonuna doğru değişen koşullar sebebiyle daha çok gündeme gelmeye başlayan bu vergi çeşitli alanların ihtiyacı için daha sık toplanmaya başlanmıştı bunlar; sefer vuku bulduğunda ordunun ihtiyacı olan buğdaydan, ihtiyaç duyulan sair iaşenin temini için gerekli olan paraya, donanmanın ihtiyacı olan kürekçi temininden, derbent, yol, köprü ve su yollarının bakım ve onarımına, hatta saray mutfağının bazı ihtiyaçlarını karşılamaya kadar uzanmıştı.⁵ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tazminat'a kadar devam eden bu vergi, tahakkuk ve tarh usulleri bakımından diğer vergilere nazaran farklılık gösterir. Halktan nakit olarak toplanabileceği gibi aynî ve hizmet olarak da istenebilirdi.⁶

Avarız mükellefi olanlar askeri olmayan re'ayadır. Askeri deyiminin içerisine fiilen askerlik hizmeti yapanların dışında; *ulema, suhela, sadât, derbentçi, tuzcu, çeltikçi, ortakçı, katrancı, doğancı, vakıf re'ayası* v.s gibi birçok zümreler dâhildir.⁷ Şahısların avarız mükellefi olması için ev, tarla, dükkân v.s gibi gayrimenkul sahibi olmaları gerekmektedir. Ancak çoğu defa bir ev sahibi olmak vergi mükellefi olmak için yeterlidir.⁸

Temettuat Defterleri

Kelime anlamı Temettü' kâr etmek anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Temettuat ise; karlar, kazançlar demektir.⁹ Temettuat defterleri, Tanzimat döneminde bölgelerin mal-mülk, hayvan, arazi ve yaşayan bütün insanların şahsi malvarlıklarını kaydetmek için hazırlanmış resmi belgelerdir. Bu defterler, sosyo-ekonomik hayat, nüfus ve tarımsal ekonomi ile ilgili bütün karakteristik özellikleri kapsamaktadır. Bu kayıtlar XIX. yüzyıl Tanzimat dönemi reformlarının etkisi altında tutulmuştur. Osmanlı sosyo-ekonomik tarihinin özellikle Tanzimat'ın ilk yılları için - önemli kaynakları olan bu defterler, dönemin sosyal tarih araştırmacılığı için hayati veriler ihtiva eder, çünkü tahrir kâtipleri tarafından kaydedilen Temettuat Defterlerinden,

⁵ Turan Gökçe, "Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından "Mufassal-İcmal" Avarız Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazası Örnekleri", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, (C. 20, S. 1, Temmuz, 2005), s.71-134.

⁶ Barkan, **a.g.m.**, s.13.

⁷ Barkan, **a.g.m.**, s.15

⁸ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, (II. Baskı İstanbul 1974), s.273

⁹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, (24. Baskı, Aydın kitapevi yayınları, Ankara, 2007), s.1073.

vergi mükelleflerinin adları, lâkapları, meslekleri hakkında da bilgi alabiliriz. Tanzimat devrinde, daha önceleri değişik adlarla alınan örfi vergilerin yerine tek bir vergi olarak koyulan temettuat vergisi; tüccar, esnaf, köylü, şehrli hane reislerinin yıllık kazançları üzerinden alınan vergidir.¹⁰

Temettuat defterlerinden kaza, köy gibi iskân merkezleri mahallelere ayrılıp, bu mahalleler hane hane ele alınarak şahısların isimleri, yıllık kazançları, gelirleri, tarlaları, bunların kıymetini, sahip oldukları hayvan sayısı; defterlerin bazılarında şahısların boylarının uzunluk ve kısalığından sakallı ya da sakalsız (sarı sakallı orta boylu, şehla v.b gibi) olduklarına kadar kişilerin resimlerini ve hatta mesleklerinin ne olduğu gibi ilginç ve teferruatlı bilgilere ulaşabilmek mümkündür.¹¹

Temettuat Defterleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Kamil Kepeci ve Maliyeden Müdevver Defterler tasnifi içerisinde yer almaktadır. Bu defterler 1988 yılında ayrı olarak tasnif edilmiş ve 17.747 tanesi araştırmaya açılmıştır. Defterlerin büyük kısmı 1844-45 (H. 1260-1261) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az sayıda olmakla beraber, M.1840 (H.1256)'da yapılan ilk tahrirlere ait defterler de vardır. Yapılan bu tasnif çalışmalarının sonucunda, bazı yerleşim yerlerinin defterlerinin eksik olduğu anlaşılmıştır.¹²

Salnameler

Vilâyet salnâmeleri, Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın başlarında yazılmış yıllıklardır. Yerel tarih açısından önemi büyük olan bu yıllıklar, sosyo-ekonomik yapı ile vilâyet ve bağlı birimlerin kurumsal yapısı hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Salnâme, bir senelik hadiseleri göstermek üzere vücuda getirilmiş yazılı eserlerdir. Türkçeye Tanzimat'tan sonra girmiş olan bu sözcük, anlamı itibarıyla yıllık, belli konulara dayanarak bir senelik zamanı kapsayacak şekilde çıkarılan kitap, dergi olarak tanımlanabilir.

¹⁰ M. Zeki Pakalın, "**Temettü Vergisi**", Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, (MEB Yayınları, İstanbul, 1993), s.453.

¹¹ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331

¹² Alpay BİZBİRLİK, Zafer ATAR , " XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği ", **SAÜ Fen Edebiyat Dergisi**, (S. I, 2009) s.37-57.

Salnâme, Farsça iki sözcüğün yani yıl demek olan “sâl” ve mektup, kitap demek olan “nâme” sözcüklerinin birleşiminden meydana gelmiştir.¹³ Osmanlı Devleti’nde ilk sâlnâme H. 1263 (M.1847) yılında yayınlanmıştır. Salnameler çıkarıldığı kurum ve muhtevası bakımından dört çeşide ayrılır:

Birinci grup Devlet Salnâmeleri’dir. İlk defa H. 1263 (M.1847) yılında çıkartılan “Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye”ler 1912 yılına kadar muntazaman yayınlanmıştır. Bu eserler Osmanlı Devleti’nin idarî yapısı hakkında ayrıntılı bilgi verir. Cumhuriyet döneminde de “Devlet Sâlnâmesi” adı ile üç defa neşredilmiştir.

İkinci grup Vilâyet Salnâmeleri’dir. İlk defa H. 1283 (M.1866) tarihinde Bosna’da yayınlanan Vilayet Sâlnâmeleri, idarî yapı, memuriyetler, mahalli bilgiler, ticarî faaliyetler, nüfus, eğitim-öğretim durumu konularında bilgiler içerirler.

Resmî Kurum ve Kuruluşlara Ait Salnâmeler ise Osmanlı Devleti’nin bazı nezaret ve resmî kuruluşlarının yıllıklarıdır.

Askeriyeye ait Salnâmeler (Salnâme-i Askerî, Salnâme-i Bahrî), Hariciye Salnâmeleri, Maarif Salnâmeleri, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnâmeleri gibi yıllıklar kendi kuruluşları hakkında ayrıntılı bilgiler sunar. Son grupta ise Özel Salnâmeler yer alır. Özel konulu, kişi veya kuruluşlara ait olan bu grup sâlnâmelerin ilk örneğini H. 1290 (M.1873) yılında Ebuzziyâ Tevfik Bey tarafından hazırlanan Sâlnâme-i Hadika oluşturur.¹⁴

Vakıf Kayıtları

Türk Toplumlarının yardım ve dayanışma için oluşturduğu kurumların en önemli örneklerinden biri vakıflardır. Hz. Muhammed (SAV) döneminde sadaka-icâriye olarak başlayan bu gelenek, sonraki dönemlerde sistemli hale getirilerek İslâm Medeniyeti’nin köşe taşlarından biri olmuştur. Zamanla İslâm Dünyası’nın en yaygın kurumu haline gelen vakıflar, en parlak devrini Osmanlılarla yaşamış ve

¹³ Kadir KOPARAL, “Vilayet Salnamelerinde Afyonkarahisar”, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Afyonkarahisar, Ocak 2011), s.1

¹⁴ Togay Seçkin BİRBUDAK, “Salnamelere Göre Sivas Vilayeti’nde Eğitim-Öğretim (1898 – 1903)”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.15 No:1, (Mart 2007) s. 303-316.

camii, imaret, han, mektep ve medreseler gibi halka hizmet veren birçok kurum genellikle vakıflar sayesinde hayatîyetlerini sürdürmüştür.¹⁵

Kelime anlamı itibariyle durma hareketten alıkoyma, hapsetme ve dinlendirme anlamlarına gelen vakıf; hukuksal açıdan bir malın alınıp satılmadan alıkonularak sonsuza dek kamunun yararına kullanılması olarak tanımlanmaktadır.¹⁶ Vakıf sözcüğünün çoğulu ise “evkaf”tır. Vakıf kuran kişi “vâkıf”, vakfedilen mal ise “mevkûf” olarak adlandırılmaktadır. Osmanlılarda ise bazen “vakfetmek” bazense “vakfolunmuş” anlamında kullanılan vakıf sözcüğü, zamanla eylemin sonunda oluşan yapıyı ifade eder hale gelerek, vakfetmek eyleminin oluşturduğu sonuç ve kurum olarak kullanılmış ve bugüne kadar da aynı anlamını sürdürmüştür. Hukuksal açıdan ise vakıf, bir malın alınıp satılmadan alıkonularak sonsuza kadar kamunun yararına özgülenmesi olarak tanımlanmaktadır. Vakfetme eyleminde geri alma, süre ile kısıtlama ya da yararlanmanın herhangi bir şekilde engellenmesi gibi koşullar söz konusu değildir.¹⁷

Vakfeden kişinin yani vâkıfın resmen bir yazı ile müracaatı üzerine hâkiminde yüzleştirek hükmünü verdiğini gösteren ve vakıflara varlık verdiğini gösteren resmi belgelere “vakfiye” veya “vakıfname” adı verilir. Vakfiye hukuki tabiri ile vakfın tescilidir.¹⁸ Vakfiyeler düzenledikleri devrin tarihine ışık tutan önemli arşiv vesikalarıdır. Beylerin, Sultanların ve Padişah ailelerinin ve yakınlarının düzenledikleri vakfiyeler, bu şahısların hem hayatları, hem de şahsiyetleri hakkında bilgi verir. Vakıflar kayıtları belli bir zaman ve mekânda var olan düzenin nasıl işlediğini topluma ne gibi faydalar sağladığıyla ilgili bizlere fikir vermektedir. Ayrıca vakıfların hukuki belgelere dayandırılarak düzenlenmesi dönemin kanunları ile ilgili bilgi edinmemize katkı sağlar.¹⁹

¹⁵ Ahsen ARIÖZ BOZKUŞ. “Genel Esaslarıyla Türk Hukuku’nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, **Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, (Ankara 2009), s.15.

¹⁶ Mustafa Nihat Özön, ” **Osmanlıca- Türkçe Sözlük**”, (8.Baskı, İstanbul, 1989), s.886.

¹⁷ Suat Ballar, **Yeni Vakıflar Hukuku**, (4.baskı, Seçkin Yayınevi, İstanbul 2008) s.25

¹⁸ Ali Hikmet Berki, **Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Eserler**, (Ankara, 1965), s.57.

¹⁹ Bahaeddin Yediyıldız, **VIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, (TTK Basımevi, Ankara, 2003), s.6-18.

Hurûfât Defterleri

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf Kayıtları Arşivi'nde iki yüz altı adet bulunan hurûfât defterleri, vakıf kurumlarında görev yapan imam, hatib, vâiz, müezzin, müteveli, müderris, cüzhân, câbi, ferrâş, zaviyedâr gibi cihet ehli ile muhızr gibi mahkeme görevlilerinin ve esnaf örgütlerinin yöneticilerinin atama kayıtlarını içeren belge gruplarıdır.²⁰

Vakıf kurumlarında çalışan görevliler görevinden feragat ederse, azledilirse ya da ölürse yerlerine yeni atamalar yapılır, bunların berat özetleri *Hurufât Defterleri*'ne kaydedilirdi. Ayrıca her padişah değişikliğinde beratlar yenilenir ve yine bu defterlere özetleri yazılırdı. *Hurufât Defterleri*'nde kazaya ait hemen bütün vakıf eserleri, bunların banileri ile tamir ettirenleri, nelerin tamir veya ilave edildiği, atama ve vakıf problemleri kayıt altına alınmıştır.²¹

Tutulma amaçları gereği, hurûfât defterleri içerisinde vakıf kurumları, ayrıntılarıyla kaydedilmiştir. Defterlerdeki kayıtlar, kurumlara yeni bir atama yapılması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle defterler kaza bazlı olarak vakıf kurumları kataloğu durumunda olup bu minvalde şehir tarihçiliğine önemli ölçüde veri sunmaktadır. Vakıf kurumlarının toplu bir şekilde kataloğunu sunması sebebiyle hurûfât defterlerini genellikle XVI. yüzyıla değin bilgiler sunan vakıf tahrirlerinin önemli bir tamamlayıcısı olarak kabul edebiliriz. Bu şekilde merkez ve kırsalıyla şehirlerdeki vakıf kurumları XIX. yüzyıl ortalarına değin tespit edilebilmektedir. Ancak vakıf tahrirlerinden bir eksik yönü vakıf gelirlerine dair çok sınırlı bilgiler içermesidir.²²

Nüfus Kayıtları

Nüfus hareketleri toplumların dönüşümünde etkin bir rol oynar. Dünya tarihine bakıldığında, göçün ve yerleşik hayata geçmenin etkisi, aynı şekilde doğum

²⁰ Yasemin Beyazıt, “Hurufât Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri”, http://www.historystudies.net/Makaleler/319300919_3-Yasemin%20Beyaz%C4%B1t.pdf, (15 Aralık 2013)

²¹ Derya Karakaya, **Eskil/Karapınar Kazası (Vakıf Eserleri)**, (Çizgi Kitabevi 2. Baskı Şubat 2013), s.4.

²² Yasemin Beyazıt, **a.g.m**, s.46.

veya ölüm oranlarının yüksek veya düşük olmasının bu demografik olayların toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal etkileri açık ve yaygın olarak görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda başlangıçtan itibaren, tımar sisteminin bir gereği olarak, XVII. yüzyıla değin belirli periyotlarla tahrir denilen bir sayım ve yazım uygulanmıştır. Bu yüzyıldan itibaren de bu uygulamanın düzensiz yapılan bazı yoklamalarla sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulduğu tarihe kadar, imparatorlukta artık benzeri bir sayım ve yazım faaliyetine rastlanmaz. Fakat yeni kurulan orduya insan ve mali kaynak temini gibi bazı sorunların yeni bir nüfus sayım ve yazım gereğini ortaya çıkardığı; bunun üzerine 1830 sonlarında tamamlandığı bir sayım mevcuttur.²³

Osmanlı devletinde modern anlamda bilinen ilk nüfus sayımı, imparatorluğun bütün kazalarındaki nüfus sayılmamış olmakla birlikte 1828-29-31 de yapılmıştır.²⁴ Bu kayıtlar bize o döneme ilişkin kesin kayıtlar vermemekle birlikte güvenilirliğide şüphelidir. Zira bu kayıtlarda kadın nüfusuna dair bir bilgi verilmemektedir. Bizim elimizdeki mevcut nüfus kayıtlarında Çivril'e ait erkek nüfusunun yanı sıra, insan tipolojisi, isim verme geleneği, sülale unvanları, mevcut bölgede bulunan aşiretler ve kişilerin yaş ve mesleki özellikleride verilmektedir. Çalışmamızdaki değerlendirmeyi bu özellikler çerçevesinde inceleyeceğiz.

²³ Hasan YÜKSEL, " Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı " **Nüfus Bilim Dergisi**, (2006-2007, C. 28-29), s.73-89.

²⁴ Kemal. H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu1830-1914**, (Timaş yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak 2010), s.64.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİVRİL'İN COĞRAFYASI

1.1. ÇİVRİL'İN KONUMU (YERİ VE YÜZ ÖLÇÜMÜ)

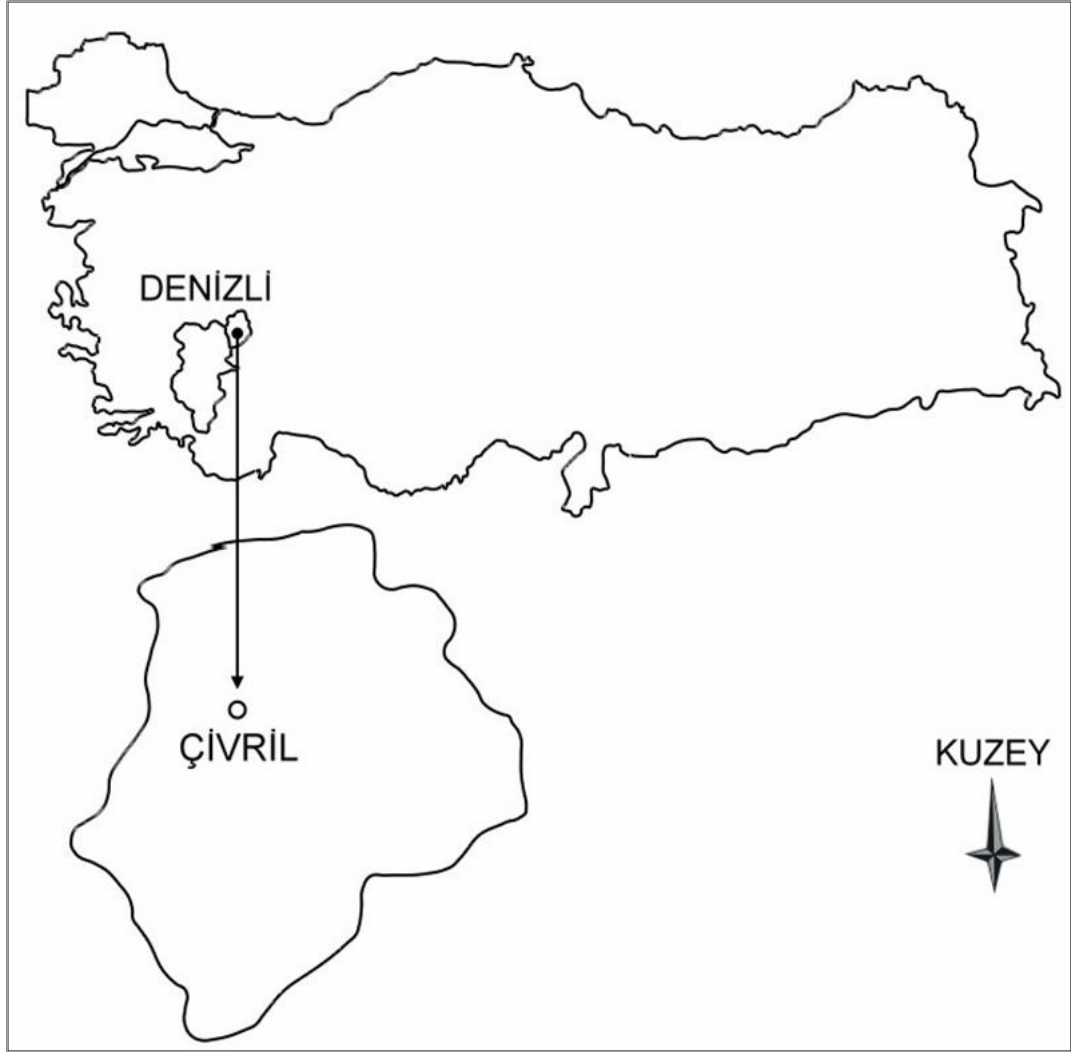
Ege bölgesinin İç Batı Anadolu'da Denizli ili sınırları içinde ve Denizli'ye 95 km uzaklıkta yer alan Çivril İlçesi; Kuzeyden Sivaslı (Uşak), kuzeybatıdan Karahallı (Uşak), kuzeydoğudan Sandıklı (Afyon), güneyden Dazkırı ve Evciler (Afyon), güneybatıdan Bekilli, Çal ve Baklan İlçeleri (Denizli) ile çevrilidir.²⁵ Denizli-Uşak karayolunun üzerinde olan Çivril 1499 Km² yüz ölçümü ile alan bakımından, Acıpayam (1925 km²) ve Çal (1521 km²) ilçelerinden sonra, Denizli'nin üçüncü büyük ilçesidir. Dünya haritası üzerindeki yeri, 38°- 12' kuzey boylamı ile 29°-48' doğu enlemi üzerindedir.²⁶ Yükseltisi 810-850m arasında değişir. İlçe 69 yerleşim yerine sahiptir. Bunlardan 59 adedi köy; ilçe merkezi hariç 9 adedi de kasabadır. Kasabalardan Gümüşsu ve Işıklı belediyelik oldukları gibi aynı zamanda bucak merkezi durumundadırlar.²⁷

²⁵ Yahya KADIOĞLU, **Şehir Coğrafyası Açısından Çivril**, Aktif Yayınevi, (Uşak 2008), s.2.

²⁶ Çivril Kaymakamlığı, **Bütün Yönleriyle İlçemiz Çivril**, (Çivril 1985), s.37

²⁷ <http://yesilcivril.com/index.php/boeluemler/civril/civril-bilgileri/1889.html>, (16 Aralık 2013)

Harita 1: Çivril Lokasyon Haritası

1.2. TABİAT ŞARTLARI

1.2.1. Yüzey Şekilleri

Çivril İlçesi aynı adı taşıyan Çivril ovasının kuzeyinde kurulmuştur. Çivril ve Çivril ovası, güneybatı ve güneydoğu kısımları hariç dağlar ve tepeler ile çevrilidir. İlçe arazisinin % 29,1'i dağlık, %54,7'si ovalık, %16,2'si de dalgalı araziden oluşur.²⁸ Önemli yükseklikler olarak ovanın kuzey doğusunda ilçenin 15 km uzağında ve ilçenin en yüksek Ege Bölgesi'nin ikinci yüksek dağı olan Akdağ (2446

²⁸ Nuri ÇORBACIOĞLU, "Çivril'de Eğitim Coğrafya İlişkisi" A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Afyonkarahisar 2007), s.1.

m.), kuzey – kuzey batısında Bulkaz Dağı (1990 m.), batısında kuzey güney doğrultusunda uzanan Yala Dağı (1300 m.), güney doğusunda ise Bozdağ (1300 m.) bulunur.²⁹

Ova alüvyal tabakalardan meydana gelmiştir. Graben özelliğindeki ova tabanı tipik bir alçalma sahasıdır. Ovanın genel eğimi güneye doğrudur. Bu özellik tektonik hareketlerin bir sonucudur.³⁰ Çivril'in çevresinden diri (aktif) faylar geçtiği için ova 1. derece deprem bölgesi içinde yer alır.

1.2.2. İklimi

İklim geçiş bölgesi olan Çivril hem Akdeniz hem de Karasal ikliminin etkisi altındadır. Ana hatlarıyla Akdeniz iklimine yakınlık gösterse de kış aylarında sıcaklıkların düşük olması ilçe ikliminin karasallığında etkisinde olduğunu göstermektedir. Akdeniz ikliminde çok nadir görülen don ve kar yağışları burada etkili bir biçimde vardır. Yaz aylarında gün içerisinde sıcaklıklar çok yüksek olsa da gece sıcaklıkları düşüktür. Bu nedenlerle iklim, Akdeniz iklimi ile Karasal iklim arasında geçiş yapar.

Yıllık düşük sıcaklık ortalaması 6,4°C'dir. Yıl içindeki düşük sıcaklık ortalamalarının en az olduğu ay -0,9°C ile şubat, en yüksek olduğu ay 16,1°C ile Temmuz'dur. Yıllık yüksek sıcaklık ortalaması 19,5°C'dir. Yüksek sıcaklık ortalaması Temmuz ve Ağustos aylarında 30 °C'nin üstüne çıkar. Yıllık ortalama donlu gün sayısı 68,2'dir. Yükselti ve karasallığın etkisiyle donlu gün sayısı Ege bölgesinin kıyı kesiminden iç kesimlere doğru artar. Çivril ilçesinde donlu gün sayısı 15'in üzerindedir.³¹ İlçede yıllık yağış miktarlarının dağılımı ise şu şekildedir: Yağışların %41,3'ü kış mevsiminde %29'u ilkbahar %8,4'ü yaz mevsiminde ve %21,3'ü de sonbaharda meydana gelmektedir. Yapılan rasatlara göre Çivril'de yıllık ortalama yağış miktarı 452,8 mm'dir. Çivril'de yıllık ortalama yağış değerleri 450 mm ile 1350 mm arasında değişmektedir. Çivril'de kar yağışları Kasım, Aralık,

²⁹ <http://yesilcivril.com/index.php/boeluemler/civril/civril-bilgileri/1894-civril-toporafya-ve-toprak-yaps.html> (16 Aralık 2013)

³⁰ KADIOĞLU, a.g.e, s.5.

³¹ KADIOĞLU, a.g.e, s.6-7.

Ocak, Şubat, Mart aylarında yere düşmektedir. Çivril’de yılda 3,8 karlı gün görülür. Yine yapılan rasatlara göre Çivril’de en yüksek kar örtüsü Ocak ayında 28 cm olarak kaydedilmiştir.³²

1.2.3. Doğal Bitki Örtüsü

Jeopolitik konumuna bağlı olarak iklim çeşitliliği nedeniyle Çivril’in doğal bitki örtüsü de çeşitlilik göstermektedir. Hem Akdeniz hem de Karasal İklimin etkisine bağlı olarak yazların kurak ve nemsiz oluşu, yüksek yapılı örtüyü engeller. Doğal bitki örtüsü insani yıkım sonucu büyük ölçüde tahrip olmuştur (hayvan otlatma, tarla açma, yangın v.b.). Ova çevresindeki alçak tepelik alanlar bozkır görünümündedir. Dağ yamaçlarında, önce maki, sonra karışık orman ve yükseklerle çıkıldıkça iğne yapraklılar karşımıza çıkar. Kuzeybatıdaki yağışlı yörelerde ormanlar geniş bir alan oluşturmaktadır. Akdağ üzerinde karaçam, Burgaz Dağı üzerinde karaçam ve kızılçam ormanları yaygındır. Güneye bakan yamaçlarda kızılçam ormanı yaygınlık kazanır. Ağaç türleri arasında dağ ardıcı, katran ardıcı, pırnal meşesi bulunur. Tarihte geniş alan kaplayan meşe ormanları günümüzde azalmıştır. İngilizler 1892 yılında inşa ettikleri demiryoluyla yöreden İzmir Limanı’na ve oradan İngiltere’ye meşe palamudu taşımışlardır.³³

Çivril Ovası’nda tarım alanları dışında kalan sulak yerler mera ve çayırılık olarak kullanılmaktadır. Büyük Menderes nehrinin taşkın zamanlarında toprak erozyonunu engelleyebilmek için nehir boyunca söğüt ve kavak ağaçları dikilmiştir. Gököl ve Işıklı Gölü civarında sazlık ve kamışlıklar yer alır. Ayrıca Çivril’de Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ali Çelik ve ekibinin incelemelerine göre toplanan 110 bitkiden 45’inin tıbbi bitki olduğu saptanmıştır. Bunlar sırasıyla şunlardır: Kebere, Peygamber Çiçeği, Kantaron Çiçeği, Hindiba, Pamukluk, Alıç, Kızılıcık, Yılan Yastığı, Keçi Sakalı, Çilek, Su Karanfili, Sarı Boynuzlu Gelincik, Duvar Sarmaşığı, Banotu, Binbirdelik Otu, Ebegümece, Unutma Beni, Çörekotu, Beyaz Nilüfer, İzmir Kekiği, Gelincik, Üzerlik, Menengeç, Sinirliot, Semizotu, Sumak, Ahududu, Kuşburnu, Adaçayı, Mürver,

³² ÇORBACIOĞLU, a.g.t s.5-6.

³³ KADIOĞLU, a.g.e, s.46.

Kaside, Gıvışgan Otu, Marsuvan Otu, Karabaşkekik (Mercanköşk), Deve çökerten, Isırgan, Ökseotu, Dağ Reyhani.³⁴

1.2.4. Akarsu ve Göller

Çivril Ovası zengin su kaynakları açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Ovadaki en büyük akarsu Büyük Menderes Nehri'dir. Sandıklı Havzası'nın sularını drene eden Kufi çayı ile güneydoğuda Dinar yakınlarından kaynağını alan Dinar Suyu Işıklı Gölü'nden sonra bir süre doğu-batı yönünde akar. Daha sonra yarım aya yakın bir kavis yaptıktan sonra menderesler içinde güneybatı-kuzeydoğu yönünde akarak Baklan Ovası'na geçer.

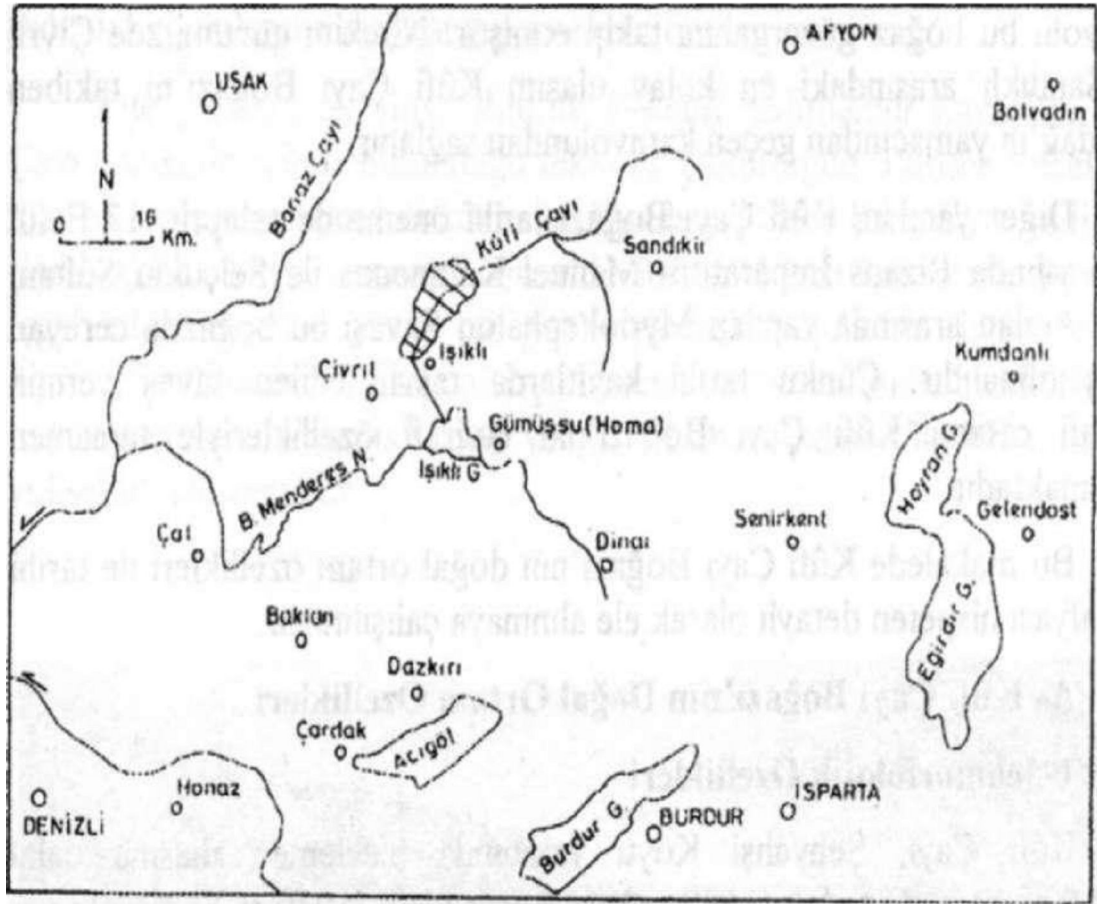
Bir diğer önemli kaynaklardan biri Kufi Çayı'dır. Kufi Çayı Kaynağını Sandıklı Ovası'nın kuzey ve doğusundaki dağlardan alır. Çivril sınırları dâhilindeki Çapak köyünden itibaren Kufi boğazı olarak adlandırılan dar ve derin bir boğaz içinden akarak Çivril Ovası'na ulaşır. Çay Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında tamamen kurur. En fazla suyu kış ve ilkbahar mevsimlerinde taşır. Tamamına yakın kısmı yüzey akışı ve sel suları toplamıdır. Işıklı baraj gölüne bol miktarda mil ve toprak taşır. Su Çıkandan gelen Dinar suyu, Çivril sınırlarına girdikten sonra Gökgöl Köyü yanında küçük bir gölcük oluşturur. Bu gölcüğe Çivril'de "Gökgöl" ismi verilmiştir. Gölün çıkışında bu suya Işıklı Baraj Gölü'ne dökülmeden önce, Homa suyu (Akçay) da katılır.³⁵

Işıklı Gölü Çivril'in güneydoğusunda olan diğer önemli kaynaklardan biridir. Kufi çayı, Akçay, Işıklı Pınarları, yeraltı suları ve Büyük Menderes nehri ile beslenir. Hamam çayı, Sorkun çayı, Bakırlı çay Işıklı baraj gölünde toplanır. Suların kontrol altına alınması ile meydana gelen Işıklı Baraj Gölü, İlçe ve civarındaki köyleri taşkınlardan koruma görevi yaptığı gibi Sarayköy, Nazilli, Aydın ve Söke ovalarını da sular. Tüm bu su kaynakları dâhilinde sulama ve tarım alanında önemli bir değere sahip olan Çivril tarih boyu tercih edilen önemli bir yerleşim yeridir.

³⁴ Sefa Gez, "Çivril'in Tıbbi Bitkileri", **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, (Çivril, Eylül 2001), s.11-20.

³⁵ Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e**, s.43.

Harita 2: Akarsu ve Gölleri Gösteren Lokasyon Haritası

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE ÇİVRİL

2.1. ÇİVRİL ADININ ANLAMI

Batı Anadolu’da coğrafi konumu, iklimi, toprakları ve su kaynakları ile birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Çivril günümüze kadar ulaşan kültürel mirasları ile önem kazanmakta olan Denizli ilinin büyük ve gelişmiş bir ilçesidir. İlçenin adı hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur, bunların içlerinde en köklü olanı ise ismin “Çevril” kelimesinden gelmiş olduğuna dayandırılmasıdır.³⁶ Bunlardan ilki yörenin tabiatı gereği etrafının dağlarla çevrili bir ovada kurulmasından dolayı bu adı almış olabileceği rivayetidir. Ancak bölgede kurulmuş olan çok sayıda yerleşmenin bulunması bölgede kurulan ilk yerleşim yerinin Çivril olamayacağı gerçeğini de bizlere düşündürmekte ve bu sebepten dolayı kesinliğinin doğrulayamamaktayız. Bir diğer rivayet ise yine ovanın tabiatı gereği yeşillik, sulak ve güzel olması sebebi ile buraya gelenler, bir daha çevrilir gelirmiş bu sebeple “Çevril” zaman aşımıyla “Çivril”e dönüşmüştür. Yine bu yöreye yerleşen Türk boyları, boy, aşiret, oymak ve cemaat adlarını yansıtan zengin bir miras bırakmışlardır. Çivril adının bu mirasın bir parçası olduğunu düşünenler de vardır.³⁷

2.2. İLK ÇAĞLARDA ÇİVRİL

Çivril ve yöresinin tarihi geçmişi ilk çağlara kadar dayanmaktadır. Nitekim bölge birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Anadolu’da bilinen ilk yerleşim yerlerinden olan Beycesultan Çivril ilçe sınırları içinde yer almaktadır (İ.Ö. 4000-3500). Beycesultan höyüğünün bilimsel ilk kazısı 1954-1959 yılları arasında Ankara’daki İngiliz Arkeoloji Enstitüsü tarafından Seton Lloyd ve James Mellaart tarafından yapılmış ve 6 sezonluk kazı çalışmalarının sonucunda bölge yerleşmelerinin en eski döneminin (Kalkolitik) Bakır Çağında (M.Ö. 5500-3000)

³⁶ Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e**, s.15.

³⁷ Levent Kurgun, “Çivril Yer Adlarına Bir Bakış”, **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, (Çivril, Eylül 2001), s.167.

başladığı saptanmıştır.³⁸ 2003 yılında yeniden yüzey araştırmalarına tabi tutulan bölgede (Çivril'in Işıklı kasabası) Pınar höyük ve Işıklı höyük alanlarında yine tarih öncesi çağlara ait veriler bulunmuştur. Bu veriler ışığında bölge tarihinin Erken Kalkolitik Dönemin ardından Geç Kalkolitik Dönem (M.Ö. 4000-3000) ve Erken Tunç Çağlar'da da devam ettiği anlaşılmıştır.³⁹

Höyüğün bilinen ilk sakinleri Arzawa'lardır. (M.Ö. 2000-1600 Arzawa ilk çağda Batı Anadolu'da Göller Bölgesi'nden Ege Denizi'ne uzanan bir kuşakta kurulmuş olan bir devlettir). Arzawa'lardan sonra sırası ile Hititler'in (M.Ö. 2.binyılda Anadolu'da ortaya çıkan kavimler arasında en önemlilerden biridir. Anadolu'ya nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte Anadolu'da yaşayan Hattiler, Luviler, Hurriler ve öteki kavimlerle karışıp kaynaşarak, karma kökenli bir kavmin ve dolayısıyla karmaşık özelliklere sahip bir medeniyetin doğmasına yol açmıştır.⁴⁰) Frigler'in (M.Ö. IX. Yüzyılda Orta Anadolu'da, Ankara, Sinop, Alacahöyük, Pazarlı, Boğazköy, Konya; Doğu Anadolu'da Malatya; Batı'da Afyon ve Manisa'ya kadar uzanan topraklar üzerinde yaşamışlardır.⁴¹) Kimmerler'in (M.Ö. 2000 yılında varlığı bilinen Kimmerler'in Anadolu'ya yerleşim süreçleri M.Ö VIII. yüzyıl sonrasına tekâmül etmektedir. Kimmerler, ilk olarak Doğu Anadolu'da Urartu ve Asur; sonra Orta Anadolu'da Frigler; Batı Anadolu'da Lidyalılar ve son olarak Ege sahillerinde antik Yunan kentleri ile siyasi ilişkiler kurmuşlardır.⁴²) Lidya, Pers, Makedonya Krallığı, Sekeskos Krallığı, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerini yaşamıştır. Höyüğün batısına doğru da Sahib Ataoğulları, Germiyanogulları beyliği ve Moğol işgalinden sonra Osmanlı egemenliği hâkimiyetini sürdürmüştür.⁴³

³⁸ Nail Duzcu, **Beyce'den Kocakaya'ya**, Aydın tuna ofset matbaacılık, 1. Baskı,(Aydın 2010), s.8-9.

³⁹ Eşref Abay, "Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı" , **Eumenera, Şeyhlü, Işıklı**, (Ege yayınları, İstanbul 2011), s.14-15.

⁴⁰ Ekrem Memiş, **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Çizgi kitapevi, 6. Baskı, (Konya 2004), s.38.

⁴¹ Ekrem Memiş, **a.g.e**, s.169.

⁴² Kemalettin Köroğlu, **Eski Anadolu Tarihi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, (1. Baskı, Ağustos 2011), s.169

⁴³ Nail Duzcu, **a.g.e**, s.1

2.3. ROMA DÖNEMİ

M.Ö. 130 yıllarında Çivril ve çevresi Romalıların hâkimiyetine girmiştir. Roma Döneminde yol şebekesinin Anadolu içlerine kadar sokulması ile yörenin stratejik önemi artmıştır. Romanın Fırat ve Doğu Toroslara kadar büyük ticaret ve askeri yollarının güzergâhında bulunan yörenin başlıca merkezlerini Eumenia, Peltai, Synnada, Kolossai, Aphrodisias ve Apameia oluşturmaktadır.⁴⁴

525 yıl Roma idaresinde kalan Çivril, İmparator Teodosius'un, imparatorluğunu M.S. 395 yılında iki oğlu arasında bölüştürmesi sebebi ile Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde kalmıştır. Teodosius'un büyük oğlu Arkadius'a kalan Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu adı ile anılmış ve Çivril yaklaşık 850 yıl kadar bu imparatorluğun hâkimiyetinde kalmıştır.⁴⁵

Günümüzde Çivril'de halen Roma devri eserlerine rastlamak mümkündür. Bunlar Işıklı'da Eumenia, Gümüşsu'da Sablaion, Irgıllı Kasabası'nın üç kilometre uzağında "Kale Yıkığı" olarak adlandırılan yer, Yuvaköy ve Beydilli köyleri çevresinde bulunan kalıntılardır.⁴⁶

2.4. BİZANS DÖNEMİ VE MYRIOKEPHALON SAVAŞI

Çivril adına tarihte ilk kez Myriocephalon savaşını anlatan Bizans Belgelerinde rastlıyoruz. 12. yüzyıldan kalma bu belgelerde Çivril adı Rum yazımı ile "Tribritzi" ve Latin yazılımı ile "Cyybrilcimani" diye geçiyor.⁴⁷

Bizans İmparatorluğu İstanbul merkezli olarak Anadolu'ya hâkim olunca Çivril ve yöresi Antalya üzerinden Güney-Batı Anadolu ile İstanbul arasında bir geçiş yolu olmuştur. İslam'ın yayılış devrinde Anadolu içlerine kadar akınlar

⁴⁴ İlhan Erdem, "XII-XIII. Yüzyıllarda Çivril Ve Yöresi", **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, (Çivril, Eylül, 2001), s.239

⁴⁵ Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e**, s.18.

⁴⁶ Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e**, s.18.

⁴⁷ <http://www.civril.bel.tr/index.php?icerik=39>, (4 Ocak, 2014)

düzenleyen Araplar, Menderes Nehri üzerinden Ege Denizi'ne kadar sürdürdükleri istilalarda Çivril yöresini ve bilhassa Homa yolunu kullanmışlardır.⁴⁸

Burada dikkati çekeceğimiz husus Çivril ve yöresinin stratejik açıdan önemli olması sebebi ile tarihin önemli savaşlarından olan Myriokephalon Savaşı'nın bu topraklar üzerinde gerçekleşmiş olmasıdır. Malazgirt Zaferi ile birlikte Anadolu'da sürekli akın ve fetihler yapan Büyük Selçuklularla sürekli bir mücadeleye giren Bizans, Türkleri Anadolu'dan atmak için çeşitli anlaşmalara girmiş ve haçlı seferleri düzenlemiştir. Bizans İmparatorluğu, hem Anadolu Selçuklu Beylerinin, hem de Moğol İstilasından kaçarak Anadolu Selçuklu Sultanları tarafından sınır boylarına yerleştirilen çeşitli beyliklerin, devamlı saldırıları sebebiyle büyük bir sıkıntıya düşmüş ve netice olarak 1096-1099 yılların birinci, 1147-1149 yıllarında ikinci haçlı seferlerini düzenlemiş fakat Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti tehlikeye düşmeye başlamıştır.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğunun başına geçen İmparator Manuel Kommen kaybettiği toprakları geri alabilmek ve Konya'yı da zaptederek Türkleri Anadolu'dan atma düşüncesini taşımıştır. Barış içerisinde görünerek Homa ve Eskişehir Kalelerini tamir ettirip kuvvetlendirip ve savaş hazırlıklarına başlamıştır. Kommen yapacağı bu savaşa Haçlı niteliği kazandırmak istiyordu. Papalıktan ve Avrupa Devletlerinde yardım istedi. Bu esnada Anadolu Selçuklu Devleti'nin başında II. İzzettin Kılıçarslan bulunuyordu. İmparator 70.000 asker ve 7.000 arabadan meydana gelen Bizans ordusuyla Lapadion (Ulubat) da ordugâh kurdu. Papalıktan ve Avrupa'dan gelen yardımlar neticesinde ilkbaharda harekete geçen Bizans ordusunun asıl maksadının Anadolu Selçukluların başkenti olan Konya'yı ele geçirmek olduğu halde bu maksatlarını gizleyebilmek için Eskişehir'den geçen kısa yolu takip etmeyip Denizli'ye doğru indiler. Denizli- Dinar yolunu takip ederek Gala vadisi ve Dazkırı'dan geçerek, Işıklı Gölünün güneyinden geçip şimdiki Gümüşsu (Homa- Sablaion) ya geldiler.

Kılıçarslan, Bizans taarruzunu zamanında öğrenip ve yeterli yardımı sağlamış bulunuyordu. Bizans harekâtını Kayseri'de iken öğrenen Kılıçarslan, 1700 süvari ve

⁴⁸ İlhan Erdem, **a.g.m**, s.239-240.

50.000 kişilik bir ordu toplamıştır. Bizans ordusuyla Homa'ya gelinceye kadar açık seçik savaşa girmeyen Selçuklu ordusu Bizans ordusunda önce yaptığı hamleler ve akılcı savaş teknikleriyle Bizansı mağlup etmiş ve tarihe imza atan Malazgirt'ten sonra ikinci büyük savaşını kazanmıştır.⁴⁹

2.5. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DÖNEMİ

Anadolu'ya ilk Türkmen akınları 1018 yılında Büyük Selçuklu Devleti kurucularından Çağrı Bey liderliğinde; Azerbaycan ve Doğu Anadolu Bölgesine düzenlenmiştir.⁵⁰ 26 Ağustos 1071 yılında Bizans'la aralarında geçen Malazgirt savaşı sonucu Anadolu'nun kapılarını Türklere Açan Anadolu Selçukluları Anadolu topraklarında fetih ve iskân politikasına devam etmiş bu başarılarını da yukarıda gördüğümüz gibi Myriokephalon savaşı ile taçlandırmış ve Anadolu toprakları Türk yurdu olmaya başlamıştır. Myriokephalon Zaferi ve öncesinde kazanılan başarılar, Türkiye Selçukluları için tam bir dönüm noktası oldu. Bizanslıların devre dışı kalmaları, ülkede istikrarın oluşmasında önemli katkı sağlamıştır.

Çivril yöresinin tekrar stratejik önem kazanmaya başlaması Türklerin Anadolu'ya gelişleri sonrasında rastlar. Malazgirt sonrası ilk fetih harekâtı sırasında yörenin büyük bir kısmı Türklerin eline geçmiş iken Haçlı seferlerinin başladığı 1097 yılından itibaren tedricen Bizans tarafından geri alınmıştır. Yöre bundan sonra Bizans ile Türkler arasında bir mücadele sahası haline gelmiştir.

Myriokephalon Zaferinin kazanılmasından sonra Uluborlu'nun (Sozopolis) tekrar kazanılmasında sonra yörede Türkmen varlığı iyice belirginleşti Kılıçarslan Uluborlu'dan Eskişehir ve Kütahya'ya kadar uzanan bu uç bölgesinin valiliğine en küçük oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i atadı. Keyhüsrev'in valiliğinin sınırları Homa ve Denizli'yi de kapsamakta ve Aydın'a kadar uzanmaktaydı.

1204 yılından sonra İznik Rum İmparatoru Teodor Laskaridis'in Gıyaseddin'den buraları yeniden alma girişimi sonuçsuz kalmıştır. Yöreye Türkmen yerleşimi ve iskânı XII. Yüzyıl sonlarında başlamış, XIII. Yüzyıl itibariyle de hız

⁴⁹ Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e.**, s. 20-21-22.

⁵⁰ Şaban Kök, "Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Şeyhlü ve Çevresinin Fethi", **Eumenia, Şeyhlü-Işıkli**, Ege Yayınları, İstanbul 2011, s. 165.

kazanmıştır. Bölgenin Anadolu Selçukluları zamanındaki asıl önemi ise Türk ve Bizans mücadele sahası olmasından kaynaklanmaktadır.⁵¹

2.6. OSMANLI DÖNEMİ

Çivril 1429 yılında Germiyanoğulları topraklarının Osmanlı topraklarına dâhil olmasıyla birlikte resmen Osmanlı Devletine bağlı bir yer olmuştur.⁵² Çivril XVI. Yüzyılda Osmanlı döneminde Anadolu Vilayeti Kütahya Livası Şeyhlü kazasına bağlı bir karye iken 1831 yılı nüfus kayıtlarında da aynı künye ile karşımıza çıkmaktadır. H. 1310 (M.1893) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti salnâmesinde ise Karahisar-ı Sahip sancağına bağlı Sandıklı kazasının Şeyhlü nahiyesine bağlı bir köy olarak gördüğümüz Çivril 1844-45 yılı temettuat kayıtlarında ise Hüdavendigâr Eyaleti mülhakatından Kütahya Sancağı dâhilinde Şeyhlü Kazası köylerinden Çivril köyü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuyu genel hatlarıyla değerlendirdiğimizde ise 1880 yıllarında Çivril idarî bakımdan Sandıklı kazasının Işıklı Nahiyesine bağlı bir köy iken 1892 yılında nahiyeye olmuştur. 1910-11 yıllarında Afyon iline bağlı bir kaza haline dönüşen Çivril; 1925 yılında da Türkiye'nin Denizli iline bağlı bir ilçe olmuştur. Osmanlı döneminde Çivril toplumu ile ilgili bilgileri diğer bölümlerde ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

2.7. MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET DÖNEMİ

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Anadolu işgal edilmeye başlanmıştır. Bunun neticesinde de 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'i işgal etmeye başlar. Kısa süre sonra Anadolu'nun iç kesimlerine doğru ilerler. Bu neticeler sonucunda pek çok bölgede olduğu gibi Çivril'de de Çivril Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulur. Başkanı Çorbacıoğlu Mehmed Ali Ağa ve Başkan yardımcısı Müderris Hasan Efendi'dir. Daha sonra cepheye yardım faaliyetleri başlar. Çivril bu konuda çok başarılı olduğu için çevre ilçeler arasında birinci olur.

Sonraki dönemlerde cephedeki Yunan ordusunun güney uç bölgesini emniyete alma gerekçesiyle Çivril işgal edilmiştir. Birinci işgal 8 Ocak 1921 de

⁵¹ İlhan Erdem, **a.g.m**, s.242-243.

⁵² Çivril Kaymakamlığı, **a.g.e**, s.24.

başlar ve 10 gün sürer. İkinci işgal ise 1 Nisan 1921'de başlamıştır. Her iki işgal sürecinde yapılan işkenceler neticesinde 17 kişi hayatını kaybetmiştir. Sadece Cabar yangınında (Yunanlılar Cabar köyündeki evlerin tümünü ateşe vermiştir) ise toplam 83 kişi hayatını kaybetmiştir. Yunanlılar işgal ettikleri köylerin 28'inde sürekli asker bulundurarak 11'inde ise gündüz devriye atarak hâkimiyetlerini kurmak istemişlerdir. Aynı dönemde ortaya bazı çeteler ve eşkıyalar çıkmış ve kendi milletine zulüm etmişlerdir. Bunlar Çopur Musa ve çetesidir. Zamanla daha düzenli ordu birlikleri kurulmasıyla birlikte Yunan'la daha bilinçli bir şekilde savaşılmıştır. 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık Meydan Muhaberesi'nin kazanılmasıyla birlikte Çivril de düşman işgalinden kurtulmuştur⁵³.

1925 yılında Cumhuriyet Türkiye'si'nin Denizli iline bağlı bir ilçe olan Çivril'in nüfusu 2013 Türkiye İstatistik Kurumu araştırmalarına göre 60.615'tir. Nüfusun %20 si merkezde yaşamaktadır. Km² ye 42 kişinin düştüğü İlçede zirai nüfus yoğunluğu 70 kişidir. Nüfusun okur-yazar oranı %95'in üstündedir.⁵⁴ 2009 TÜİK araştırmalarına göre ise ilçenin kendisine bağlı 9'u belde 55 köyü vardır.

⁵³ **Münir Sayhan**, Milli Mücadele'de Çivril (1919- 1922), **Kitsan Kitap, (Denizli, 2002), s.146-147.**

⁵⁴ Münir Sayhan, **a.g.e**, s.146.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARİ YAPILANMA

Osmanlı taşra teşkilatı ve toprak düzeninin, idari ve hukuki zorunluluklar sonucu birbirleri ile sıkı bir ilişkileri vardır. Osmanlı Devleti'nde siyasi, sosyal, askeri ve iktisadi yapı toprak düzeni üzerinde şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nde taşra yönetimini anlayabilmek ve sağlıklı analizini yapabilmek için Osmanlı yönetim sisteminin iki temel özelliğini ortaya koymak gerekmektedir. Bu özelliklerden ilki merkeziyetçilik eğilimidir diğeri ise Osmanlı Devleti'nin örgütsel temelini askeriyeyle ilişkin faktörler tarafından şekillendirilmiş arazi rejimine dayandırılmış olmasıdır.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemine kadar sıkı sıkıya devlete bağlı olan taşra yönetim örgütünün en büyük birimi “*eyalettir*”. Eyaletler *sancak* yâda *liva* denilen alt sınıflara, sancaklar kazalara kazalarsa nahiyelere ayrılmışlardı. Eyaletleri idare eden devlet adamlarına beylerbeyi veya mir-i miran denirdi ve eyaletin en büyük yöneticisiydi. Sancakların başında sancak beyi bulunurdu. Kazaları ise kadılarla birlikte subaşılar yönetirdi.⁵⁵

Kuruluş devrinden itibaren Osmanlı padişahları bir bölgeye daima iki yönetici yollamışlardır. Bunlardan birincisi yürütme kuvvetini temsil eden ve askeri sınıftan gelen bey (beylerbeyi-sancakbeyi) diğeri ise yargı kuvvetini temsil eden ve ilmiye sınıfından gelen kadıdır. Bey kadının hükmü olmadan hiç kimseyi cezalandıramayacağı gibi kadı da beyin kuvvetine dayanmadan tek başına hükümlerini uygulayamazdı. Kadı hükümlerinde beyden bağımsızdı, emirleri doğrudan doğruya padişaktan alır ve ona direkt olarak arzda bulunabilirdi.⁵⁶

⁵⁵ Bahtiyar Akyılmaz, Osmanlı Devleti'nde Merkezden Yönetimin Taşra İdaresi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (S.1, Nisan 2010), s.129-130.

⁵⁶ Mehmet Boztepe, Osmanlı Devleti'nin Taşra Yönetimini Şekillendiren “Merkeziyetçilik” Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (S. 36, Nisan 2013), s.1-14.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından kısa bir süre sonra 1840 yılında Ferman'ın mimarı olan Mustafa Reşit Paşa taşra teşkilatında reform niteliğinde girişimler başlatmıştır. Mustafa Reşit Paşa Tanzimat fermanına dayanarak 1842 yılında taşra idaresindeki bölünmeyi yeniden gözden geçirmiş ve temel mülki idare yapılanmasını korumakla beraber merkeze bağlı sancakların yönetimini doğrudan merkezi hükümetin tayin ettiği *mutasarrıflara* bırakmış, doğrudan doğruya eyaletlere bağlı sancakların yönetimini de *kaymakamlara* vermiştir. Öte yandan nüfusça ve refah düzeyi açısından eşitlik sağlamak için sınırlar yeniden çizilmiş ve sancaklar kazalara bölünmüştür. Kazaların en az bir önemli köy veya kasabayı içine alan nahiyelere ayrılması ve *müdür* tarafından idare edilmesi hedeflenmiştir. Köylerin ise mahalli otoritelerin hazırladığı adaylar listesi içinden merkezi idarenin atadığı *muhtarlar* tarafından yönetilmesi öngörülmüştür.⁵⁷

Çivril ilçesinin İdari yapılanmasında ise Muhtar-ı evvel Muhtar-ı sâni, İmam, müftü ve kethüda gibi idari ve dini görevlileri görmekteyiz.

3.1. DİNİ GÖREVLİLER

3.1.1. İmam

Muhtarlık teşkilatı II. Mahmud döneminde kurulmadan önce Osmanlı şehirlerinde mahalle yönetiminden imamlar sorumluydu. Gayri Müslimlerin bulunduğu mahallelerde ise din adamları (haham veya papaz) bu sorumluluğu yerine getiriyordu. Hahamlar hahambaşına, papazlar patrikhaneye bağlıydılar. İmamlar ise padişah beratı ile tayin ediliyor ve beldenin mülki amiri olan kadının temsilcisi olarak görev yapıyorlardı.

İmamlar “mahalle sekenesi” adı verilen heyetin başıydı. İmamlar, mülki ve beledi bir amir olan kadının mahalle düzeyinde temsilcisidir. Bu nedenle kadıya karşı sorumludurlar ve kadıya ait bazı işleri üstlenmişlerdir. İmamların mahalle yönetimine ilişkin görevleri arasında şunlar vardı; mahalle sakinlerine salınan verginin paylaşılması ve toplanması, doğum, ölüm, evlenme olaylarını kaydedilmesi, mahalleye yerleşenlerin ve ayrılanların tespit edilmesi ve içki

⁵⁷ Mehmet Boztepe, **a.g.e**, s.9.

içenlerin, sazlı sözlü âlem yapanların, tesettüre uymayarak genel ahlaka aykırı davranışlarının engellenmesi, mahallelerin temiz tutulması, mahalle halkına kefil olunması. Bir kişinin mahalleye yerleşebilmesi için imamın ve mahalle sakininden birinin kefilliği gerekiyordu.⁵⁸

Dini görevlerinin yanında mahalle yönetiminde görev alan imamlar muhtarlık teşkilatı kurulduktan sonra asli görevlerine dönerken muhtara kefil olmak, yardımcı olmak gibi sorumluluklarını sürdürmüşlerdir. Tanzimat'ın ilan edildiği sıralarda imamlar mahallede belirli bir görev ve yetki sahibi olarak varlığını korumuştur.

Çivril temettuat defterine baktığımızda toplamda 11 imam görmekteyiz bunların mahallelere göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 1: 1844-45 Yılı Temettuat Kayıtlarına Göre İmamların Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalleler	Cami-i Kebir	Çarşı	Aşağı	Çatlar	Hamam	Orta	Nadirler	Üyük	Toplam
İmam Sayısı	1	1	2	2	2	1	2	0	11

Nüfus kayıtlarındaki imam miktarına baktığımızda da toplamda 11 imam görmekteyiz bunlarında mahallelere göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 2: 1831 yılı Nüfus Kayıtlarına Göre İmamların Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalleler	Cami-i Kebir	Çarşı	Aşağı	Çatlar	Hamam	Orta	Nadirler	Üyük	Toplam
İmam	1	1	0	1	2	1	1	1	8
İmam vekili	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Köy imamı	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	2	1	2	1	2	1	1	1	11

⁵⁸ Hüseyin BAL, Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri Ve Mahalle - Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği), **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** (Y.2012, C.17, S.2), s.17-40.

3.1.2. Müftü

Osmanlı Devleti'nde yöneticilere ve halka yol göstermesi açısından şeyhülislamlık ve müftülük kurumuna ihtiyaç duyulmuştur. Müftü, Şeyhülislâm tabirinin yayılmasından önce ilmiye mesleğinde kullanılan üç tabirden biridir. Diğerleri de Kadı ve müderristir. İslâm Hukuku'nda, kendilerine yöneltilen hukukî ve dinî sorulara “fetva” yoluyla yanıt veren görevlilere, “müftü” adı verilmiştir.

Müftüler, İslâm Adliye Teşkilatı'nda yargı organının başında yer alan kadıların, en başta gelen yardımcıları ve danışmanlarıdır. Şeyhülislam tabiri İslâm dünyasında önde gelen ulema ve sufilere verilen bir şeref unvanı olarak X. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, daha sonra “âlimlerin en kıdemlisi, reisi” manasını kazanarak bir unvan hâline gelmiştir. Şeyhülislamı, Osmanlılarda dört ehl-i sünnet mezhebinden biri olan Hanefî fikhî üzerine kendisine sorulan umumî ve hususî şer'î ve hukukî meselelere ait dinî hükümlere uyarak karar veren bir zat olarak tanımlamıştır. İlk dönem Osmanlı kroniklerinde müftülük olarak geçen bu kurum, Osmanlı Devleti'nde yaşanan Fetret Devri'nden sonra yaşanan kargaşa ortamını dindirmeye yardımcı olması ve yine bu dönemde yaşanan Râfîzî ve bazı istenmeyen hareketlere karşı siyasî ve idarî otoritenin yanında dinî itibara sahip bir kurum olarak yer alması amacıyla 1420'li yıllarda kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren Şeyhülislamlık Kurumu, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren nüfuzunu artırmaya başlamış ve artan nüfuzuyla birlikte ilmiye bürokrasisini de hâkimiyeti altına almıştır.⁵⁹ Taşrada kaza dâhilinde müftü, ulemadan biri olarak doğrudan kadı'nın emrinde çalışan bir görevli olmamakla beraber dolaylı da olsa onun yardımcısı pozisyonundadır.

Müftüler verdikleri fetvalarla kadıların herhangi bir mesele hakkında hüküm vermelerine yardımcı olmuşlardır. Fetva, hüküm olmuyordu; ancak hükmün verilmesinde önemli rol oynuyordu. Müftülerin verdikleri fetvalar, siyasî, sosyal ve hukukî bakımlardan önemli olduğu gibi halkın din konusunda bilgilenmeleri açısından da önem taşımaktadır. Bu yönüyle yaygın din eğitiminde önemli bir işlevi

⁵⁹ Osman Okumuş, “Osmanlı Tarihinde Katledilen Şeyhülislamlar”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, (C. 5, 2013), s.387-396.

vardır. Konumuzu ilgilendiren yönü de bu husustur.⁶⁰ Nüfus kayıtlarına göre Çivril’de adı geçen müftü ise Çivril’in Cami Mahallesinde yer almaktadır.

3.1.3. Hatib

Camilerde halka ders vermekle (vaiz etmekle) görevli kimseler olan hatiplerin durumu da imamlarınki gibiydi. Hatip göreve çok defa, imtihanla alınırdı. Her caminin bir, büyük camilerin birkaç hatibi olurdu. Hatipler arasında, belli bir camide görevli olanlar da, elindeki icâzetnamenin niteliğine göre başka camilerde halka vaaz veren gezici hatipler de vardı. En seçkin hatipler Ayasofya ve Süleymaniye camilerinde görev yaparlardı.⁶¹ Temettuat defterlerine baktığımızda Çivril’de karşımıza çıkan hatip sayısı 2 adettir. Bunlardan ilki Nadirler Mahallesinde Hane no: 2 numara:6 da bulunan Hüseyin Efendi oğlu Hatip Osman Efendi’dir.⁶² İkincisi ise Üyük Mahallesinde 19. Hane 53 numarada bulunan Karacaoğlu Abdulkadir bin Ahmed’dir.⁶³ Avarız Kayıtlarında ise 1 adet Hatip’e rastlamaktayız.⁶⁴

3.2. İDARİ GÖREVLİLER

3.2.1. Muhtar-ı Evvel Muhtar-ı Sâni

Muhtarlık teşkilatının kurulmasından önce köy ve mahallelerde halk ile hükümet ilişkilerinde aracılık yapan kimselerin bulunduğu, bunların “kethüda” ve “ihtiyar” gibi adlarla anıldıkları bilinmektedir.⁶⁵ Ancak günümüzdeki nitelik ve anlamıyla kurumun “idari bir birim” olarak ortaya çıkması, II. Mahmut Dönemi’nde önce İstanbul’da, sonra taşrada teşkilatın oluşturulmasıyla mümkün olmuştur. Bu evrede kırsal kesimde, halkı Müslüman olan her köyde yine halkın katılımıyla birinci ve ikinci muhtar olmak üzere iki kişi belirlenmiş, bunlar hükümetin onayı alındıktan

⁶⁰ http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_BULUTM.pdf, (15 Şubat, 2014), s.104.

⁶¹ <http://hakkindabilgial.com/tarih/osmanli-tarihi/4482-osmanlida-dini-teskilat.html>, (15 Şubat, 2014).

⁶² BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.46.

⁶³ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.76.

⁶⁴ BOA. AVARIZ MAD.d.02498. 00091.

⁶⁵ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, (2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997), s. 38

sonra kendilerine verilen resmî mühürlerini alarak görevlerine başlamışlardır. Bunlardan birincisine Muhtar-i Evvel denirken ikincisine Muhtar-ı Sâni denilmiştir.

1864 yılı ve sonrasına kadar geçen sürede köylerde bu iki muhtardan başka imamların da köy işlerinde kimi hizmetleri yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Önemli olan ise bu evrede köy ihtiyar heyetlerinin bulunmamasıdır. Hâlbuki kaza, sancak, eyalet merkezlerinde bu dönemde meclislerin etkinlik gösterdiği bilinmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus ise, muhtarların köy halkına kefil edilmeleri, muhtarlara da imamların kefillik etmeleridir.⁶⁶

Muhtar görevleri sırasıyla şöyle olmuştur: 1.Mahallenin asayişini sağlamak, 2.Vergilerin paylaşılması ve toplanmasına yardımcı olmak, 3.Şehir ve köylerden mahalleye gelenlerin durumunu tespit etmek, gelenlerin yanlarında bulunması gereken “Mürur Tezkeresi”ni kontrol etmek, teskeresiz gelenleri mahalleye almamak. (Gelenin şartları uygunsa mahalleden bir kefil bulmaları veya muhtarın kefil olması gerekiyordu.) 4. Mahalleden başka bir yerleşime gitmek isteyenlere “mühürlü pusula vermek. (Bu pusulada kişinin adı, baba adı, nereye niçin gitmek istediği, gideceği yerde nerede, ne kadar kalacağı yazılıyor ve başkasının kullanmasını önlemek için tezkereyi alanın eşkâli belirtiliyordu.) 5. Mahallede doğan, ölen, yiten veya başka mahalleye gidenlerin kayıtlarını mahalle defterinden silmek, mahalleye gelenleri kaydetmek ve günü gününe Defter Nazırı’na bildirmek. 6. Gerektiğinde meclis-i şer’ e katılmak, veraset işleriyle ilgilenmek, kazanın ve köyün her altı ayda bir gider defteri hazırlanırken mahallesini temsilen hazır bulunmak. Mahallenin gelir ve giderlerini gösteren hesap defteri tutmak ve mahalle payına düşen vergilerin dağıtılmasında imam ile birlikte meclis-i şer’de çalışmak.⁶⁷

Temettuat defterinin son sayfasında muhtar-ı evvel, muhtar-ı sâni ve imama ait üç mühüre rastlanmaktadır. Nüfus kayıtlarında ise karşımıza yedi adet muhtar çıkmaktadır bunların mahallelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

⁶⁶ Tülay Ercoşkun, “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, (S. 60, 2012), s. 131-154.

⁶⁷ Hüseyin BAL, **a.g.m**, s.21.

Tablo 3: 1831 Yılı Nüfus Kayıtlarında Bulunan Muhtarların Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalleler	Cami-i Kebir	Çarşı	Aşağı	Çatlar	Hamam	Orta	Nadirler	Üyük	Toplam
Muhtar	1	1	1	1	1	0	1	1	7

3.2.2. Kethüda

Kethüdalar; esnaf tarafından seçilen ve hükümet tarafından tayin olunan, esnafla ilgili işlemlerin yürütülmesini ve ticaretin ilerlemesini sağlayan görevlilerdir. Osmanlı devletinde aşağı yukarı her meslek grubuna bir kethüda tayin edilmiştir. Kethüda tayin edilirken ilgili esnaf grubunun onayı alınarak atama yapılmıştır. Devlet ile toplum arasında iletişim kethüdalar aracılığıyla sağlanmıştır. Ayrıca köylerdeki halkın temsilciliğini de yapmaktadırlar.⁶⁸ Çivril’de Kethüda’ya temettuat defterinde Nadirler mahallesinde rastlamaktayız. Hane no 30, numara 86’da bulunan kişi Esir oğlu Ali bin Ali’dir.⁶⁹

3.3. SALNAMELERDE ÇİVRİL’DEKİ İDARİ GÖREVLİLER

Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerini incelediğimizde Şeyhlü’nün bazı tarihlerde Çivril adı ile anıldığını görmekteyiz. H. 1324 (1906) Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesini incelediğimizde Sandıklı Kazasına bağlı Şeyhlü Nahiyesinin “Şeyhlü nam-ı diğeri Çivril Nahiyesi Menderes nehrin sol cihetinde ve Aydın Şimendiferi güzergâhında kâin olup ma’a kura 3,994 hane ile 21,970 nüfusu havidir.”⁷⁰ Şeklinde zikredildiğini görmekteyiz. Ayrıca H. 1325 (M.1907) Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesini incelediğimizde de Çivril’i Şeyhlü’nün Merkezi olarak görmekteyiz.⁷¹ Bu bilgilere ek olarak Çivril’in kazaya çevrilmesi için İçişleri Bakanlığı’ndan Sadaret Bakanlığı’na gönderilen yazıda Çivril hakkında geçen yazı şu şekildedir: “65 adet köyü, 27 bin nüfusu bulunan, kalkınma ve ilerlemeye oldukça müsait olan Çivril, diğeri adıyla Şeyhlü Nahiyesi, bağlı olduğu Sandıklı Kazasına 12 saatten daha uzak mesafededir. Bu nedenle resmi ve askeri işlemlerde pek çok

⁶⁸ Tuncer Baykara, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu’nun İdari Taksimatı**, (Ankara, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988), s. 39.

⁶⁹ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.54.

⁷⁰ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, H. 1324, s.473.

⁷¹ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi, H. 1325, s.171.

müşkilat ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden bu nahiyenin kaza haline getirilmesi, Hüdavendigâr (Bursa) Valiliği tarafından talep edilmektedir. Bu talep bakanlığımızca da uygun görülmektedir. Bu konuda uygulamaya geçilmesi izinlerinize bağlıdır. Durum arz olunur.”⁷² Ve bunun gibi verebileceğimiz birçok örnekle anlatmak istediğimiz Şeyhlü ve Çivril’in bir bütün olarak zikredildiği dönemlerden yalnızca H. 1324 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesini ele alarak Şeyhlü idari görevli kadrolarını inceleyerek dönemin idari görevli kadrosuna ışık tutmaktır.

Tablo 4: Şeyhlü Nahiyesi İdari Görevlileri

Şeyhlü Nahiyesi	Müdür: Mehmed Said Efendi Naib Vekili: Hacı Kasım Efendi Mal ve Tahrirat Kâtibi: Mehmed Ferit Efendi Ma’a Tahrir Virgü Kâtibi: Kadri Efendi
Nahiye Heyeti Aza’ları	Hacı Hasan Efendi Osman Efendi Şerif Ağa Seyyid Ali Ağa
Maarif Komisyonu	Reis: Mehmed Ali Ağa Aza’lar: Hasan Mazhar Efendi Hacı İbrahim Efendi Ahmed Efendi Mehmed Ağa Hacı Hasan Efendi Mustafa Ağa
Belediye Dairesi	Reis: Memiş Efendi Aza’lar: Mustafa Efendi Mehmed Ağa İbrahim Ağa Mehmed Ali Ağa Kâtip ve Sandık Emni: İsmail Efendi
Telgraf Ve Posta İdaresi	Müdür: Remzi Efendi Nakliye Memuru: Ahmed Efendi Mûsel-i Muharrerât: Mehmed Ali Efendi
Me’mûrîn-i Müteferrika	Reji Memuru: Hasan Bey Mekteb-i Muallim-i: Hasan Efendi Orman Ondalık Memuru: Salih Efendi Zâbita Memuru: İbrahim Onbaşı Duyun-u Umumiyye Pol Bayii: Hacı Hafız İbrahim Efendi

⁷² BOA, İ.DH, 1508/1332.B.14-1.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Şeyhlü'deki idari yapılanma günümüz idari yapılanmasıyla büyük oranda ölçüşmekte ve çağının gereklerine göre oldukça gelişmişlik örneği oluşturmaktadır. Ayrıca Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinin genelini incelediğimizde Çivril'e ait Çivril Redif Taburu Zabitanlarını da inceleyerek dönemin askeri yapılanması hakkında da fikir edinebiliriz. Biz burada yalnızca H. 1324 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'nde yer alan askeri kadroyu inceleyeceğiz.

Tablo 5: Çivril Redif Taburu Askeri Görevlileri

Esâmi	Nişan		Madalya
	Osmanî	Mecîdi	
Binbaşı Mehmed Salim Efendi	4		Gümüş Liyâkat, Kırım ve Karadağ
Kolağası İsmail Efendi		5	Gümüş Liyâkat
Tabur Kâtibi Hasan Mazhar Efendi			Gümüş Liyâkat
Birinci Bölük			
Yüzbaşı Salih Bey		5	Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Evvel Hacı Mehmed Efendi			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Sani Mehmed Efendi			Gümüş Liyâkat
İkinci Bölük			
Yüzbaşı Hasan Ağa			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Evvel Hüseyin Efendi			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Sani Ali Efendi			Gümüş Liyâkat
Üçüncü Bölük			
Yüzbaşı Ahmed Efendi			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Sani Recep Efendi			Gümüş Liyâkat
Dördüncü Bölük			
Yüzbaşı Mustafa Efendi			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 Evvel Mehmed Ali Efendi			Gümüş Liyâkat
Mülazım-1 sani Mehmed Efendi			Gümüş Liyâkat

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS YAPISI VE NÜFUS HAREKETLERİ

Osmanlı nüfusu ile ilgili bilgiler içeren ilk kapsamlı sayımlar, XVI. Yüzyıl boyunca gerçekleştirilmiş; bu sayımlar söz konusu dönemde Osmanlı nüfusu ile ilgili tahmin yürütmemizi kolaylaştırmıştır. Osmanlı yönetimi 1831’de gerçekleştirdiği ilk nüfus sayımından itibaren tebaasını adeta bu nüfus kayıt sistemi üzerinde denetim altında tutmaya çalışmıştır. Her hanede çalışabilir durumdaki erkek nüfusun nereye gittiği, mesleği, yıllık kazancı ve vermekle mükellef olduğu vergi miktarı, hastalık ve sair gibi sebeplerden ötürü çalışamaz durumda ise bunlara ilişkin açıklayıcı bilgilere bu nüfus kayıtlarında yer verilmiştir.

Ayrıca ketim (saklı) usulü denen bir sayım usulü daha vardı; Bu nüfus sayımında, daha önceki sayımlarda olduğu gibi, halktan gizlenen ve daha doğrusu halka hissettirilmemeye çalışılan asıl amacın, Müslüman ahalinin askere elverişli erkek nüfusunun ve gelir miktarlarının belirlenmesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak halkı ürkütmemeye özen gösteren ve nüfus yazımındaki temel amacını saklamaya çalışan Osmanlı yönetimine karşı halkın pek de ikna olduğu söylenemez. Halk, devletin nihai amacının askere elverişli erkek nüfusu ve gelirlerini tespiti için çalıştığını görmüş ve buna karşın elden geldiği ölçüde, erkek çocuklarının ve mallarının bir kısmını devletten gizlemiştir. Buna ilişkin veriler, bu işin geniş boyutlara vardığını ve hatta kimi köylerde ve ailelerde bu tutumun bir alışkanlık haline geldiğini göstermektedir.⁷³

İnceleme alanımızı oluşturan söz konusu nüfus defteri ve temettuat defterlerinde Söz gelimi yazımı yapılan hanenin eğer varsa aile lakabı, hane reisinin baba adı ve daha sonra ailede yer alan fertlerin isimleri, yaşları; ayrıca birbirleriyle olan akrabalık dereceleri ve yine en başta hane reisi olmak üzere çalışabilir durum ve yaştaki erkek nüfusun mesleği, sanatı; temettü denilen yıllık kazancı ve bu kazançtan alınan vergi miktarı; başka bir yere gitmiş ise gittiği yerin adı; keza alil, malul,

⁷³ Hasan Yüksel, **a.g.m.**, s.78.

mecnun, kötürüm gibi çalışamaz durumdaki erkek nüfusun da mevcut durumunu açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinde de Çivril'in nüfusu hakkında bilgi edinmekteyiz. Elimizdeki 1831 tarihli bu nüfus sayımında ve temettuat defterlerinde maalesef kadınlara yönelik bir bilgi verilmediği için toplam nüfusu tahmini verilere dayanarak ortaya koymaya çalışacağız.

4.1. HANE MİKTARLARI VE ERKEK NÜFUS SAYILARI

Nüfus, gerek geçmişte gerekse günümüzde devletler için önemli bir vergi ve asker kaynağı durumundadır. Osmanlı İmparatorluğunda da nüfus, asker temini ve vergiler bakımından son derece önemli bir kaynak durumundaydı. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin kuruluşunun ardından çeşitli ihtiyaçlardan dolayı ülke tahrir edilmiştir. Tahrir defterlerindeki bilgiler, asker almada, vergilendirme ve diğer kamu hizmetlerinin görülmesinde önemli bir kaynaktır.⁷⁴

II. Mahmut nüfus sayımları sırasında doğan bazı sıkıntılardan dolayı Babıâli gözetiminde görevlendirilen Sait Efendi ve emrindeki 5 ila 10 katipe yeni bir nüfus dairesi kurmuş bunu da *Defatir Nezareti* olarak adlandırmıştır. Daha sonra sultan bu ünvanı onaylamayarak ismini Ceride Nezareti olarak değiştirmiştir ve bütün nüfus kayıtlarının burada toplanmasını istemiştir.⁷⁵ 1831 sayımında yalnızca erkekler sayılmıştı. Resmi açıklamaya göre bu sayımla mal değerlerindeki değişimden, toprakların el değiştirmesinden ve eski arazi senetlerinin kullanılmasından, derbentlerin artık geçerli olmamasına karşın yolların ve köprülerin bakımı karşılığında hala geçmişteki gibi vergiden muaf tutuluyor olmalarından kaynaklanan vergi eşitsizliklerinin giderilmesi amaçlanmıştı. İdare aynı zamanda askeri hizmet için uygun Müslümanların sayısının belirlenmesini ve cizyenin yeniden tayin edilmesini istiyordu.⁷⁶ Tüm bu sayımların ardından Anadolu ve Rumeli'de dört milyon civarında erkek nüfusun olduğu tespit edilmiştir.⁷⁷

⁷⁴ Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, (2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997), s. 44.

⁷⁵ Kemal H. Karpat, **a.g.e**, s.66.

⁷⁶ Kemal H. Karpat, **a.g.e**, s.67

⁷⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, (C.5, 5.Basım, Ankara, TTK Yayınları, 1988), s155-156.

Tablo 6: Çivril Genel Nüfus Verileri

Yıl	Hane Sayısı	Erkek	Kadın	Tahmini Kişi Sayısı X 2
1831	205	636	x2	1372
1844-45	249	738	x2	1476
				Toplam
1316 /1898	252			910
1324 /1906	430			2159
1325 /1907	252		x2	504
1965		2898	2882	5780
1970		3426	3485	6911
1975		3869	3852	7721
1980		4664	4679	9343
1985		5448	5399	10847
1990		5658	5787	11445
2000		6888	6861	13749
2011		8884	9104	17988
2012		8872	9262	18134

Kaynak: BOA.AVARIZ MAD.d.02498. 00091; BOA. ML. VRD. TMT, d.09331; BOA. NFS. d. 01632; Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri 1316/1898, 1324/1906, 1315/1897; <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>.

1260-1261 (1844-1845) tarihli temettuat defterine göre Çivril de toplam 249 hanede 291 aile reisinin ismi kayıtlı olup defterin son sayfasında (81) toplam hane sayısını 249 toplam nüfusu da 738 olarak kayıt edilmiştir. Kadın ve erkek nüfusunu eşit kabul ederek bir tahmini veride bulunacak olursak da bu rakam toplam erkek nüfusunun iki katı olacaktır.

Çivril temettuat defterinde ve Şeyhlü Nüfus kayıtlarında Çivril de sekiz Mahallenin adı geçmektedir. Temettuat defterindeki verilere göre mahallelerdeki nüfus verileri aşağıdaki şekildedir.

Tablo 7: 1844-45 Yılı Temettuat Defterlerinin Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı

	Hane No	Erkek Nüfus	Aile Reisi	Tahmini Nüfus
Aşağı Mahalle	18	58	21	116
Cami-i Kebir	44	129	50	258
Çarşı Mahallesi	40	103	46	206
Çatlar Mahallesi	26	75	32	150
Hamam Mahallesi	31	114	39	228
Nadirler Mahallesi	34	93	40	186
Orta Mahalle	14	49	18	98
Üyük Mahallesi	42	117	45	234
Toplam	249	738	291	1476

Tablodaki verileri göz önünde bulundurduğumuzda erkek ve kadın nüfusunu eşit olarak hesap edersek tahmini toplam nüfusumuz 1476 çıkmaktadır. Defterde kayıtlı nüfusun hepsinin de Çivril’de ikamet ettiğinin söyleyemeyiz. Nitekim bazı şahısların başka yerlerde ikamet ettiği veya göçtüğü görülmektedir. Bu konuyu nüfus hareketleri bölümünde ayrıntılı inceleyeceğiz. Nüfus açısından dağılıma bakıldığında ilk sırayı Cami-i kebir Mahallesi alırken İkinci sırayı Üyük Mahallesi almaktadır ve sırası ile bu yoğunluğu Çarşı Mahallesi, Nadirler Mahallesi, Hamam Mahallesi, Çatlar Mahallesi, Aşağı Mahalle ve Orta Mahalle almaktadır. Temettuat defterlerinde şahısların lakap, aile, sülale ismi hatta cemaat ve aşiret isimlerini görebilmekteyiz.

1831 yılı nüfus sayımına baktığımızda temettuat defterlerinde ki sekiz mahallede olduğu gibi nüfus dağılımı aşağıdaki şekildedir.

Tablo 8: 1831 Yılı Nüfus Defterindeki Mahallelere Göre Nüfus Dağılımı

	Hane No	Erkek Nüfus	Tahmini Nüfus x2	Hane bazında Tahmini Nüfus x5
Aşağı Mahalle	17	61	122	85
Cami-i Kebir	33	122	244	165
Çarşı Mahallesi	32	105	210	160
Çatlar Mahallesi	22	59	118	110
Hamam Mahallesi	20	70	140	100
Nazarlar Mahallesi	31	78	156	155
Orta Mahalle	17	46	92	85
Üyük Mahallesi	33	95	190	165
Toplam	205	636	1372	1025

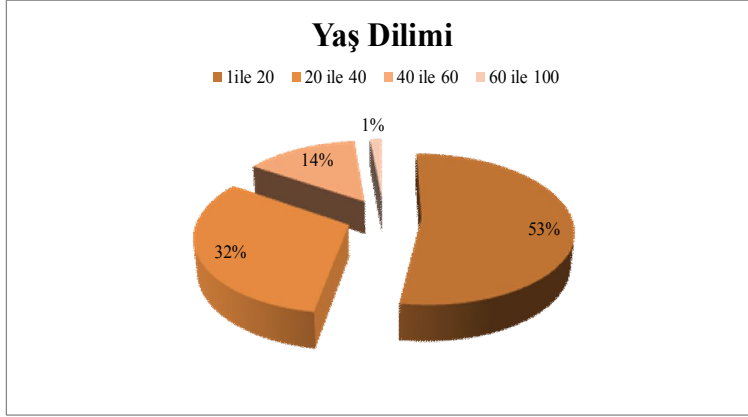
1831 yılı nüfus defterine baktığımızda toplamda 205 hanenin kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Erkek nüfusun toplamına baktığımız zaman bize 636 sayısını vermektedir. Erkek nüfusunu kadın ve erkek nüfusu eşit olarak hesapladığımızda toplamda 1372 sayısını elde etmekteyiz. Hane başına toplam nüfusu beş kişilik aileler olarak hesap ettiğimizde ise 1025 rakamını elde etmekteyiz ki bu şartlar altında 1831 yılı nüfus aralığının 1000 ile 1500 arasında değiştiğini iddia edebiliriz.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde mahallelere göre nüfus dağılımında hane bazında bir inceleme yaptığımızda en yüksek hane miktarına Üyük ve Cami-i Kebir Mahallelerinde rastlanmaktadır. Onları Çarşı ve Nazarlar Mahallesi takip ederken hane bazında en küçük paya ise aynı miktarlarla Aşağı ve Orya Mahalleleri sahiptir. Nüfus bazında bin incelemeye tabi tuttuğumuzda ise en yüksek nüfusa sahip olan mahalle Cami-i Kebir Mahallesi'dir. Onu sırası ile Çarşı ve Üyük Mahalleleri takip etmektedir. En düşük nüfusa sahip olan mahalle ise Orta Mahalledir.

Bu toplam nüfus içerisinde 14'ü misafir 14'ü de muhacir olmak üzere toplamda 28 göçmen nüfus vardır. Muhacirlerin yaşına ve fiziki özelliklerine dair hiçbir bilgi verilmezken, misafirlerin yaşı ve fiziki özelliklerine dair bilgi edinebilmekteyiz. 1 ila 20 yaş arasında 307 kişi, 20 ila 40 yaş arası 185, 40 ila 60 yaş arası 83, 60 ila 100 yaş arası 9 kişi mevcuttur. Bunların arasında misafirlerde

dâhildir. Kaynaklarda en küçük yaş 1 olarak kaydedilirken en yaşlı kişi ise 85 yaşındadır. 60 ila 100 yaş aralığının az olması bize erken ölüm oranının fazla olduğu kanaatini oluşturmaktadır.

Grafik 1: Çivril Yaş Aralıkları

Grafiği incelediğimizde % 52'lik bir oranla genç nüfusun daha fazla olduğunu görmekteyiz. %32'lik bir kısmı oluşturan 20 ila 40 yaş arası grup ise genç ve dinamik bir nüfusun bir diğer göstergesidir. %14 ve %2'lik kalan nüfus yaşlı nüfus oranlarını göstermektedir.

Asakir-i Mansure olarak kayıtlı olan 43 kişi bize askerde olan nüfus miktarını göstermektedir. Askerlerden 2 si misafir nüfusuna dâhildir. Genelde yaşları ve fiziki özellikleri hakkında bilgi verilmeyen askerler arasın Üyük Mahallesi misafirlerinden Karacaoğlu Abdulkadir bin Mustafa'nın yaşı 25 olarak kayıt edilmiştir.⁷⁸ Cami-i Kebir mahallesindeki askerlerden Kadioğlu Ali bin Abdullah'ın yaşı 18 olarak verilirken aynı zamanda fiziki özelliğine dair de bilgi verilmiştir.⁷⁹ Çarşı Mahallesi askerlerinden Kapucuoğlu Seyyid Mehmed bin Mustafa'nın fiziki özelliklerinin yanı

⁷⁸ BOA. NFS. d. 01632, s.20.

⁷⁹ BOA. NFS. d. 01632, s.14.

sıra yaşı 40 olarak verilmektedir.⁸⁰ Ayrıca Çarşı Mahallesinden yine 4 askerin yaşı verilirken bunlardan üçünün yaşı 18'ken bir tanesinin de yaşı 15'tir. Bu bilgiler ışığında iki sonuca ulaşabiliriz. Bunlardan birincisi askere gitmek için her hangi bir yaş aralığı olmadığı ikincisinin ise 40 yaşında olan Mehmed bin Mustafa'nın her hangi bir askeri görevlide olabileceği fikridir.

H. 1316 (1898) tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinin 377. sayfasında Sandıklı kazasının Şeyhlü Nahiyesine bağlı bir karye olan Çivril'in o dönemki nüfusu ise 252 haneli ve 910 nüfusludur. H. 1324 (1906) tarihli salnamenin 474. sayfasında ise Çivril Kasabası'nın 430 Hanesi ve 2,159 nüfusu vardır. H.1325 (1907) tarihli salnamenin 171. sayfasında ise Çivril sadece hane bazında gösterilmiştir ve hane miktarı 252 olarak verilmiştir. Hane başı 2'şer kişi olarak bir hesaplama yaptığımızda ise o döneme ait toplam nüfusu 504 olarak elde etmekteyiz. Fakat 1316 yılında da aynı hane miktarına sahip olan Çivril'in toplam nüfusunun 910 olarak verilmesi elde ettiğimiz bu oranın hayli düşük olduğunu göstermektedir.

1678 yılı avarız defteri kayıtlarına baktığımızda Çivril'deki herhangi bir hane miktarı verilmemiştir.⁸¹ Avarız hanesinden kasıt tek hane olmayıp bir grubu temsil etmektedir. Bir avarız hanenin kaç gerçek haneye tekabül ettiği vilayete, sancağa ve köylere göre değişiyordu. Kişi üzerinden değil avarız-haneyi oluşturan topluluklardan alınan avarız vergisinde vergi birimi olan bir avarız-hane, istisnaları olmakla birlikte ortalama 3 ila 10 arasında gerçek haneden oluşmaktaydı.⁸² Çivril Avarız defterine baktığımızda ise 14 adet neferan,(Hatib: nefer 1, Seyyid: neferan: 1, Re'âyâ: neferan 12/3) ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgi ışığında herhangi bir hane miktarı vermek ne derece sağlıklıdır bilinmez ama kayıtlarda bulunan neferanların toplamını birer hane olarak düşünecek olursak, buradan yola çıkarak Çivril'de ortalama bir avarız hanesinin on gerçek haneden oluştuğunu düşünülerek 1678 yılında Çivril'de 140 hane bulunduğunu söyleyebiliriz. Buna istinaden 140 hanenin her birinde beş kişi olduğu düşünülürse Çivril'in XVII. Yüzyılın ikinci yarısında yaklaşık olarak 700 kişilik bir nüfusa sahip olduğunu söyleyebiliriz.

⁸⁰ BOA. NFS. d. 01632, s.16

⁸¹ BOA. AVARIZ. MAD.d 02498. 00091.

⁸² Mehmet Yaşar Ertaş, "Avarız Defterlerine göre XVII. Yüzyılda Şeyhlü (Işıklı) Kazası", **Eumeneia**, **Şeyhlü-Işıklı**, (Ege yayınları, İstanbul, 2011), s.259.

4.2. AİLE İSİM VE UNVANLARI

Temettuat defterleri hane reisi esasına göre düzenlendiği için hane reisinin mesleği ve unvanı açıkça belirtilmektedir. Bazı aile adlarının birden fazla kullanıldığı görülmüştür. “Köseoğlu, Muhiddinoğlu, Çukuroğlu” Bu durum akrabalık bağlarının olduğunu göstermektedir.

Hane isimleri “Abdulkadir oğlu, Ömer Efendi oğlu” gibi hane reisinin baba adı veya “Gülce oğlu, Kirli oğlu” gibi babanın lakabı ile isimlendirilmektedir. “İmamoğlu, Temürçi oğlu” şeklinde icra edilen mesleğe göre, “ Köse oğlu, Çakır oğlu” gibi fiziki görünüşe göre, “Hacıabbas oğlu, Hatip oğlu,” şeklinde sosyal durumlarına göre hane isimlerinin verildiğini görmekteyiz. Temettuat defterleri ve nüfus kayıtlarında şahıslara ait her türlü bilgi verilirken lakap, aile, sülale ismi hatta özellikle nüfus kayıtlarında aşiret ve cemaat isimlerini inceleyebilmekteyiz.

Aşağıdaki tabloda 1831 yılı nüfus kaydındaki ve temettuat defterindeki bazı aile unvanı ve şahıs adlarını görmekteyiz.

Tablo 9: Temettuat ve Nüfus Kayıtlarına Göre Aile Ünvanı ve Şahıs Adlarının Dağılımı

1831 Yılı Nüfus Defteri		1844-45 Yılı Temettuat Defteri	
Aile ve Şahıs Ünvanları	Kişi Sayısı	Aile ve Şahıs Ünvanları	Kişi Sayısı
Abdurbaş oğlu	5	Abaza	1
Abdurrahman oğlu	8	Abdulkadir oğlu	2
Acemoğlu	7	Abdurbaş oğlu	2
Ak Haliloğlu	13	Acem	1
Ak Mehmed oğlu	2	Ak	1
Akoğlu	3	Akseli	1
Amucaoğlu	12	Alacan hoca oğlu	2
Araboğlu	2	Amcaoğlu	3
Aşcıoğlu	6	Aşcıoğlu	3
Ataoğlu	3	Azginioğlu	3
Avhanoğlu	3	Babuçcu oğlu	2
Avşarlıoğlu	1	Bacaksız oğlu	2
Azginioğlu	4	Baldan oğlu	2
Babuçcıoğlu	10	Balık	1

Bacaksızoğlu	4	Bedir oğlu	2
Balcıoğlu	5	Berber	1
Baldanoğlu	10	Bodur	1
Balıkoğlu	2	Boyacı	1
Basralıoğlu	2	Boyacı oğlu	2
Baş Ağaoğlu	2	Boz	1
Batanoğlu	5	Bozoğlan	1
Bayramkuzuoğlu	3	Bölük	1
Berberoğlu	1	Bölükbaşı	1
Burun Ağasioğlu	2	Bulgurcu	1
Boduroğlu	1	Burak	1
Boyacıoğlu	5	Burgazlı	1
Bozanoğlu	1	Burun ağası	1
Bölükoğlu	4	Canbullu oğlu	2
Bulgurcuoğlu	2	Canikli	1
Burgazlıoğlu	5	Cengiyet	1
Büsüoğlu	3	Cinksarı	1
Canbukluoğlu	3	Cura	1
Caniklioğlu	3	Çaka	1
Caydıroğlu	3	Çakal	1
Celiloğlu	5	Çakaloğlu	3
Çerçi Oğlu	1	Çakır	1
Cınkıloğlu	3	Çakır oğlu	2
Cüceoğlu	4	Çalık	1
Çakaloğlu	17	Çankal	1
Çalıkoğlu	1	Çavdar	1
Çavuşoğlu	3	Çavdarlı oğlu	2
Çemenoğlu	3	Çavuş	1
Çobanoğlu	12	Çerçi	1
Çukuroğlu	10	Çoban Halil oğlu	4
Çulluoğlu	1	Çökdür	1
Davdavoğlu	2	Çukur oğlu	6
Deliamucaoğlu	1	Çullu oğlu	2
Dıhtaoğlu	2	Çürükçü	3
Dolapoğlu	3	Ekseli	1
Dutmaoğlu	1	Emiroğlu	4
Dülgeroğlu	4	Endiryalı	1

Ekşeoğlu	2	Erik	1
Emir Hasanoğlu	1	Esir oğlu	2
Emiroğlu	8	Gereceli	1
Eskicioğlu	5	Gök	1
Garib Alioğlu	3	Gubuş	1
Gümüšoğlu	4	Gülceoğlu	2
Habiboğlu	3	Hacıabbasoğlu	2
Hacı Abbasoğlu	7	Hacıahmedoğlu	3
Hacı Himmetoğlu	2	Hacıalioğlu	4
Hacı Ivazoğlu	7	Hacıgubuşoğlu	2
Hacı Musaoğlu	7	Hacimusaoğlu	3
Hacı Mustafaoğlu	1	Hafız	1
Hacı Numanoğlu	1	Haliloğlu	3
Hacı Osmanoğlu	4	Hamamcı	1
Hacı Şabanoğlu	1	Hatiboğlu	2
Hafızoğlu	4	Haydanlıoğlu	2
Hamamcıoğlu	2	Hışır	1
Hasan Beşeoğlu	3	Hoca	1
Hasanoğlu	2	Hocazade	1
Hatiboğlu	6	Homalı	1
Hızıroğlu	5	Horzum	1
Himmedoğlu	2	Hüseyinefendioğlu	2
Hocalıoğlu	3	İmamoğlu	4
Hüseyinoğlu	6	İzmirli	1
İbdaloğlu	2	Kacar	1
İplikcioğlu	1	Kadı	1
İrliganlıoğlu	1	Kapucu	1
Kabakoğlu	2	Karabekiroğlu	4
Kabaşoğlu	1	Karabelaoğlu	2
Kadioğlu	2	Karaca	1
Kameroğlu	1	Karaçaloğlu	2
Kanseferoğlu	2	Karagözer	1
Kapucuoğlu	5	Karamcıoğlu	3
Kara Ahmedoğlu	1	Karamestanoğlu	4
Kara Haliloğlu	1	Karatazi	1
Kara Hasanoğlu	7	Karayılanoğlu	2
Kara Mestanoğlu	3	Kavrak	1

Kara Tazıoğlu	4	Kayışoğlu	2
Kara Yılanoğlu	4	Kazgan	1
Karabekiroğlu	13	Kel	1
Karacaoğlu	1	Kınıklı	1
Karaçaloğlu	3	Kirlioğlu	2
Karaoğlu	5	Kocaağaoğlu	6
Karaşınoğlu	4	Kocabaşoğlu	3
Karkuzuoğlu	3	Koruk	1
Kartoğlu	2	Kör	1
Kavlakoğlu	1	Köse	1
Kayışoğlu	3	Köseoğlu	4
Kazakoğlu	8	Kulaksız	1
Kedicioğlu	1	Küçük	1
Kel Alioğlu	2	Makaş	1
Kemelioğlu	3	Mekkecioğlu	2
Kethüdaoğlu	1	Menkuş	1
Kızıl Aynioğlu	5	Menteşeli	1
Kiracioğlu	1	Mındık	1
Kirlioğlu	4	Mollaahmedoğlu	2
Koca Ağaoğlu	18	Muhiddinoğlu	5
Kocabaşoğlu	5	Müezzin	1
Köylüoğlu	1	Oğlan	1
Kulaksızoğlu	3	Oruçoğlu	2
Külcüoğlu	6	Osmancık oğlu	3
Makaşoğlu	3	Ömer efendi oğlu	2
Masalcioğlu	2	Pabuçcuoğlu	2
Mekiklioğlu	9	Patoranoğlu	2
Mıkıvva oğlu	1	Peşmanoğlu	2
Molla Ahmedoğlu	3	Pirinç	1
Muhyiddinoğlu	11	Recep oğlu	2
Müezzin oğlu	2	Sağiroğlu	3
Müftüoğlu	1	Saraç	1
Nasuh oğlu	1	Sararoğlu	3
Nedidioğlu	1	Sarı	1
Oruçoğlu	6	Sarıçoban	1
Osmancık oğlu	8	Solak	1
Öldüren oğlu	2	Suhte oğlu	4

Ömer Hüsamoğlu	2	Şeyh	1
Peşyanoğlu	8	Şeyhefendi	1
Ramazanoğlu	1	Tank	1
Receboğlu	5	Tatar	1
Sâ'ioğlu	6	Tatarlı	1
Sandıklioğlu	1	Tazı	1
Sarı Çobanoğlu	1	Timurcioğlu	3
Sarı Mollaoğlu	1	Tok	1
Sarioğlu	11	Tombak	1
Seferoğlu	1	Topal	1
Senitçioğlu	2	Turacanoğlu	1
Sevilmezoğlu	2	Turuncu	1
Siniroğlu	1	Türk	1
Sohtaoğlu	3	Usta	1
Şekeroğlu	2	Uzun	1
Şemteroğlu	3	Vahaboğlu	3
Tatar Alioğlu	1	Yaflıkaraoğlu	3
Tatoğlu	2	Yakasomak	1
Temurcioğlu	9	Yamaksız	1
Tiflicioğlu	2	Yamanlarlı	1
Tokoğlu	1	Yetim	1
Tonbakoğlu	1	Yörük	1
Topaloğlu	3		
Utanoğlu	1		
Varoğlu	2		
Vehhaboğlu	6		
Velioğlu	1		
Yaflı Karaoğlu	13		
Yakalioğlu	3		
Yakuboğlu	5		
Yamanlarlioğlu	1		
Yapucuoğlu	1		
Yeni Mehmedoğlu	1		
Yörükoğlu	2		
Yürekoğlu	11		
Çanad oğlu	2		

Tablo dikkatli incelendiği zaman bazı geniş sülaleler ve aileler göze çarpmakla birlikte şahısların çoğu kendi lakaplarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu şahısların çoğunluğunun da herhangi bir aileye veya sülaleye dâhil olabileceği de kuvvetli bir ihtimaldir.

4.3. ŞAHIS İSİMLERİ VE İSİM VERME GELENEĞİ

Temettuat ve Nüfus kayıtları dikkate alındığında kişilerin isim verme geleneği hakkında önemli bilgiler edinmekteyiz. Dede-oğul-torun sıralamasının yanı sıra aile ve sülale isimlerini dikkate alarak büyük dedeye dahi ulaşabilmekteyiz. 1844-45 yıllı temettuat defterinin 80. Sayfasındaki Üyük Mahallesi 40. hane 115 numarada kayıtlı Koca Ağa Zâde Osman Ağa oğlu Süleyman bin Habib bin Osman bunun en güzel örneklerinden biridir. Çivril’de özellikle Nüfus kayıtlarında “*Hüseyin bin Hüseyin, Mehmed bin Mehmed, İbrahim bin İbrahim, Ömer bin Ömer*” gibi babanın isminin yaygın bir biçimde çocuğa verildiği gibi dededen toruna verilen isimlerde çok fazla görülmektedir. Hatta büyük dedenin isminin verildiğini de görmekteyiz. Örneğin nüfus kayıtlarında Aşağı Mahallede 20. Sayfada *Çakal oğlu Memiş bin Mehmed ve torunu Abdurrahman bin Mehmed bin Memiş*’in varlığını görmekteyiz.

Çivril temettuat defterlerinde 12 ismin 10’un üzerinde isme verildiğini görmekteyiz. Bunlar aşağıdaki tabloda sırasıyla gösterilecektir.

Tablo 10: 1844-45 Yılı Temettuat Kayıtlarında Görülen 10’un Üzerindeki İsim Dağılımı

Ahmed	Ali	Bekir	Halil	Hasan	Hüseyin	İbrahim	Mehmed	Mustafa	Osman	Ömer	Süleyman
48	75	10	25	42	49	42	105	55	30	22	28

Nüfus Kayıtlarında ise 10’un üzerindeki isim dağılımı şöyledir:

Tablo 11: 1831 Yılı Nüfus Kayıtlarında Görülen 10'un Üzerindeki İsim Dağılımı

Ahmed	Ali	Bekir	Halil	Hasan	Hüseyin	İbrahim	Mehmed	Mustafa	Osman	Ömer	Süleyman
50	77	10	15	42	50	53	94	65	30	16	34

Bunlardan başka sırası ile Abbas, Abdullah, Abdulcelil, Abdulkadir, Abdülkerim, Abdurrahman, Abdulvehhab, Cafer, Emin, Habib, Hızır, Himmet Hüsam İsmail, Mahmud, Memiş, Musa, Nasuh, Nimet, Numan, Ramazan, Resul, Şaban, Veli, Yakub, Yusuf ve Yunus gelmektedir. Tablodan da anlaşıldığı gibi kişilerin çoğu Mehmet ismini taşımakta ve bunu Ali ve Mustafa isimleri takip etmektedir. Kişilerin isimlerini büyük dedeler veya dedeler kısmen de babaların isimleri oluşturduğu için günümüzde olduğu gibi çeşitli isimlere rastlanamamakta ve isim verme geleneğinin en güzel yönü yansıtılmaktadır.

4.4. İNSAN TİPOLOJİSİ

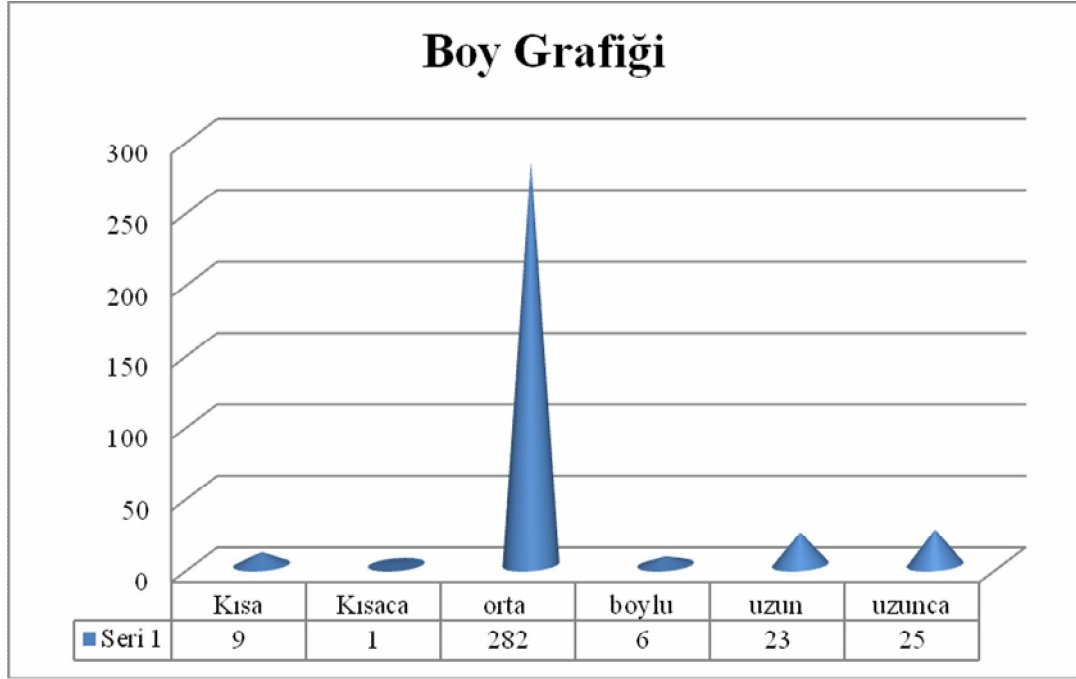
Nüfus Kayıtlarının genel yapısına baktığımız zaman künyeleri verilen şahısların isimlerinin yanı sıra akrabalık bağlarının mesleklerini ve fiziki özelliklerini dahi kolaylıkla inceleyebilmekteyiz. Bunlar “*uzun boylu, kısa boylu, kısaca boylu, uzunca boylu, kır sakallı, aksakallı, sarı sakallı, kumral sakallı, kırca sakallı, ter bıyıklı, sarı bıyıklı, incecik, Şişman, topal, yek çeşim, çil yüzlü, şehla kambur*” şeklinde ifade edilmiştir. Kişilerin fiziksel özelliklerini aşağıdaki tablolarda ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Tablo 12: 1831 yılı Çivril Karyesi Şahısların Boy Özellikleri

Boy Çeşidi	Kişi Sayısı
Kısa	9
Kısaca	1
Orta	282
Boylu (yalnızca boylu ifadesi kullanılmıştır.)	6
Uzun	23
Uzunca	25

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Çivril halkının büyük çoğunluğunun orta boylu olduğunu görmekteyiz. Fakat buradaki değerler bize kesin rakamları vermez, çünkü kayıtlarda birçok kişinin boy ve diğer özelliklerine yer verilmemiştir. Buradaki veriler Nüfus kaydında tutulan kişilerin bazılarına ait verilen bilgilerden toplanılmıştır.

Grafik 2: Çivril Boy Dağılımı

Tablo 13: 1831 Yılı Çivril Karyesi Şahısların Sakal ve Bıyık Özellikleri

Sakal ve Bıyık Durumu	Kişi Sayısı
Kara Sakallı	87
Sarı Sakallı	17
Ak Sakallı	34
Kumral sakallı	38
Kır Sakallı	31
Köse Sakallı	10
Kırca Sakallı	9
Müzellef Sakallı	5
Karaşım ve Sarışım	1
Ter Bıyıklı	56
Kara Bıyıklı	4
Kara Az Bıyıklı	3
Sarı Bıyıklı	10
Sarı Az Bıyıklı	3
Kumral Bıyıklı	4

Nüfus kayıtlarında kişinin fiziki özellikleri ile ilgili tasnif yapılırken kişinin sakal bıyık analizinden yaş durumuna ilişkin adlandırmalarda yapabiliriz. Örneğin 25-40 yaş arası herhangi bir kişinin fiziki özelliği belirtilirken *kara sakallı*, 15-20 yaş aralığında bir gencin tarifi yapılırken de *ter bıyıklı* ifadeleri kullanılmıştır. Bu gibi durumlardan anlaşıldığına göre ve yukarıda gördüğümüz tablo ışığında Çivril nüfusunun genelini genç nüfusun oluşturduğu tezini savunabiliriz. Akabinde de orta yaşlıların çoğunlukta olduğunu görebilmekteyiz. Yaşlı nüfusunun ağırlıklı olmadığı Çivril’de nüfusun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu iddia edebiliriz.

Tüm bu yaş ve fiziki durum kıstaslarının yanı sıra bazı şahısların fiziki rahatsızlıkları ile ilgili de bilgi edinebilmekteyiz. Kayıtlardan edindiğimiz bilgilere göre Çivril’de 3 yek çeşim (tek gözü kör demek)⁸³, 1 kambur, 1 saralı, 2 topal, 1 çolak, 1 sağır ve 1 tökez (kel)⁸⁴ bulunmaktadır. Ayrıca 1 kişi kara yağız, 3 kişi de şişman olarak kayıt edilmiştir. Kayıtlarda 1 ila 13 yaş arası çocuklarda yaşı haricinde herhangi bir kişisel bilgi verilmemiştir.

4.5. NÜFUS HAREKETLERİ

Nüfus hareketleri konumuzda Çivril’de nüfus kayıtlarında bulunan Misafir ve Muhacirlerden oluşan bir hareketlilikten bahsedeceğiz. Çivril’de 14’ü misafir 14’ü de Muhacir olmak üzere toplamda 28 adet göçebe nüfus görmekteyiz. Cami-i Kebir Mahallesi’nde 3 hane reisi ve oğulları ile birlikte 7 adet muhacir bulunmaktadır. Çarşı Mahallesi’nde 2 misafir bulunmakta, Üyük Mahallesi’nde 1 hane reisi ve üç oğlu ile birlikte toplamda 4 misafir bulunmaktadır. Aşağı Mahallede 2 muhacir, Çatlar Mahallesi’nde ise 5 Muhacir ve 2 hane reisi ve üç oğlu ile birlikte toplamda 5 Misafir bulunmaktadır. Hamam ve Orta mahallede Misafir ve Muhacir bulunmamaktadır. Son olarak ise Nadirler Mahallesi’nde 3 misafir bulunmaktadır.

Bunları ayrıntılı bir şekilde geldikleri ve gittikleri yerlere göre aşağıdaki tabloda inceleyeceğiz.

⁸³ Şemseddin Sami, **Kâmûs-i Türkî**, (Çağrı yayınları, İstanbul, 2010), s.510.

⁸⁴ Şemseddin Sami, **a.g.e.**, s.453

Tablo 14: ivril'den G Edeni Muhacirleri Dağıllmı

İsmi	Nerede olduğu	Karyesi	Yılı	Gittiği Mahalle
Dıhta oğlu Ahmed bin Mehmed	Uşak	Yılar Karyesi	1 senedir	Cami-i Kebir
Karındaşı İsmail bin Mehmed	Uşak	Yılar Karyesi	...	Cami-i Kebir
Sohta oğlu Ali bin Hüseyin	Uşak	Yılar Karyesi	1 senedir	Cami-i Kebir
Oğlu Hüseyin bin Ali	Uşak	Yılar Karyesi	...	Cami-i Kebir
Diğer oğlu Ahmed bin Hüseyin	Uşak	Yılar Karyesi	...	Cami-i Kebir
Kara Bekir oğlu Hüseyin bin Ebubekir	İşıklı Kurasından	Hayran Karyesi	2 aydır	Cami-i Kebir
Oğlu Osman bin Hüseyin	İşıklı Kurasından	Hayran Karyesi	2 aydır	Cami-i Kebir
Utan oğlu Hasan bin Hüseyin	Uşak	Uşak Kasabasında	1 senedir	Aşağı Mahalle
Mısır Kahire Valisi Mehmet Ali paşanın topularından oğlu Seyyid Ahmed bin Ali		İskenderiye Eran köyü	9 aydır	Aşağı Mahalle
Baldan oğlu Mehmed Ali bin Mehmed		İşıklı Karyesine	2 aydır	çatlar Mahallesi
Karındaşı Veli bin Mehmed		İşıklı Karyesine		atlar Mahallesi
Diğer Karındaşı Seyyid İbrahim bin Mehmed		İşıklı Karyesine		atlar Mahallesi
Hacı Hüseyin oğlu Seyyid Ali bin Ali		İnder Karyesi	1 senedir	çatlar Mahallesi
Karındaşı Hüseyin bin Ali		İnder Karyesi		atlar Mahallesi

Tablo 15: 1831 Yılı Kayıtlarına Göre Çivril'e Göç Eden Misafirler

İsmi	Nereden Geldiği	Kimin Yanında olduğu	Yılı	Mahallesi
Sandıklı oğlu Mehmed bin Abdullah	Çanakkale Kurasının İn Kasabasının Ulu Cami Mahallesinden	Kavlak oğlu Hacı Mehmed yanında	1 buçuk senedir	Çarşı Mahallesi
İplikçi oğlu Hacı Hüseyin bin Hacı Halil	Karahisar'da Kabalı Mahallesinden	Kavlak oğlu Hacı Mehmed yanında	5 senedir	Çarşı Mahallesi
Hasan Beşe oğlu Ahmed bin Muhammed	Uşak kura âlâlarından Kara Haliller Karyesinden	Kendi Kira hanesinde Çulhalık ile sakin	1 senedir	Üyük Mahallesi
Oğlu Seyyid Mehmed bin Ahmed	Uşak kura âlâlarından Kara Haliller Karyesinden			Üyük Mahallesi
Diğer oğlu Ali bin Ahmed	Uşak kura âlâlarından Kara Haliller Karyesinden			Üyük Mahallesi
Karaca oğlu Abdulkadir bin Mustafa	Asakir-i Mansure	Üyük Mahallesi
Hacı Osman oğlu Osman bin İbrahim	Baklak Kazasından Emral Karyesinden	Kendi kira hanesinde	3 senedir	Çatlar Mahallesi
Oğlu Ali bin Osman	Baklak Kazasından Emral Karyesinden			Çatlar Mahallesi
Diğer oğlu Veli bin Osman	Baklak Kazasından Emral Karyesinden			Çatlar Mahallesi
Diğer oğlu Hüseyin bin Osman		Asakir-i Mansure		Çatlar Mahallesi
Hacı Numan oğlu Mehmed bin Ali	Sandıklı Kaşık Karyesinden	Irgatlık ediyor	5 aydır	Çatlar Mahallesi
Yörük oğlu Seyyid Hüseyin bin Osman	Çal Kazasından Beyli Karyesinden	Teehhül Kira Hanesinde	1 senedir	Nadirler Mahallesi
Hurşid bin Abdullah	...			Nadirler Mahallesi
Hacı Hüseyin oğlu Seyyid Hasan bin Yakub	Rumeli'den Şemni Kurasından Somali'ye bağlı Çavuş köylü		1 senedir	Nadirler Mahallesi

4.6. MESLEKLER

Temettuat incelediğimizde Çivril’de Hane reislerinin çoğunun Erbab-ı ziraat kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Burada temettuat ve nüfus kayıtlarını dikkate alarak bir meslek çizelgesi tablosu oluşturacağız.

Tablo 16: 1844-45 Yılı Temettuat Defteri Çivril Meslek Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı

Meslek	Cami-i Kebir	Çarşı	Aşağı	Çatlar	Hamam	Orta	Nadirler	Üyük	Toplam
...	1	8	1	3	6	1	0	6	26
Asker	0	1	0	1	2	0	2	0	6
Asker Emeklisi	2	1	0	2	0	0	2	1	8
Berber	0	1	2	0	0	0	1	0	4
Çoban	3	1	0	0	1	1	0	1	7
Debbağ(deri işleyen)	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Demirci	0	2	0	2	0	0	0	1	5
Deştbanı	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Duvarcı	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Emekli	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Eskici	0	1	1	0	0	0	1	0	3
Haşhaşçı	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Hatib	0	0	0	0	0	0	1	1	2
Hizmetkâr	1	0	0	1	0	0	3	1	6
İmam	1	1	2	2	2	1	2	0	11
Kavaf(kundura satan kişi) ⁸⁵	0	0	1	0	0	3	0	0	4
Kethüda	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Kiracı	0	0	0	3	1	0	1	0	5
Muallim	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Müderriş	0	1	2	0	0	0	0	0	3
Nalbant	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Oduncu	1	0	0	0	1	0	2	1	5
Rençber (Amele)	1	1	0	0	0	0	0	1	3
Semerci	1	0	0	0	0	0	2	0	3
Tacir	0	0	0	2	1	0	0	0	3
Talebe	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Ulema	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Yolcu	1	0	1	0	0	0	1	1	4
Ziraat	29	23	11	13	22	9	15	29	151
Toplam	43	45	21	30	36	15	36	43	269

⁸⁵ <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=kavaf&t=%40>, (11 Temmuz 2014)

Tablo 17: 1831 Yılı Nüfus Defteri Çivril Meslek Gruplarının Mahallelere Göre Dağılımı

Meslek	Cami-i Kebir	Çarşı	Aşağı	Çatlar	Hamam	Orta	Nadirler	Üyük	Toplam
Asker	8	10	0	5	0	2	9	9	43
Asker Emeklisi	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Berber	0	0	1	0	0	0	2	2	5
Berber çırağı	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Çulha (dokuma ustası) ⁸⁶	0	0	1	0	0	2	0	0	3
Demirci	0	2	0	1	0	0	0	0	3
Dersi âmm(okutman) ⁸⁷	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Dülger(yapıların ağaç işlerini yapan kimse) ⁸⁸	0	0	0	2	0	0	2	0	4
Eskici	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Hattat	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Hane uşağı	0	0	0	0	0	0	0	4	4
Hizmetkâr	0	0	0	0	0	0	5	0	5
İmam	1	1	0	1	2	1	1	1	8
İmam vekili	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Irgat	0	0	0	1	0	0	0	4	5
Kiracı	0	0	4	0	0	0	0	3	7
Kura imamı	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Muhtar	1	1	1	1	1	0	1	1	7
Müftü	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Nalbant	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Oduncu	0	0	0	2	0	0	0	1	3
Senitçi	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Suhte (Talebe) ⁸⁹	0	0	0	0	2	0	0	0	2
Semerci	0	0	0	0	0	0	2	0	2
Semerci Çırağı	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Toplam	12	17	11	14	6	5	27	25	117

⁸⁶ <http://www.nedirnedemek.com/%C3%A7ulha-nedir-%C3%A7ulha-ne-demek>, (11 Temmuz 2014)

⁸⁷ <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=Ders-i+Amm&t=@>, (18 Ocak 2014)

⁸⁸ <http://www.nedirnedemek.com/d%C3%BClger-nedir-d%C3%BClger-ne-demek>, (18 Ocak 2014)

⁸⁹ <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=suhte&t=%40>, (11 Temmuz 2014)

Tablodaki verilerden anlaşıldığı üzere temettuat defterinde 26 aile reisinin mesleği belli değildir. Bazı kişilerin ise iki mesleği birden yürütmektedir. Mesela temettuat defteri 14. Sayfada hane no: 43 127 numaralı haneden Karabekir oğlu Molla Ahmed bin Mehmed'in Erbab-ı ziraate kayıtlı olduğu halde Duvarcılık mesleğini de yapmaktadır.

Meslekler içerisinde asker, asker emeklisi, emekli gibi kayıtlarda mevcuttur. Temettuat defterlerinde kişinin nerede asker olduğu kayıt edilmiştir. Nüfus defterlerinde ki asker kayıtlarında ise böyle bir bilgi mevcut değildir. Asker emeklilerinin ise temettuat defterlerinde ne kadar ücret aldıkları da belirtilmiştir. Örneğin temettuat 19. Sayfada hane no:6, 12 numarada Asakir-i Mansure-i piyade emeklilerinden 11. Alaya mensup Katar oğlu İsmail bin Hasan'ın emekli maaşının 12 kuruş olduğunu görmekteyiz.

Talebe, Ulema, Müderris, Muallim-i Sıbyan, Dersi âmm gibi eğitim öğretim kaydı olanların varlığı sayesinde Çivril'de az da olsa eğitim-öğretim hayatının olduğunu görmekteyiz. Defterlerdeki imam, imam vekili, müftü ve hatib gibi dini hizmetlilerin çokluğu da dini hizmetlerin genişliğini vurgulamaktadır. Ayrıca temettuat ve nüfus kayıtlarında yetim, dul, mefgud, fakir, firari gibi kişinin sosyal durumuna ilişkin kayıtlar da mevcuttur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İKTİSADÎ YAPI

Temettuat defterinden verdiği bilgiler ışığında Çivril'e ait gelir ve giderlerin miktarlarını öğrenip Çivril'in iktisadî yapısı hakkında geniş bilgiler edinmekteyiz. 1260 (1844) senesinde 281 haneden toplanan toplam hâsılat 368006,75 kuruştur. Bu hâsılatın mahallelere göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 18: Çivril Toplam Hâsılatının Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalleler	Aşağı	Cami-i Kebir	Çarşı	Çatlar	Hamam	Nadirler	Orta	Üyük	Toplam
Hane miktarı	21	48	39	34	37	39	18	45	281
Kuruş	34139,5	58456,5	55984	43781,5	47955,75	49742	19958,5	57987	368006,75

Tablodan da anlaşıldığı üzere toplam hâsılatın mahallelere göre dağılımında en büyük paya sahip olan Cami-i Kebir Mahallesi ve akabinde Üyük ve Çarşı Mahalleleri'dir. En düşük paya sahip mahalleler ise Orta ve Aşağı Mahalleleri'dir. Bu 281 hanenin çoğunluğu belli bir hâsılatı sahip iken 10 hanenin hâsılatı yoktur. 368006,75 toplam hâsılatın 258430'unu tarım, 22684'ünü hayvancılık, 86892,75'ini ise Zuhurat ve bir kısım mesleklerden edilen gelirlerin toplamı oluşturmaktadır. Tüm bilgilerden anlaşılacağı üzere topraktan elde edilen hâsılat, toplam hâsılatın büyük bir kısmını kapsamaktadır ki biz Çivril halkının ağırlıklı olarak tarımla uğraşan bir toplum olduğunu iddia edebiliriz.

5.1. GELİRLER

5.1.1. Tarım Hasılatı Ve Yetiştirilen Ürünler

Tarım hâsılatının ürün çeşitlerinin başında hububat (arpa, buğday, yulaf) afyon, göğeri, susam, kokoroz⁹⁰, penbe (pamuk) ve mısır gelmektedir. Biz bu bölümde afyon ve bağ hasılatını arazi varlığı bölümünde tablolandırarak toplam ürün üretiminin hangi hanelerde yapıldığını ve toplamdaki hâsılatını vermeye çalışacağız. Yetiştirilen ürün ve senelik hasılat aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 19: Çivril’de Yetiştirilen Ürünler ve Senelik Hasılatı

ÇİVRİL - YETİŞTİRİLEN ÜRÜN VE SENELİK HASILATI																				
HANE NO	HINTA		ŞAIR		BURÇAK		YULAF		KOKOROZ		MISIR		SUSAM		GÖĞERİ		PENBE		SOĞAN	
	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	KİLE	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ	DÖNÜM	KURUŞ
1	4	28	3	12	0	0	2	12	0	60	0	0	0	0	4	170	0	0	0	0
1/5	4,5	31,5	3,5	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	90	0	0	0	0
1/9	3	21	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	95	0	0	0	0
2	3,5	24,5	6	24	0	0	3,5	21	0	0	0	0	0	0	2	150	0	0	0	0
3	3	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	2	21	2	8	0	0	2	12	2	189	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	7	49	4	16	0	0	3	18	0	0	0	0	1	225	0	0	1,5	90	0	0
6	8	56	8	32	2	12	3	36	0	0	0	0	1,5	90	0	0	1	110	0	0
7	4	28	4	16	0	0	2	12	0	0	0	0	2	180	0	0	0	0	0	0
8	3	21	1,5	6	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8/33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	3	12	0	0	0	0	2	120	0	0	4	225	0	0	0	0	0	0
10	8,5	59,5	8	32	3	18	5	30	2	190	0	0	3	112,5	0	0	1,5	90	0	0
11	5,5	38,5	5	20	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	6	42	5	20	0	0	3	18	1,5	90	0	0	2	140	0	0	0	0	0	0

⁹⁰ <http://www.turkcebilgi.com/sozluk/kokoroz>. (Mısır anlamına gelmektedir.) (5 Haziran 2014)

13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	5	35	5	20	0	0	2	12	0	0	0	2	180	0	0	0	0	0	0	0
15	2	14	2	8	0	0	0	0	0	0	3	320	2	150	0	0	0	0	0	0
16	2	14	3,5	14	1	6	2,5	15	0	0	2	190	3	192,5	0	0	2	90	0	0
17	6	42	3	12	2	12	3,5	21	0	0	4	310	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	77	546	68,5	274	8	48	34,5	225	7,5	649	9	820	20,5	1495	11	505	6	380	0	0
Cami-i Kebir																				
1	1	10	1	6	2	12	1	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	3	24	3	12	1	6	0	0	1	80	2	90	0	0	0	0	0	0	0	0
3	8	56	4	16	1	6	2	12	0	0	0	0	0	0	4	250	0	0	2	216
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	90	0	0	0	0
6	2	14	3	14	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	1	324	0	0	0	0
4/14	3	21	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	120	0	0	0	0
8	4	28	4	16	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	3	21	3	14	0	0	12	9	0	0	0	0	0	0	2	150	0	0	0	0
10	7	52	5	20	0	0	2	15	0	0	0	0	0	0	3	260	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	210	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	2	52	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	150	0	0	0	0
14	4	31	2	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	90	0	0	0	0
15	2	14	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	80	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	210	0	0	0	0
18	7/2	14	2	8	0	0	1	6	0	0	0	0	2	100	2	180	0	0	0	0
19	1	10	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	11,5	80	9	36	1	6	0	0	0	0	4	300	0	0	0	0	0	0	0	0
22	3,5	24,5	2,5	10	0	0	0	0	0	0	4	300	0	0	2	180	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	20	140	10	40	4,5	28	10	60	0	0	0	0	0	0	10	270	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	1,5	9	1	50	0	0	0	0	1	45	0	0	0	0
26	3,5	31,5	2,5	18	1	6	0	0	1,5	100	0	0	0	0	1,5	95	0	0	0	0
27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27/2	3,5	24,5	4	20	0	0	2	18	1,5	160	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	3,5	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	1	7	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	2,5	17,5	2,5	14	1	12	0	0	0	0	0	0	0	0	1	54	0	0	0	0
31	5	35	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	170	0	0	0	0
32	4,5	31,5	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	114	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	94	0	0	0	0
34	6	42	11	44	3	18	3	18	0	0	0	0	0	0	6	310	0	0	0	0

35	8	56	10	40	4	24	5	30	0	0	0	0	0	0	3	300	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	6	84	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	2	14	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	5,5	38,5	3,5	14	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	6	330	0	0	0	0
42	4	28	2	8	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	4,5	90	0	0	0	0
43	3	21	2	8	0	0	7	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	7	49	5	20	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	6	592	0	0	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	138,5	1071	118,5	466	18,5	118	58,5	264	5	390	10	690	2	100	71,5	4758	0	0	2	216
ÇARŞI																				
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	2	17	3	14	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	8	56	10	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	12	84	3	12	1	6	35	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	3	24	5	20	1	6	5	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	7	49	9	36	3	18	5	30	0	0	0	0	0	0	4	380	0	0	0	0
8	3	24	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	6	45	5	20	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	1	180	0	0	0	0
10	2	17	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	4	31	5	20	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	150	0	0	0	0
12	2	14	1,5	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	320	0	0	0	0
13	5	35	5	20	1	6	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	5	38,5	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	9	66,5	9	36	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	2	170	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	3,5	24,5	2,5	10	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	9	63	7	28	1	6	4	24	2	90	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0
20	3	21	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	105	0	0	0	0
21	3	21	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	3	21	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	120	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24/57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	8,5	59,5	4	16	0	0	5	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	2	14	2	8	0	0	2,5	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	3,5	25,5	5,5	22	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	3,5	25,5	5,5	22	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	1,5	180	0	0	0	0

26/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	101,5	710,5	84	336	1	6	67	327	15	1079	8	470	11	758	25	2075	3	300	0	0
NADIRLER																				
1	4,5	34,5	2	8	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	2	140	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	90	0	0	0	0
2/8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	45	0	0	0	0
2/8/2	0	0	0	0	0	0	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	3,5	24,5	3,5	14	0,5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	90	2	80	0	0
5	3	21	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1530	0	0	0	0
6	3,5	31,5	4,5	16	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	2	114	2	140	0	0
7	3,5	24,5	7	16	0	0	7	42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	3,5	24,5	3,5	14	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	70	5	20	0	0	4	24	0	0	0	0	1,5	50	2	90	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	268	0	0	0	0	0	0
12	4	28	10	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	135	0	0	0	0
13	0	0	2,5	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	7,5	52,5	5,5	20	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	4	28	4,5	18	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	2	180	0	0	0	0
15/41	3,5	24,5	5,5	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	2,5	17,5	4	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	120	0	0	0	0
16/44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	3	21	2	8	0	0	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	6	280	0	0	0	0	3	180	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20/53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	5,5	38,5	5	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21/59	0	0	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21/62	4,5	34,5	3,5	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	11	77	8,5	34	2,5	15	4	24	1,5	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	9,5	66,5	5,5	22	0	0	2,5	15	0	0	0	0	0	0	2	90	0	0	0	0
25/76	0	0	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	57	0	0	0	0
26	2,5	17,5	2	8	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	232	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	4	28	5	20	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	1	7	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	84	671	102	392	5	30	32,5	189	7,5	343	0	0	3	318	27,5	3093	4	220	0	0
HAMAM																				

1	5	25	1	6	0	0	3	21	0	0	0	0	0	0	3	125	0	0	0	0
2	12	87	10	40	0	0	5	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2/7	1	7	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	190	0	0	0	0
3	2	14	2	8	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	1	27	0	0	0	0
4	1	0	0	4	0	0	3	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	5	35	3	12	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	5	35	6	24	2	12	4	24	4	220	0	0	0	0	3	285	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	1	7	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	3	21	8	32	0	0	4	24	0	0	0	0	0	0	1	27	0	0	0	0
13	5	35	6	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	90	0	0	0	0
14	1	10	1	4	1	6	3	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14/45	5	35	3	12	0	0	2	12	2	95	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	5	1	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	3	3	3	2	0	0	0	0	3	250	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18/59	5	38	7	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	5	35	6	24	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	3	90	0	0	0	0
20	8	59	10	40	0	0	5	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	20	140	10	40	2	12	12	72	0	0	0	0	0	0	1	27	0	0	0	0
22	6	45	6	23	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22/79	0	0	5	35	0	0	3	21	0	0	0	0	0	0	1	180	0	0	0	0
23	6	42	4	18	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	2	114	0	0	0	0
24	2	35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	18	129	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	3	90	0	0	0	0
25/93	8	59	2	8	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25/95	5	35	3	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	7	49	3	12	0	0	5	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	2	17	2	10	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	3	21	3	12	0	0	4	27	0	0	0	0	0	0	10	1168	0	0	0	0
29	1	42	4	16	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	54	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	7	49	8	32	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	157	1110	121	503	6	36	69	435	9	565	0	0	0	0	34	2467	0	0	0	0
ORTA																				
1	2	14	2	8	0	0	1,5	9	0	0	0	0	0	0	1	54	0	0	0	0
1/2	2	14	1,5	6	0	0	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1/5	24	35	5	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	54	0	0	0	0
2	6	24	3	12	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	1,5	180	0	0	0	0
2/9	3,5	24,5	5	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	54	0	0	0	0

3	3	21	3	12	2	14	1	6	0	0	0	0	0	0	3	190	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4/15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	5	35	5	20	2	12	3	18	0	0	0	0	0	0	3	90	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	90	0	0	0	0	0	0
7	3,5	24,5	5	20	2	12	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	6	32	3	12	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	4	28	4	16	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	4	28	5	20	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	3,5	24,5	2,5	1	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	66,5	304,5	45	171	7	44	22,5	135	0	0	0	0	1	90	10,5	622	0	0	0	0
ÜYÜK																				
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1/3	0	0	0	0	0	0	0	0	3	290	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1/4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	2,5	17,5	2	8	0	0	1	9	0	0	0	0	0	0	2	100	0	0	0	0
3	8,5	59,5	2	8	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	3	190	0	0	0	0
4	2	14	2	8	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	3	140	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	2	14	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	3,5	24,5	2,5	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	4	28	4	16	1,5	9	3	18	0	0	0	0	0	0	3	150	0	0	0	0
10	6,5	45,5	6	24	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	3	170	0	0	0	0
11	7	49	3	12	0	0	2	12	5	180	0	0	3	180	0	0	0	0	0	0
12	3,5	24,5	0	0	0	0	2,5	15	0	0	0	0	0	0	3	190	0	0	0	0
13	4	28	2	8	2	12	4,5	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	6	42	5	20	0	0	0	0	0	0	0	0	2	75	3	180	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	5	35	5	20	2	12	3	18	0	0	0	0	0	0	1,5	90	0	0	0	0
18	5	35	3	12	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	3	190	0	0	0	0
19	0	0	2	8	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	1	7	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	3	21	2,5	10	1	6	2	12	2	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	3	21	1,5	6	0	0	1,5	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	5	35	5	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	2,5	17,5	5	20	0	0	3,5	21	3	120	0	0	0	0	4	240	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	5	38,5	3	12	0	0	3	18	0	0	0	0	0	0	4	240	0	0	0	0
27	5	35	2	8	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	2	150	0	0	0	0

28	0	0	5,5	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	8	56	5	20	0	0	4	24	0	0	0	0	0	0	3	300	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	5,5	38,5	5	20	0	0	4	24	0	0	0	0	0	0	4	90	0	0	0	0
32	3,5	21	3,5	14	0	0	0	0	3	120	0	0	0	0	3	3825	1	120	0	0
33	3,5	24,5	3,5	14	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	2	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	100	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	1,5	10,5	1	4	0	0	2	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	3	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	27	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	27	0	0	0	0
42	3	21	2	8	1	6	2	12	0	0	0	0	0	0	2	144	0	0	0	0
42/2	1	7	1,5	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	116	812	87,5	350	9,5	57	47	282	16	910	0	0	5	255	50,5	6543	1	120	0	0
TOPLAM	871,5	6173	748	2990	65	399	421,5	2251	64	4116	27	1980	42,5	3016	254,5	22540,5	14	1020	3	456

Temettuat defterinde “A’şar ve rüsûmât olarak sene-i sâbıkada bir senede virmiş olduğu” başlığı altında verilen öşür ve resim kayıtları altında, 1844’te yetiştirilen ürünlerden Çivril de; 871,5 kile Hınta/Buğday karşılığı 6173 kuruş, 748 kile Şair/Arpa karşılığı 2990 kuruş, 65 kile Burçak karşılığı 399 kuruş, 421,5 kile Yulaf karşılığı 2251 kuruş öşür elde edilmiştir. Afyon, Kokoroz, Mısır, Susam, Göğeri, Penbe, Soğan başlıkları altında topladığımız ürünlerin 1844-45 yılı temettuat kaydında yalnızca dönüm başına hâsılatları verilmiştir. Buna göre 204,5 dönüm Afyon karşılığı 47,975 kuruş, 64 dönüm Kokoroz karşılığı 4116 kuruş, 27 dönüm Mısır karşılığı 1980 kuruş, 42,5 Dönüm Susam karşılığı 3016 kuruş, 254,5 dönüm Göğeri karşılığı 22540,5 kuruş, 14 dönüm penbe (pamuk) karşılığı 1020 kuruş, 3 dönüm Soğan karşılığı 456 kuruş hâsılat elde edilmiştir. Ayrıca tarım hâsılatı içine aldığımız bağcılıktan da toplam 165513,5 kuruş hâsılat elde edilmiştir.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere tarım hâsılatında da ilk sırayı Cami-i Kebir Mahallesi almaktadır. Sonra sırası ile Üyük ve Çarşı Mahalleleri gelmektedir. En düşük hâsılatı ise Orta ve Aşağı Mahalleleri almaktadır. Çivril’de tarım hâsılatının çeşitliliğine bakacak olursak tarla tarımı ve bağcılık (Afyon ve Bağ tarımı Arazi varlığı bölümünde ayrıntılı bir tablo halinde verilmiştir.) ana konumuzu

oluşturmaktadır. Tarla tarımında üretim miktarı göz önünde bulundurulduğunda en yüksek hâsılatın 11813 kuruşluk payla hububattan elde edildiğini görmekteyiz.

Kokoroz anlam itibarı ile mısır demek olsa da, defterde kokoroz ve mısır hâsılatı ayrı türler halinde sunulmuştur. Bu konu dikkate alınarak bir sayım yapıldığında ise kokorozun toplam hâsılatı 4116 çıkarken, mısırın toplam hâsılatı da 1980 çıkmaktadır. Fakat ikisini bir bütün olarak ele aldığımızda ikisinin toplamını 6096 kuruş olarak görmekteyiz. Susamın ise bazı hanelerde mezru tarla hâsılatı olarak geçmesi dikkate değer başka bir durumdur. Biz burada susamın toplam miktarını verdik. Bu tablo doğrultusunda ürünlerin başında hububatın geldiği gerçeği aşikârdır. İkinci pay afyona aittir. Üçüncü ve dördüncü sırada ise göğeri gelmektedir. Kokoroz ve mısır birlikte hesaplanmasına rağmen penbe ile birlikte çok düşük bir üretim payına sahiptir. Soğanın üretim miktarı ve hâsılatı ise yok denecek kadar azdır. Öyle görülüyor ki Çivril'in tarla tarımı ürün çeşidini hububat, afyon ve göğeri oluşturmaktadır.

5.1.2. Hayvancılık Ve Toplam Hayvan Hâsılatı

XIX. yüzyıl Osmanlı toplumunda köy ve kasaba hayatının tarımdan sonra en önemli geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Çivril'de çok yaygın görülmemekle birlikte hayvancılıkla da uğraşıldığı görülmektedir. Büyükbaş, küçükbaş, yük ve binek hayvancılığının yanı sıra az da olsa arı kovanlarına da rastlıyoruz. Ancak 7 adet arı kovanına sahip olan Çivril'de arıcılık hiçte önemsenecek bir seviyede değildir.

Hayvancılık ve toplam hayvan hâsılatı bölümünü oluştururken büyükbaş hayvancılık ile küçükbaş, yük-binek ve arıcılığı iki ayrı tablo halinde sunarken bunların mahalle ve hanelere göre dağılımını verip toplamda elde edilen hâsılatı da bir arada sunduk buna göre Çivril'de yetiştirilen büyükbaş hayvanların cinsi, adet ve hâsılatı şu şekildedir.

19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0	0	0	3	0	0	1	100	0	2	0	0	0
22	1	50	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	4	0	0	2	200	0	2	1	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
26	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27/2	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
43	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	10	550	2	0	41	0	0	5	500	6	6	3	0	1
ÇARŞI														
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	1	50	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0
3	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	2	0	0	0
4	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	1	50	0	0	4	0	0	1	100	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	2	100	0	0	1	0	0	1	100	2	0	1	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
19	0	0	1	0	2	0	0	1	100	0	0	0	0	0
20	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1
21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24/57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0

27	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
30	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1
30/1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36/89	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	10	500	1	0	32	1	0	6	600	10	4	2	0	2
ÇATLAR														
1	1	50	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
1/ 2	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	1	100	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
2/ 6	0	0	0	0	0	0	0	1	100	2	0	0	0	0
2/ 4	1	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
5	0	0	0	0	2	0	0	1	100	0	0	0	0	0
6	1	50	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	2	0	0	1	100	0	0	0	0	0
7/24	0	0	0	0	0	0	0	1	100	2	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	1	50	0	0	2	0	0	1	100	0	0	0	0	0
9/ 2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0
9/34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	1	50	1	0	0	0	0	1	100	2	2	0	0	0
11	1	50	0	0	0	0	0	1	100	2	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	1	50	1	0	0	0	0	2	200	2	0	0	1	1
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19/57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	9	500	2	0	14	0	1	9	900	22	3	0	1	1
NADİRLER														
1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	2	100	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2/8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
2/8/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	2	100	1	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0

26	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	1	50	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	6	300	1	0	36	0	0	1	100	16	0	0	0	0
TOPLAM	68	3690	15	6	206	1	4	37	3700	106	15	11	1	5

Çivril'de; Sağman İnek, Dölsüz İnek, Dişi Düve, Kara Sığır öküzü, Kara Sığır Düvesi Kara Sığır Danası, Sağman Camuş, Öküz, Erkek Camuş, Dölsüz Camuş, Camuş Danası ve Camuş Düvesi başlıkları altında toplam 475 büyükbaş hayvan kaydedilmiştir. Büyükbaş hayvanların cinsi erkek ve dişi ya da öküz ve inek olarak taksim edildiğinde 221 erkek, 120 dişi büyükbaş sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun akabinde 106 öküz, 17 dölsüz camuş ve inek, 6 camuş ve kara sığır düvesi, 5 camuş ve kara sığır danası cinsi bulunmaktadır

Temettuat defterinde bunlardan sadece Sağman İnek ve Sağman Camuş için hasılat miktarları kaydedilmiştir. Buna göre 281 hanelik Çivril'de mevcut 105 sağman hayvandan toplam 7390 Kuruş hasılat elde edilmiştir. Köydeki mevcut inek sayısının hane başına ortalaması yaklaşık 2,6, hâsılatın hane başına ortalaması ise 26,29 Kuruştur. Küçükbaş, yük-binek hayvancılık ve arıcılığı incelediğimizde ise karşımıza çıkan sonuç aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

27	0	0	0	0	0	1	25	1	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	0	0	0	0	0	0	0	3	120	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	0	0	0	1	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	2	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	2	80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	62	620	62	15	72	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	1	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	63	630	62	15	72	5	100	32	1040	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	452	4920	418	230	980	54	1345	199	7277	21	1	60	14	460	3	180	1	7	70

Sağman Koyun, Kuzu ve Yoz (Dölsüz) koyun cinsi olarak karşımıza çıkan küçükbaş hayvancılıkta toplam 5900 kuruş hâsılat elde edilmiştir. 418 adet Kuzu'dan herhangi bir miktarda hâsılat elde edilmezken, 452 baş Sağman Koyun'dan 4920 kuruş, 230 baş Yoz Koyun'dan ise 980 kuruş hâsılat elde edilmiştir. Ayrıca tabloda yer almayan 1 adet Dölsüz Keçi bulunmaktadır. Üyük Mahallesi 35. Hane 108 numarada bulunan keçinin hâsılatı ise 2 kuruştur. Buna göre küçükbaş hayvancılıktan elde edilen toplam gelir 5902 kuruştur.

Dişi merkep, Hamile Merkep, Merkep, Dişi Beygir, Hamile beygir, Döllü Kısarak, Tay başlıkları altında karşımıza çıkan yük ve binek hayvanlarının toplam miktarı ise merkep grubundan 274 baş hayvan olup toplam hâsılatı ise 8622 kuruştur. Bu hâsılatın bir kısmı 54 baş Dişi Merkep'ten elde edilirken hâsılatı ise 1345 kuruştur. 7277 kuruşluk hâsılat ise 199 baş Hamile Merkep'ten elde edilmiştir. Beygir grubunu ele aldığımızda ise toplam 19 baş hayvandan 700 kuruş hâsılat elde edilmektedir. 1 adet Dişi Beygir'den 60 kuruş hâsılat elde edilirken 14 adet Hamile Beygir'den 460 kuruş hâsılat elde edilmiştir. 3 baş Döllü Kısarak'tan ise 180 kuruş hâsılat elde edilen Çivril'de 1 adet Tay'dan herhangi bir gelir elde edilmemektedir. Arıcılığa baktığımızda ise 7 arı kovanından toplam 70 kuruş hâsılat elde edilmekte olup önemsenecek bir seviyede görülmemektedir.

Tabloları incelediğimizde arıcılık hâsılatının önemli bir yer tutmaması ile birlikte hayvan hâsılatları içinde en yüksek payı yük ve binek hayvanları hâsılatı alırken onu sırası ile büyükbaş hayvan hâsılatı ile küçükbaş hayvan hâsılatı takip etmektedir. Arıcılık hâsılatı iki mahallede görülürken yük-binek ve büyük baş hayvancılık bütün mahallelerde görülmektedir. Küçükbaş hayvan hâsılatı ise 5 mahalleden elde edilmektedir.

5.1.3. Toplam Diğer Hâsılatlar

Bu bölümde *zuhurat* adı ile kayıt edilmiş gelirler kısmını inceleyeceğiz. Zuhurat kaydı dışında olan meslek gelirleri de bu kısmın içinde yer almaktadır. Diğer hâsılatlar olarak tanımladığımız bu gelirin mahallelere göre dağılımı aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 22: Çivril’de Diğer Hâsılat Grubunun Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalleler	Aşağı	Cami-i Kebir	Çarşı	Çatlar	Hamam	Nadirler	Orta	Üyük	Toplam
Hane miktarı	12	31	28	19	22	26	8	30	176
Kuruş	4427,5	14537,5	16282	9741	13626,75	12315	3550	12413	86892,75

176 haneden elde edilen bu hâsılat türünden toplamda elde edilen kazanç 86892,75’tir. Hane miktarı göz önünde bulundurulmaksızın tablo incelendiğinde en yüksek hâsılatın Çarşı Mahallesi’nde olduğunu görmekteyiz. Bu durumu sırası ile Cami-i Kebir Mahallesi, Hamam Mahallesi ve Üyük Mahallesi takip etmektedir. En düşük hâsılatı sahip olan mahalleler ise Orta Mahalle ve Aşağı Mahalle’dir. Çivril toplam hâsılatları içinde bu tür hâsılatın çok düşük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Diğer hâsılatlar olarak incelemeye aldığımız bu bölümde kendi içinde sayısal dağılımlarını elde etmek mümkün değildir. Bu hâsılat türü aynı zamanda mesleki dağılıma da ışık tutmaktadır. Bu tür dağılıma mensup olan kişilerin bulunduğu meslek grubu dışında kişilerin büyük çoğunluğunu tarım ve hayvancılıktan da gelir elde ettiğinden daha önce söz etmiştik. Burada özellikle vurgulamak istediğimiz tarım ve hayvancılık dışında bir meslek icra eden kişilerin dışında iki farklı meslek gelirine de sahip olan kişilerin de olduğudur. Nitekim Cami-i Kebir Mahallesi’nde 39. Hane 117 numarada kayıtlı olan Acem Hasan oğlu Hüseyin

bin Hasan'ın odunculuk mesleği yanında sıra hanecilikten de geliri olduğu tespit edilmiştir.

5.2. GİDERLER (VERGİLER)

Daha önceki bölümde Çivril halkının geçim kaynağını oluşturan hâsılatların dağılımı ve toplamından söz etmiştik. Bu bölümde ise giderler başlığı altında Çivril halkının ödemekle yükümlü olduğu vergilerden söz edeceğiz. Temettuat kayıtlarına baktığımızda toplanan vergiler Öşr (Osmanlı vergi sistemin içinde kuruluşundan beri var olan vergi türlerinden biri olan Öşr Vergisi topraktan alınan mahsulün zekâtıdır.⁹¹ Kelime manası onda bir demektir. Temettuat kayıtlarının tutulduğu yıllarda da bütün ürünlerden alınan öşür, onda bir olarak hesaplanmaktadır.). ağnam (Âğnâm resmine, bazı kanunnamelerde *resm-i merai* bazılarında *resm-i ganem* ve bir kısmında da koyun resmi denmektedir. Son iki ıstılahtan, bu resmin yalnız koyundan alındığı anlaşılabilirse de gene Ağnam resminin hesaplanmasında kuzulu koyun, kuzusu ile beraber, oğlaklı keçi oğlağıyla beraber sayılır. Yani oğlağından veya kuzusundan ayrıca vergi alınmaz.⁹² Paragraftan da anlaşılacağı üzere ağnam resmi küçükbaş hayvanlardan alınan Osmanlı vergi sistemlerinden biridir.) ve vergi-yi mahsustan ibarettir. Bunların mahalle ve hanelere göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 23: Çivril Toplam Temettuat'ı Ve Türlerine Göre Ödenen Vergiler

TEMETTUAT VE VERGİLER											
ÇİVRİL											
HANE NO	TEMETTUAT	VERGİ-Yİ MAHSUSA	AFYON ÖŞRÜ	BAĞ ÖŞRÜ	GÖĞERİ ÖŞRÜ	KOKROZ ÖŞRÜ	DARI ÖŞRÜ	PENBE ÖŞRÜ	RESM-İ AĞNAM	RESM-İ KOVAN	SUSAM ÖŞRÜ
AŞAĞI											
1	1092,5	0	30	15	10	0	0	0	0	0	0
1/5	1438,5	50	20	60	10	0	0	0	0	0	0
1/9	995	0	10	45	5	0	0	0	0	0	0
2	1352,5	0	20	45	10	0	0	0	0	0	0
3	1101,5	100	0	18	0	0	0	0	0	0	0

⁹¹ İslam Tarihi Ansiklopedisi, “Öşür Vergisi” (Türkiye Gazetesi, İhlas Matbaacılık, Gazetecilik Ve Sağlık Hizmetleri, C. 8), s.193.

⁹² Neşet Çağatay, Osmanlı İmparatorluğundan Alınan Vergi Ve Resimler, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1024/12400.pdf>. (5 Şubat 2014)

4	1021	0	20	20	0	21	0	0	0	0	0
5	2485	250	30	20	0	0	0	10	0	0	12
6	2772	290	40	20	0	0	0	5	0	0	0
7	1196	125	0	0	0	0	0	0	0	0	10
8	1123,5	125	20	30	0	0	0	0	0	0	0
8/33	670	0	0	20	0	0	0	0	0	0	0
9	1760	15	0	50	0	0	0	0	0	0	25
10	3080	315	50	50	0	0	10	0	0	0	12,5
11	1367,3	125	30	40	0	0	0	0	0	0	0
12	2124,5	209	30	60	0	10	0	0	0	2	0
13	350	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	1476,5	155	0	80	0	0	0	0	0	0	10
15	1664,5	175	20	90	0	0	20	0	0	0	15
16	1777	175	60	30	0	0	0	10	0	0	12
17	2601	292	40	85	0	0	0	0	0	0	15
18	1137,5	125	0	85	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	32585,8	2526	420	863	35	31	30	25	0	2	111,5
CAMİ-İ KEBİR											
1	2617	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	936	0	0	25	10	0	0	0	5	0	0
3	2045	209	90	32	6	0	0	0	0	0	0
4	300	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	1270	155	20	38	10	0	0	0	0	0	0
6	1336	155	0	10	18	0	0	0	0	0	0
4/14	1561	155	20	30	10	0	0	0	0	0	0
8	1586	125	10	20	10	0	0	0	0	0	0
9	350	155	0	23	5	0	0	0	0	0	0
10	1908	209	20	25	10	0	0	0	0	0	0
11	903	80	0	60	10	0	0	0	0	0	0
12	908	125	0	25	0	0	0	0	0	0	0
13	759	75	0	48	5	0	0	0	0	0	0
14	1622	0	0	40	10	0	0	0	0	0	0
15	308	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0
16	1175	155	0	35	3	0	0	0	0	0	0
17	1370	155	0	55	10	0	0	0	0	0	0
18	1350	125	0	28	10	0	0	0	0	0	0
19	966	0	0	27	0	0	0	0	0	0	0
20	1036	155	0	55	0	0	0	0	0	0	0
21	3705,10	400	60	60	16	0	0	0	0	0	0
22	1391,5	155	0	30	10	0	0	0	0	0	0
23	480	125	0	20	0	0	0	0	0	0	0
24	4473	400	60	80	30	0	0	0	0	0	0
25	861,5	0	20	15	5	0	0	0	0	0	0
26	1313,5	125	20	40	5	0	0	0	0	0	0
27	393	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27/2	2319	0	50	37	6	0	0	0	0	0	0
28	1399	100	0	30	0	0	0	0	0	0	0
29	754,5	50	0	15	0	0	0	0	0	0	0
30	800	0	0	25	6	0	0	0	0	0	0
31	1190	209	30	22,5	10	0	0	0	0	0	0
32	1474,25	155	30	29	6	0	0	0	0	0	0
33	842	100	0	60	5	0	0	0	0	0	0
34	2902,5	325	40	82	15	0	0	0	0	0	0

35	2890,5	285	60	45	15	0	0	0	0	0	0
36	1000	135	0	27	5	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	709	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	1365	125	10	38	0	0	0	0	0	0	0
40	1108	125	15	36	0	0	0	0	0	0	0
41	1672	175	20	37,5	15	0	0	0	14,5	0	0
42	1467	125	30	41	10	0	0	0	14,5	0	0
43	1219	100	20	12	0	0	0	0	0	0	0
44	1686	155	0	30	30	0	0	0	0	0	0
45	410	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0
46	105	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0
47	537	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	62773,35	5402	625	1428	316	0	0	0	34	0	0
ÇARŞI											
1	393	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	1391	0	40	40	10	0	0	0	0	0	0
3	3382	0	20	50	0	0	0	0	18	0	0
4	3137	300	40	90	0	0	0	0	23	0	0
5	300	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	1327	0	10	30	0	0	0	0	0	0	0
7	4009	0	40	60	20	0	0	0	0	0	0
8	1442	155	20	25	0	0	0	0	0	0	0
9	1449	0	30	50	10	0	0	0	0	0	0
10	981,5	155	20	67	0	0	0	0	0	0	0
11	2033,5	209	40	50	10	0	0	0	7	0	0
12	1590	155	20	40	16	0	0	0	0	0	0
13	2009	209	0	60	0	0	0	0	0	0	0
14	1512	209	60	30	10	0	0	0	0	0	0
15	3691	40	50	10	0	0	0	0	11	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	400	106	0	40	0	0	0	0	0	0	0
18	1468	155	0	30	0	0	0	0	0	0	0
19	2774	310	50	60	10	0	0	0	0	0	0
20	1075	125	0	20	5	0	0	0	0	0	0
21	1047,5	100	0	10	0	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	1484	155	0	50	0	0	0	0	0	0	0
24	0	125	0	40	0	0	0	0	0	0	0
24/57	2478,5	125	0	35	0	0	0	0	0	0	0
25	2602,5	252	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	1006,5	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	1784	175	50	50	15	0	0	0	0	0	0
28	1645	125	30	20	10	0	0	0	0	0	0
29	2062,5	175	40	105	40	0	0	0	0	0	0
30	2696,5	275	0	40	10	0	0	0	0	0	0
30/1	108	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	1044	110	0	20	30	0	0	0	0	0	0
32	2135,5	250	30	64,5	12	0	0	0	0	0	0
33	1325	125	10	40	0	0	0	0	0	0	0
34	500	50	0	20	0	0	0	0	0	0	0
36	0	20	0	30	0	0	0	0	0	0	0
36/89	343	20	0	30	0	0	0	0	0	0	0

14	1468,5	125	0	156,5	0	0	0	0	0	0	0	0
15	1536,25	155	20	45	10	0	0	0	0	0	0	0
15/41	1435,25	125	20	38	0	0	0	0	0	0	0	0
16	736,5	80	0	18	13	0	0	0	0	0	0	0
16/44	367,5	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	1488,5	155	20	15	0	0	0	0	0	0	0	0
18	1046,5	0	40	20	18	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	1010	175	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0
20/53	450	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	2354,5	200	0	45	0	0	0	0	0	0	0	0
21/59	1054,5	125	0	35	0	0	0	0	0	0	0	0
22	1249	125	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0
23	600	62,5	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0
24	3283	350	30	70	0	7	0	0	0	0	0	0
25	2787,5	290	30	40	10	0	0	0	0	0	0	0
25/76	780,5	0	20	20	3	0	0	0	0	0	0	0
26	834	125	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0
28	1264,5	155	15	25	12	0	0	0	0	0	0	0
30	800	100	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0
31	2268,5	209	20	25	0	0	0	0	0	0	0	0
32	378,5	50	0	17	0	0	0	0	0	0	0	0
33	910	100	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0
34	413	50	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	49603,5	4073,5	385	1473,5	149	7	0	0	0	0	0	0
HAMAM												
1	1626	0	77	20	0	0	0	0	0	0	0	0
2	4031	400	90	0	18	0	0	0	0	0	0	0
2/7	295	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	10
3	702	75	20	25	3	0	0	0	0	0	0	0
4	2020	252	0	70	10	0	0	0	0	0	0	0
5	1990	200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	540	0	0	12	0	0	0	0	0	0	0	0
8	147	0	0	19	0	0	0	0	0	0	0	0
9	3247	309	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	300	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	392	0	0	15	0	0	0	0	0	0	0	0
12	1129	125	0	48	3	0	0	0	0	0	0	0
13	2572	292	0	19	10	0	0	0	18	0	0	0
14	1356	155	10	50	0	0	0	0	9	0	0	0
14/45	1402	155	0	31	0	5	0	0	9	0	0	0
15	350	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	2138	252	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	2428,10	208	60	52	5	0	0	0	0	0	0	0
18/59	1605	155	40	40	0	0	0	0	0	0	0	0
19	2368	285	40	40	10	0	0	0	0	0	0	0
20	2622	255	0	60	0	0	0	0	0	0	0	0
21	4555	375	60	51	0	0	0	0	19	0	0	0
22	500	200	0	50	0	0	0	0	0	0	0	0
22/79	1825	200	20	67	10	0	0	0	0	0	0	0
23	1951	125	50	40	6	0	0	0	0	0	0	0

20	279,5	40	0	15	0	0	0	0	0	0	0
21	1317	155	0	50	5	0	0	0	0	0	0
22	1398	125	0	40	20,6	0	0	0	0	0	0
23	1577,5	175	0	30	18	0	0	0	0	0	0
24	2326	252,5	20	45	0	0	0	0	0	0	0
25	790	155	0	12	0	0	0	0	0	0	0
26	2242,5	209	0	60	123	0	0	0	0	0	0
27	1119	125	0	15	5	0	0	0	0	0	0
28	1145	125	0	40	0	0	0	0	0	0	0
29	3307	354,5	40	40	10	0	0	0	0	0	0
30	1380	0	0	30	0	0	0	0	0	0	0
31	2332,5	155	40	40	10	0	0	0	0	0	0
32	2060,5	209	20	40	15	0	0	0	0	0	0
33	2002,5	209	30	40	0	0	0	0	0	0	0
34	500	62,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	694	62,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	526	0	0	30	0	0	0	0	0	0	0
37	1240	124	0	51	0	0	0	0	0	0	0
38	675	60	0	60	0	0	0	0	0	0	0
39	629	25	0	16	0	0	0	0	0	0	0
40	415	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	132	125	0	11	3	0	0	0	0	0	0
42	1123,5	125	20	40	6	0	0	0	0	0	0
42/2	340	0	0	15	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	60963	5906	380	1597	335,6	0	0	0	0	0	10
TOPLAM	392091,1	33319,5	3532	9282	1309,6	89	60	55	198,5	2	157

Temettuat, Vergi-yi Mahsus, Afyon Öşürü, Bağ Öşürü, Göğeri Öşürü, Kokoroz Öşürü, Darı Öşürü, Penbe Öşürü, Resmi Ağnam, Resmi ve son olarak Susam Öşürü başlıkları altında tablolandırdığımız giderler bölümünde öncelikle hane başına toplam temettuat miktarını görmekteyiz. Buna göre toplam temettuat miktarı 392091,1 kuruştur. 199 hane tarafından ödenen vergi-yi mahsusa da toplanan vergi hâsılatı ise 33319,5 kuruştur. Çeşitli ürünlerden ödenen öşür vergisinde ise tarım ürünleri bölümünde gördüğümüz hububattan elde edilen öşür hâsılatı 11813 kuruştur. Diğer ürünlerden elde edilen öşür miktarı ise toplam 14685,1 kuruş olup bunun 3532 kuruşu Afyon'a, 9282 kuruşu Bağ'a, 1309,6 kuruşu Göğeri'ye, 89 kuruşu Kokoroz'a, 60 kuruşu Darı'ya, 55 kuruşu Penbe'ye ve 157 kuruş öşür ise Susam'a ödenmektedir. Resmi ağnam başlığı altında ödenen vergi miktarı ise 198,2 kuruştur. 2 kuruşluk bir ödeneğe sahip olan resmi kovan ise giderler bölümünde önemli bir yere sahip değildir.

Tablodaki veriler incelendiğinde Çivril genelinde toplanan vergi dağılımında en yüksek pay sahibi olan vergi türünün Vergi-yi Mahsusa adında toplanan vergi olduğu görülmektedir. En düşük alınan vergi de ağnam vergisidir.

Hane miktarı göz önüne alınmaksızın ödenen vergilerin mahallelere göre dağılımına baktığımızda en yüksek vergi miktarının Cami-i Kebir Mahallesi tarafından ödendiği görülmektedir. Onu sırası ile Hamam ve Çarşı Mahalleleri takip etmektedir. En az vergi veren mahalleler ise sırası ile Orta ve Aşağı Mahalleleridir. Öşür ve vergi-yi mahsusa bütün mahallelerden alınırken ağnam vergisi yalnızca 4 mahalleden alınmaktadır. Resmi kovan ise yalnızca Aşağı Mahalleden alınmaktadır.

5.3. ARAZİ VARLIĞI

5.3.1. Osmanlı Devleti Arazi Sistemi

XIII. yy. sonlarında bir uç beyliği olarak kurulan Osmanlı Devleti İslam hukukunu bütün yönleriyle uygulamıştır.⁹³ İslam hukukunun mülkiyet anlayışına göre; gökte ve yerde bulunan her şey Allah'ındır. İnsanlar bunları kullanmakta serbesttirler.⁹⁴

Toprağın Allah'a dolayısı ile onun gücünü temsil eden sultana ait olduğu yönündeki doğu felsefesi daha çok yani fethedilen topraklar üzerindedir. Sultan bu topraklar üzerinde dilediği gibi tasarruf hakkına sahiptir; isterse fatihlere dağıtır isterse Beytülmal'a mal eder Mülk olarak dağıtılan topraklar artık sultanın değil, tasarruf hakkına sahip olan kişilerindir.⁹⁵

İslam hukukuna göre mülkiyetin kaynağını fetihler oluşturur. Fetih sonunda ele geçirilen topraklar ganimet sayılır ve beşte biri hazineye ayrılmak şartıyla, savaşa katılanlar arasında paylaşılır. Fakat fethedilen toprağın fatihler arasında paylaşılması zorunluluğu yoktur. Sultan toprağın çıplak mülkiyetini devlete mal

⁹³ Halil Cin, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması**, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978), s. 1.

⁹⁴ Reşit V. Seviğ, **Toprak Hukuku Dersleri**, (Ankara: İstiklal Matbaacılık ve Gazetecilik Kollektif Ortaklığı, 1953), s. 224.

⁹⁵ Cin, **a.g.e**, s. 9.

ederek, kullanım hakkını eski sahiplerine bırakabilirdi. Böylece eskiden toprak sahibi olan kişi, artık sadece toprağın kullanım hakkına sahip oluyordu.⁹⁶

Fetih sonunda ele geçirilen toprağın dağıtımını sorunu mülk topraklar ve mülk olmayan topraklar şeklinde bir sınıflandırma ortaya çıkarmıştır. Kişilerin toprak üzerinde mutlak mülkiyet hakkına sahip oldukları topraklar mülk topraklardır. Mülkiyeti devlete, kullanım hakkı kişilere ya da bir topluluğa bırakılan topraklar ise mülk olmayan topraklardır. Miri topraklar (Çıplak mülkiyeti devlete kullanım hakkı kişilere ait olan topraklar), Mevat topraklar (Kimsenin tasarrufunda olmayan hiçbir işe yaramayan topraklardır) ve Metruk topraklar (Terkedilmiş topraklardır) bu gurubu oluşturur.⁹⁷

Osmanlı Devleti, toprak hukuku alanında da İslam hukukunu uygulamıştır. Bundan dolayı İslamiyet'teki mülk topraklar ve mülk olmayan topraklar ayrımı Osmanlı Devleti'nde de mevcuttur. Fakat toprak düzeni devletin ilk kuruluş yıllarından itibaren toprakların yeni bir sınıflandırılmasına yer veren bazı değişikliklere uğramıştır.

Osmanlı Devleti'nde köylü, ektiği toprağın, diktiği meyve ağacının bağın ve kovanın öşür ve vergilerini doğrudan doğruya devlet hazinesine vermeyerek devletin hizmet karşılığı toprakları bıraktığı arazi sahibine veya vakıf ise vakfa vermek zorundaydı. Osmanlı'da çiftçi çift vergisi, dönüm vergisi, bennak ve mücerred vergilerini, çiftbozan vergisini ve öşür vergisini ödemek zorundaydı.⁹⁸

Osmanlı toprak düzenine baktığımızda mülk sahipliği bakımından öşri ve haracî, yarı mülk yarı devlet toprağı sayılabilecek arazilere rastlanmaktadır. Miri arazi rejimi Osmanlı toprak siyasetinin temelini teşkil etmektedir. Bunların dışında ayrı bir özellik gösteren vakıf toprakları da bulunmaktadır.⁹⁹

⁹⁶ Cin, **a.g.e**, s.10.

⁹⁷ Cin, **a.g.e**, s.11.

⁹⁸ Yusuf Halaçoğlu, **Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, (Ankara: TTK Yayınları, 1998), s.106.

⁹⁹ Mehmet Doğan, **Tarih ve Toplum**, 2. Baskı, (Ankara, 1990), s, 121.

Osmanlı Devleti topraklarında bölgesine göre farklı düzenlemeler yapılmış; iktisadi, coğrafi farklılık gösteren yerlerde aynı toprak sistemi uygulanmamıştır. Devlet her bölgenin kendi özelliğine göre şekillenen bir yapı oluşturmaya çalışmıştır.

Osmanlı Devleti İslamiyet'ten ve Türk-İslam devletlerinden aldığı toprak sistemini çağın gereklerine uydurarak, modern bir toprak sistemi kurmuştur. Tımar sistemi olarak adlandırılan bu sistem ile devlet hazinesinden büyük paralar harcanmadan hazır bir ordu oluşturulmuş ve toprakların devamlı olarak işlenmesi sağlanmıştır. İyi işlediği dönemlerde devletin güçlü bir ordu ve hazine oluşturmasını sağlayan bu sistem, Kanuni Sultan Süleyman zamanında tımarların ilk defa iltizama verilmeye başlanmasıyla birlikte bozulmaya başlamıştır. I. Ahmet zamanında yabancılara da tımar verilmesiyle bu bozulma daha da artmıştır.¹⁰¹

Tanzimat Fermanı'ndan sonra devletin gelirlerinin kontrol altında tutulması, vergi konusunda halk arasındaki dengesizliğin bir an önce önüne geçilerek vergi verecek halkın yeniden tespitine gidilerek ahalinin ağır yükünü hafifletip devamlı ve düzenli vergi temini için her yerde ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları; esnafın ve tüccarın ise yıllık gelirlerinin kaydedildiği defterlerin tutulması yoluna gidilmiştir. Temettü tahririnden maksat herkesin kazancına ve mal varlığına göre vergi vermesiydi.¹⁰²

5.3.2. Çivril Arazi Varlığı

Tarım hâsılatları kısmında görüldüğü üzere Çivril'de toprakların bir kısmı şahısların doğrudan tasarrufunda iken, bir takım topraklar için ise zaviye ve tımar kayıtlarına rastlanmaktadır. Çivril halkının toprağı yalnızca kendi işlettiği gibi, toprağını icara verdiği ya da bir kısım insanlarla ortak ziraat yaptıkları da kayıtlarda görülmektedir. Bunların yanı sıra az da olsa tarım yapılmayan toprağın nadasa

¹⁰⁰ Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, (İstanbul, Paradigma Yayıncılık 2012), s.89.

¹⁰¹ Ercan Koç, 19. yy. Osmanlı Devleti'nde Tarım, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ,(Temmuz, 2005), s.89.

¹⁰² İsmet Demir, "Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri" **Osmanlı**, Editör: Güler Eren, (Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, , 1999), s.315.

bırakıldığı *gayri mezru* topraklarda vardır. Çivril’de temettuat defterlerinde kayıtlı toprak dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 24: Çivril Topraklarının Kullanım Alanına Göre Dönüm Ve Hasılatı

ÇİVRİL TOPLAM ARAZİ VARLIĞI/DÖNÜM VE HASILATI/KURUŞ												
HANENO	MEZRU TARLA			GAYRİM EZRU TARLA			AFYON			BAĞ		
	DÖNÜM	HASILAT		DÖNÜM	HASILAT		DÖNÜM	HASILAT		DÖNÜM	HASILAT	
		60SENESİ	61SENESİ		60SENESİ	61SENESİ		60SENESİ	61SENESİ		60SENESİ	61SENESİ
AŞAĞI												
1	10	464	500	0	0	0	1,5	270	0	1,5	135	160
1/5	20	409,5	576	0	0	0	1	180	180	4	560	540
1/9	18	261	400	0	0	0	1	90	90	1	405	450
2	13	625,5	660	0	0	0	1	180	0	1,5	405	405
3	3,5	210	0	0	0	0	0	0	0	5	220	180
4	15	369	400	0	0	0	1	0	180	2	135	150
5	20	750	850	0	0	0	1,5	270	400	1,5	405	450
6	20	1314	1100	0	0	0	1	180	270	2,5	360	400
7	12	504	610	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	8	297	260	0	0	0	1	180	180	1,5	270	300
8/33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	180	180
9	19	108	140	0	0	0	0	0	0	1,5	450	500
10	215	1255,5	1460	0	0	0	2,5	450	540	2,5	450	310
11	13	624,5	650	0	0	0	1,5	270	270	1,5	360	400
12	20	720	680	0	0	0	1,5	270	0	2,5	540	600
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	20	603	650	0	0	0	0	0	0	10	720	800
15	20	198	371,5	0	0	0	1	180	180	5	810	900
16	56	441	731	0	0	0	1,5	0	270	4	540	600
17	25	787	760	0	0	0	2,5	360	400	2,5	765	780
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	765	550
Toplam	527,5	9941	10798,5	0	0	0	19,5	2880	2960	53	8475	8655
CAMİ-İ KEBİR												
1	11	337	455	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	10	382	180	0	0	0	0	0	0	12	225	230
3	17	870	690	0	0	0	1	180	270	2	288	308
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	9	0	500	0	0	0	1	180	275	3	375	375
6	4	372	416	0	0	0	0	0	0	1	162	372
4/14	10	297	405	0	0	0	1,5	270	180	2	270	270
8	10	864	450	0	0	0	1	90	90	2	180	150
9	10	355	396	0	0	0	1	90	90	2	207	207
10	10	904	787	0	0	0	1	0	180	3	100	160
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	540	600
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	225	350
13	5	180	200	0	0	0	0	0	0	1	438	210

23	6	464	0	0	0	0	0	0	0	1,5	450	500
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	360	400
24/57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	350	350
25	12	949,5	860	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	8	333	400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	15	751,5	692	0	0	0	2,5	450	370	1,5	135	150
28	8	580,5	560	0	0	0	1,5	270	0	1,5	170	200
29	8	315	0	0	0	0	2	360	360	1,5	945	860
30	17	702	0	0	0	0	0	0	0	1	360	350
31	14	410	450	0	0	0	1	0	180	1	180	220
32	14	630	810	0	0	0	1,5	0	270	2,5	576,5	482
33	4	0	306	0	0	0	5	90	90	1,5	0	360
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	180	220
35	14	571,5	580	0	0	0	5	0	90	3	360	360
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	270	300
37	13	0	792	0	0	0	0	0	0	1,5	360	400
Toplam	378	16645	14464	0	0	0	39	3680	4780	53	11733,5	11642
ÇATLAR												
1	8,5	670,5	716	0	0	0	1	180	0	1	360	400
1/2	8,5	306	460	0	0	0	5	90	180	5	270	300
2	5	308,5	415	0	0	0	0	0	0	1,5	250	300
2/6	13	792	1000	0	0	0	0	0	0	1,5	450	500
2/4	9	504,5	596	0	0	0	0	0	0	2	360	450
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	10	468	504	0	0	0	1	180	270	1,5	315	350
5	8	423	0	0	0	0	1,5	270	270	2,5	810	900
6	22	750	1320	0	0	0	1,5	270	270	3	297	330
7	25	2340	1830	0	0	0	7	360	450	2,5	535	510
7/24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	270	300
9	21	553,5	745	0	0	0	1	180	270	1,5	450	500
9/2	15	1296	1180	0	0	0	2	360	360	1	270	300
9/34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	10	360	390	0	0	0	1	180	180	2	270	300
11	14	567	480	0	0	0	1	180	180	2	270	300
12	4	72	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	13	558	895	0	0	0	2	180	180	3,5	630	615
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	120	160
15	15	380,5	367,5	0	0	0	1	180	0	2	540	555
16	15	905	1150	0	0	0	2	360	360	1,5	180	180
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	2	0	108	0	0	0	0	0	0	1,5	90	100
19	12	0	495	0	0	0	0	0	0	1	180	200
19/57	12	564,5	463,5	0	0	0	0,5	90	160	2	225	225
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	3	189	240	0	0	0	0,5	90	160	1	270	300
22	0	0	0	8	0	0	0	0	0	1,5	270	345
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	190	300
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	6	89	120	0	0	0	0	0	0	1	180	260
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,5	0	72
26/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	540	650
Toplam	251	12097	13575	8	0	0	28	3150	3290	51,5	8592	9702
NADIRLER												
1	4,5	409	400	0	0	0	0	0	0	5	50	100
2	0	0	0	0	0	0	1	180	180	1	405	455
2/8	8	162,5	260	0	0	0	1	180	0	1	450	500
2/8/2	2	216	0	0	0	0	0	0	0	1	270	270
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,5	180	200

4	5	373,5	430	0	0	0	2	360	0	2,5	810	720
5	5	297	317	0	0	0	0	0	0	1,5	45	50
6	5	381,5	360	0	0	0	2	180	0	2,5	648	700
7	14	1945	11,5	0	0	0	1	180	0	2,5	540	540
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	450	450
9	5	529,5	600	0	0	0	1	180	180	1,5	270	300
10	15	1000	1200	0	0	0	1	180	180	3	1080	960
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	700	740
12	12	612	0	0	0	0	2	360	0	1,5	333	370
13	2	90	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	15	832,5	952	0	0	0	0	0	0	2	486	412
15	10	468	526,5	0	0	0	1	180	0	1,5	405	450
15/41	6	418,5	480	0	0	0	1	180	0	3	342	380
16	4	291,5	325	0	0	0	0	0	0	1	162	202
17	13	4369	420	0	0	0	1	180	0	0	0	0
18	9	176,5	0	0	0	0	0	0	0	1,5	180	200
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	360	400
20/53	11	742,5	1952	0	0	0	0	0	0	2	405	450
21/59	11	72	0	0	0	0	0	0	0	2	431	350
22	5	409,5	450	0	0	0	0	0	0	1	180	220
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	300	300
24	20	1350	1270	0	0	0	1,5	270	300	3	630	580
25	15	931,5	1035	0	0	0	1,5	270	300	1,5	360	400
25/76	6,5	72	112	0	0	0	1	180	200	3	180	200
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	270	300
28	1	36	0	0	0	0	5	135	0	1	225	250
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	360	400
31	20	540	603	0	0	0	1	180	180	1	225	250
Toplam	224	16725,5	11704	0	0	0	24	3375	1520	56,5	11732	12099
HAMAM												
1	8	558	642	0	0	0	1	180	200	1	320	400
2	20	1444	1360	0	0	0	0	0	0	2	540	450
2/7	10	99	153	0	0	0	0	0	0	1	360	400
3	9	225	340	0	0	0	1	180	0	1	225	200
4	6	63	0	0	0	0	0	0	0	1	180	200
5	12	585	0	0	0	0	0	0	0	2	360	400
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	120	240
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	175	160
9	15	865	0	0	0	0	1	270	300	1	270	270
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	2	99	120	0	0	0	0	0	0	1	135	150
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	432	480
13	5	0	395	0	0	0	0	0	0	1	170	170
14	14	373	420	0	0	0	1	90	0	2	450	500
14/45	15	531	460	0	0	0	0	0	0	1	279	310
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	17	571	735	0	0	0	0	0	0	1	360	400
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	18	607	540	0	0	0	1	180	0	2	468	520
18/59	10	760	800	0	0	0	2	360	400	1	360	400
19	10	639	600	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	16	1160	1200	0	0	0	0	0	0	1	40	600
21	30	2337	2180	0	0	0	3	40	0	2	449	360
22	20	735	700	0	0	0	0	0	0	2	460	500
22/79	12	504	0	0	0	0	1	180	270	3	603	670
23	15	594	545	0	0	0	2	450	0	1	360	400
24	4	157	200	0	0	0	0	0	0	1	315	350

25	8	972	810	0	0	0	0	0	0	1	0	90
25/93	8	445	0	0	0	0	0	0	0	1	360	400
25/95	12	431	650	0	0	0	1	180	200	0	0	0
26	16	630	490	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	10	355	0	0	0	0	1	90	0	2	360	400
28	10	540	628	0	0	0	1	0	90	0	0	0
29	15	630	846	0	0	0	1	270	0	3	394	440
30	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	300	300
31	30	840	881	0	0	0	2	360	400	2	665	700
Toplam	380	17749	15695	0	0	0	19	2830	1860	45	9510	10860
ORTA												
1	6	369	316	0	0	0	0,5	90	0	1	225	250
1/2	8	288	0	0	0	0	0,5	135	150	1,5	225	250
1/5	19	432	630	0	0	0	0	0	0	2,5	315	350
2	18	594	660	0	0	0	2	460	500	2,5	315	350
2/9	3	225	420	0	0	0	0	0	0	0,5	162	180
3	10	349	550	0	0	0	0	0	0	1	189	210
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	108	120
4/15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,5	342	380
5	20	765	1200	0	0	0	1	190	0	1,5	288	320
6	1	63	0	0	0	0	1	190	0	1	27	0
7	15	670,5	790	0	0	0	2	360	400	1,5	540	600
8	10	748	930	0	0	0	1	180	200	1,5	495	600
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	15	558	0	0	0	0	1,5	270	0	1,5	360	400
11	10	540	600	0	0	0	2	0	340	1,5	540	600
12	10	50	0	0	0	0	0	0	0	1	315	350
13	10	380	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	8	360	435	0	0	0	1	180	0	3	270	300
Toplam	163	6391,5	6531	0	0	0	12,5	2055	1590	26	4716	5260
ÜYÜK												
1	4	180	0	0	0	0	0,5	135	150	2	550	500
1/3	0	0	0	0	0	0	1	180	270	3	590	650
1/4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	7	310	0	0	0	0	0	0	0	3	450	550
3	20	245	0	0	0	0	0	0	0	3	720	800
4	6	252	445	0	0	0	0	0	0	3	90	50
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	360	400
6	3	150	0	0	0	0	0	0	0	0,5	135	150
7	2	70	0	0	0	0	0	0	0	1,5	585	650
8	5	214,5	0	0	0	0	1	270	300	1,5	360	400
9	12	639	710	0	0	0	0	0	0	3	90	60
10	15	735	900	0	0	0	1,5	270	0	1,5	270	360
11	11	657	0	0	0	0	1	180	0	0,5	360	400
12	12	315	0	0	0	0	1	180	270	1,5	225	250
13	12	675	950	0	0	0	0	0	0	1,5	180	260
14	12	378	0	0	0	0	1	180	0	1,5	450	500
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	270	300
16	15	500	620	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	16	764	1060	0	0	0	2	540	0	1	540	600
18	16	531	0	0	0	0	1	180	180	1,5	540	600
19	16	126	100	0	0	0	0	0	0	1	108	100
20	4	99	100	0	0	0	0	0	0	1	135	500
21	8	531	0	0	0	0	0	0	0	1,5	450	500
22	4	351	400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	10	395	550	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	16	347	670	0	0	0	1	180	0	1,5	405	450
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	120	300
26	12	328,5	0	0	0	0	1,5	270	0	1,5	540	600

27	10	387	225	0	0	0	0	0	0	1,5	135	150
28	1	218	332	0	0	0	0	0	0	1,5	300	360
29	2	900	1100	0	0	0	2	360	400	2	360	400
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,5	300	400
31	15	742,5	0	0	0	0	2	360	400	1	360	360
32	8	306	570	0	0	0	1	0	360	1,5	360	420
33	10	455	420	0	0	0	0	0	0	1	400	400
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	1	126	0	0	0	0	0	0	0	1	300	300
37	2	300	0	0	0	0	0	0	0	2	500	600
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,5	600	750
39	13	238,5	480	0	0	0	0	0	0	1	260	200
40	10	189	156	300	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	90	120
42	13,5	423	470	0	0	0	2	180	270	1,5	360	400
42/2	3	190	0	0	0	0	0	0	0	1	150	150
Toplam	326,5	13268	10258	300	0	0	19,5	3465	2600	59,5	12998	14940
TOPLAM	2631,5	109519,5	100142,5	308	0	0	204,5	26440	21535	433,5	79712,5	85801

Mezru, Gayrı Mezru, Afyon Ve Bağ başlıkları altında tablolandırdığımız Çivril arazi varlığında toplamda 3577,5 dönüm araziden 423150,5 kuruş hasılat elde edilmektedir. Tarım ürünleri bölümünde verilen Kokoroz, Mısır, Penbe, Göğeri, Susam ve Soğan'a ayrılan dönüm miktarı ise 405 olup toplam hasılatı ise 33128,5 kuruştur.

Toplam tarım arazisi içinde 308 dönümlük bir alan gayr-ı mezru olarak kaydedilmiştir. Bunun 300 dönümlük alanı tek bir hane tarafından işletilmekte olup bihasıl kaydı ile Üyük Mahallesi 40. Hane 115 numarada Koca ağa zade Osman ağa oğlu Süleyman Habib bin Osman'ın tasarrufunda yer almaktadır. 8 dönümlük arazi ise Çatlar Mahallesi 22. Hane 64 numara'ya aittir. Toplam arazi varlığının mahallelere göre dağılımına baktığımızda en yüksek arazi miktarına Üyük Mahallesi'nde rastlamaktayız. Onu sırası ile Aşağı ve Cami-i Kebir Mahalleleri takip etmektedir. En düşük arazi varlığı ise Orta Mahalle'de Görülmektedir.

Kişilerin kendi tasarrufları dışında zaviye, tımar, vakıf ve icardan tasarruf elde ettiği topraklardan daha öncede bahsetmiştik. Aşağıda görülen tabloda şahısların zaviyelere ayrılan topraklarından elde edilen hasılatın dönüm ve senelik hasılatı yer almaktadır.

26	6	418	935	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	6	72	492	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	15	727	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	9	720	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	10	300	0	0	0	0	1,5	270	300	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42/2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	94,5	5257,5	3512	2	360	0	1,5	270	300	2,5	630	700	3	180	200	0	0
TOPLAM	606	17773,5	20236,5	23	531	534	17	765	810	9	1642	1840	10	370	340	1	150

Mezru tarla, Tarla, Afyon, Bağ, Göğeri, Kokoroz başlıkları altında topladığımız Zaviyelere Ayrılan toprakların toplamda 666 dönümlük arazisinden 45042 kuruşluk hasılat elde edilmektedir. Zaviyelere ayrılan topraklardan Aşağı Mahallede 37 dönümlük araziden 1244 kuruşluk hasılat, Cami-i Kebir Mahallesi'nde 150,5 dönümlük araziden 6320 kuruşluk hasılat, Çarşı Mahallesi'nde 79,5 dönümlük araziden 7048,5 kuruşluk hasılat, Çatlar Mahallesi'nde 46 dönümlük araziden 2664 kuruşluk hasılat, Nadirler Mahallesi'nde yine 46 dönümlük araziden 1480 kuruşluk hasılat, Hamam Mahallesi'nde 175 dönümlük araziden 13421 kuruşluk hasılat, Orta Mahallesi'nde 28,5 dönümlük araziden 1425 kuruşluk hasılat ve son olarak Üyük Mahallesi'nde 103,5 dönümlük araziden 11409,5 kuruşluk hasılat elde edilmiştir.

Tüm bu bilgilere dayanarak zaviyelere ayrılan topraklardan en yüksek dönüm miktarına sahip olan mahallenin Hamam Mahallesi olduğunu söyleyebiliriz. Onu sırası ile Cami-i Kebir ve Üyük Mahalleleri takip etmektedir. En düşük arazi parçası ise Aşağı Mahalle'ye aittir.

Tımar, İcar, Müşterek ve Vakıf'a ayrılan toprakların kaç hanede yapıldığı ve toplam dönüm miktarı ise aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 26: Çivril Topraklarının Diğer Tasarruf Türlerine Göre Dağılımı

Mahalleler	Tımar		İcar		Müşterek		Vakıf	
	Dönüm	Hasılat	Dönüm	Hasılat	Dönüm	Hasılat	Dönüm	Hasılat
Aşağı								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
1/ 5	0	0	0	0	0	0	0	0
1/ 9	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0
8/ 33	0	0	12,5	150	0	0	0	0
9	0	0	15	192	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	0	0	17,5	342	0	0	0	0
Cami-i Kebir								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	5	60	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	12	0	0	0	0	0
11	0	0	15	96	0	0	0	0
12	0	0	8	96	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	4	48	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	168	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	3	36	0	0	0	0
21	0	0	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0	0	3	36	0	0	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0	0	0	0	0	0	0	0
27/ 2	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	6	72	0	0	0	0

29	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	11	0	0	0	0	0	0
38	0	0	3	44	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	0	0	0	0	0,5	300	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	1,5	370	0	0	0
43	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	6	72	0	0	0	0	0
Toplam	0	0	76	728	1,5	370	0,5	300	
ÇARŞI									
1	0	0	8	96	0	0	0	0	0
2	7	1496	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	6	72	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	3,5	750	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	6	72	0	0	0	0	0
24/ 57	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0	0	0	0	0	0	0	0	0
28	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	144	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	2	24	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	4	48	0	0	0	0	0

36	0	0	20	240	0	0	0	0
36/ 89	0	0	4	48	0	0	0	0
37	0	0	6,5	86,5	0	0	0	0
Toplam	10,5	2246	56,5	830,5	0	0	0	0
ÇATLAR								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
1/ 2	0	0	0	0	3	300	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
2/ 6	2	210	0	0	0	0	0	0
2/ 4	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0
7/ 24	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0
9/ 2	0	0	0	0	0	0	0	0
9/ 34	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	10	180	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0
19/ 57	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0	5	60	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0	0	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0
26/ 2	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	2	210	15	240	3	300	0	0
NADIRLER								
1	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0
2/ 8	0	0	0	0	0	0	0	0
2/8/2	0	0	6	66	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	8	72	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0
12	10	560	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	6	72	0	0	0	0

30	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0	0	0	0	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0	0	0	0	0	0
40	0	0	18	216	0	0	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	0	0	0	0
42/ 2	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	15,5	1511,5	18	216	0	0	2,5	940
TOPLAM	75	7673,5	230,5	3088,5	13	2771	190,5	1240

Tabloları incelediğimizde Çivril tarım alanlarının büyük bir bölümünün şahısların bizzat kendi tasarrufunda olduğunu görmekteyiz. Bütün mahallelerde şahısların doğrudan tasarrufunda veya zaviye olan tarım arazisi kaydı vardır. Zaviyelerin ise oldukça yaygın olması dikkat çekmektedir. Tımar kaydı olmayan yalnızca iki mahalle vardır. Tımaratta olan dönüm sayısı ise 75 dönüm olup hâsılatı 7673,5 kuruştur. İcar kaydı olmayan mahalle sayısı ise 1'dir. İcar'da bulunan dönüm sayısı 230,5 olup hâsılatı ise 3088,5 kuruştur Buda gösteriyor ki Çivril halkının çoğu topraklarını bizzat işletmeyip icara vermektedir. Geriye kalan tasarruf biçimlerinin de pek kayda değer olmadıkları açıktır. Bunun akabinde 13 dönümlük alan müşterek kaydı olarak geçerken 2771 kuruşlukta hâsılat elde edilmiştir. Vakfa ait toprakların dönümü ise 190,5 olup hâsılatı ise 1240 kuruştur.

ALTINCI BÖLÜM

ÇİVRİL'DE EĞİTİM VE ÖĞRETİM DURUMU

Eğitim ve öğretim hiçbir devlet ve toplumun vazgeçemeyeceği bir faaliyettir. Ancak her devlet veya toplum kendi şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda bu faaliyeti yürütmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türk Milleti İslam'dan önce ve sonra farklı şekillerde ve devrinin icaplarına göre eğitim görmüştür. Her ne kadar eğitim İslam'la dinsel bir nitelik kazansa da, İslam'dan önceki Türk toplumlarında töre çerçevesinde şekillenen bir aile ve boy eğitimi mevcuttu. Buna göre çocuk mensup olduğu boy için yetiştirilmekteydi.

Eğitimin bir diğer yönü dinsel amaçlı oluşudur. Her dinde ilk amaç, inanç sahiplerini kendi öğretileri doğrultusunda birer mümin olarak yetiştirmektir. Zaten ilk dönem medeniyetlerinden itibaren eğitim ve öğretim kurumlarının mabet ve tapınak gibi dini yapıların etrafında kümelendiği görülür. Bu amaçla kendi öğretisini yayan dinler, dini bilgi dışında diğer bilimlerle ilgili bilgiler de veriyorlardı. Bir anlamda bu yapıların çevresinde eğitim köyü diyebileceğimiz bir yerleşim ortaya çıkıyordu. İslam'da da bu genel kural değişmemiştir. İslam toplumlarında külliye adı verilen bu birliktelik, bir cami etrafında gelişir ve bünyesinde mektep, medrese vs. gibi birçok eğitim kurumunu barındırırdı.

Çivril temettuat defterini (1844-45) ve nüfus kayıtlarını (1831) incelediğimizde imam, hatip, suhte, muallim-i sıbyan, talebe, hafız, müderris, ders-i âmm, ulema gibi meslek isimlerinin yer alması dini hayatın yanı sıra Çivril'de az çok eğitim ve öğretimin yapıldığına da işaret etmektedir. Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Hurufat Defterlerinde ise Çivril'e ait üç adet mektep bulunmaktadır.¹⁰³ Biz bu bölümde eğitimle ilişkisi olan terimleri kısaca açıklamaya çalışacağız.

¹⁰³ VGMD, H.D, 550/115. H.D, 1087/80, H.D, 544/89.

6.1. MEKTEP

Eğitim ve öğretim hiçbir devlet ve toplumun vazgeçemeyeceği bir faaliyettir. Ancak her devlet veya toplum kendi şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda bu faaliyeti yürütmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türk milleti islam'dan önce ve sonra farklı şekillerde ve devrinin icaplarına göre eğitim görmüştür.

İslam dini kadın ve erkek herkese ilim tahsilini farz kılmıştır. Anne ve babalar çocuklarını akılları ermeye başlayınca okutmakla mükelleftirler. Ayet ve hadislerle teyit edilen bu mükellefiyet sebebiyle hemen her cami yanında bir mektep tesis edilmiştir. Hükümdarlar veya vezirler tarafından yaptırılmış büyük camilerin veya külliyelerin de birer mektebi bulunurdu.¹⁰⁴

Abbasiler devrinde “küttab” adıyla anılan mektebe, Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı Türkleri sıbyan mektebi diyorlardı. Osmanlılar bu tip mektepleri “daruttalim, darulilm, muallimhane, mahalle mektebi, taş mekteb, mekteb-i ibtidaiyye” gibi adlarla da anmışlardır. Sıbyan mektepleri çocuklara Kur'an okutmak, namaz kılma usullerini, namazda okunacak ayetleri ve duaları öğretmek ve biraz da yazı yazdırmak gibi üç önemli amaçla kurulmuştur.¹⁰⁵

Çivril ilçesinin genel durumuna baktığımız zaman karşımıza çıkan üç mektep Hacı Musa Oğlu Halil, Seyyid Mustafa ve Hüseyin Efendi tarafından vakfedilmiştir.

6.2. CAMİ

İslam'ın ilk dönemlerinden beri idare, eğitim ve öğretim için kullanılan camilerin asıl fonksiyonu mabet oluşudur. Camilerin ibadet yeri olmasının yanında, eğitim ve öğretim yeri olarak kullanılması geleneği Osmanlılarda başlangıçtan beri benimsenen ve devam ettirilen bir uygulama olmuştur. Osmanlı medreselerinde mevcut odalarda kalan öğrenciler, medrese dershanesinde belirli dersler görmekte, bunun dışındaki genel dersleri camilerde takip etmekteydiler. Halka açık olarak verilen bu dersleri XVII. yüzyıldan sonra dersiâm denilen hocalar vermekteydi. Bunun yanında hat meşki, Kur'an talimi ve hıfzı gibi uygulamalı dersler de

¹⁰⁴ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/782/10066.pdf>, (11 Temmuz 2014)

¹⁰⁵ http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi3/sayi3_pdf/taskin_unal.pdf, (11 Temmuz 2014)

verilmekteydi. Osmanlı camilerinde eğitim ve kültür faaliyetlerini tamamlayan önemli bir unsur da kütüphane oluşturulmasıydı. Bu kütüphaneler dersleri takip eden öğrenciler ve namaz vakitleri arasında boş vakti olan cemaat için oldukça faydalı olmuştur.¹⁰⁶ Osmanlı şehir, kasaba ve köylerinde sıbyan mektebi olmayan yerlerde çocukların eğitimi için caminin kullanılması oldukça yaygındı.

Camiler dini ibadet mekânı olmalarının yanında sosyal hayatın cereyan ettiği ortamları insan hayatına sunmaktadır. Bir takım kurs ve eğitim hizmetlerinin verildiği bir yerdir.¹⁰⁷ Camilerin bitişik veya yakınlarında çoğu kez medreseler yer almıştır. Cami, bir kültür kompleksinin merkezi durumundadır. Bir mahallenin odak noktasını teşkil eder. Mesela kitapçı dükkânları genellikle camilerin etrafında açılmışlardır. Ayrıca büyük camilerin yanına sebil, imaret, darüşşifa, hamam vb. sosyal hizmetlerin görüldüğü binalar da yapılmıştır. Bu haliyle cami bir külliye konumundadır.¹⁰⁸

6.3. MÜDERRİS

Osmanlı ilmî faaliyetlerinin en temel kaynağı ve eğitim kurumlarının belkemiğini oluşturan kurumlar medreselerdir. Medreselerin asli öğretim görevlisi müderrislerdir. “Ders veren” anlamına gelen müderrisin bugünkü karşılığı profesördür. Osmanlı eğitim sisteminin işleyişinin sağlayan en önemli unsur olan müderrisler medreselerde yetişmektedir. Müderrislerin genelde aklî ve naklî ilimleri bilir olması emredilmekle birlikte her müderris kendi ihtisasına göre bir ders okutur ve talebe diğer bir müderrise daha giderek orada da başka bir ders okurdu. İslâm âleminde genel olarak ilim tahsilinde kitaplardan çok müderrise önem verilmiş, ilim tahsil etmek isteyenlere her şeyden evvel iyi bir müderrise talebe olması tavsiye edilmiştir.¹⁰⁹ En yüksek dereceli medreseden mezun olan talebeler, önce bir

¹⁰⁶ http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi3/sayi3_pdf/taskin_unal.pdf, (12 Temmuz 2014)

¹⁰⁷ Yakup Çoştu, Süleyman Turan, İngiltere’deki Türk Camileri ve Entegrasyon Sürecine Sosyo-Kültürel Katkıları, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C: IX (2009), S. 4, s. 44. http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/1680344797_1102060678.pdf: 12.40, (3 Aralık 2013)

¹⁰⁸ http://ktp.isam.org.tr/pdfdr/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_BULUTM.pdf, (28 Şubat 2014) s.106.

¹⁰⁹ Mustafa Şanal, Osmanlı Devleti’nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme Ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (S. 14 Yıl: 2003, s.149-168).

müderresin yanında mu'id (yardımcı, asistan) olarak görev yaparlar; müderresin dersini tekrar ederler ve talebelerin disiplini ile meşgul olurlardı. Daha sonra icazetnâme alarak medreseyi bitiren müderres adayları, adını ruzname'ye kaydettirirler ve nevbet denilen sıraya girerlerdi. Bir yerin müderresliği boşaldığı zaman kayıt sırasına göre atama yapılırdı. İlk önce en düşük dereceli medreselere tayin edilirdi. Aynı kadınlarda olduğu gibi, belli bir süre görev yaptıktan sonra azledilirler ve tekrar görev almak için sıraya girerlerdi. Buna mülâzemet (bekleme) dönemi denirdi. Zamanla çalışmalarında başarılı olan müderresler, yüksek dereceli medreselere tayin olunurlardı.¹¹⁰

Temettuat kayıtlarını incelediğimizde Aşağı Mahallede 2 Çarşı Mahallesinde ise 1 müderrese rastlamaktayız. Bunlardan ilki Aşağı Mahallede 1 numaralı hanede 9 Numarada oturan Şeyh Efendi oğlu Hafız Mehmed Bin Mehmed'dir.¹¹¹ İkincisi yine aynı mahalleden 4 numaralı hane 12 numarada oturan Çerçi oğlu İbrahim Efendi bin Mustafa'dır.¹¹² Çarşı Mahallesinde ise hane 2 numara 3'te Hoca Zade Hüseyin Efendi bin Mehmed müderres olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹³

6.4. MUALLİM-İ SIBYAN

Osmanlıların ilköğretim seviyesindeki okullarına genel olarak "sıbyan mektebi" veya "mahalle mektebi" denilmektedir. Sıbyan mektepleri, okuma-yazma, bazı dinî bilgiler ve basit hesap işlemlerinin verildiği ilkokullardır. Hemen her mahallede bulunduğu için "Mahalle Mektepleri" veya taş bina olarak inşa edildiği için "Taşmektep" de denilen bu okullar örgün eğitimin ilk basamağını oluştururlardı.¹¹⁴

Küttab veya Mekteb öğretmenlerine "muallim" deniliyordu. Muallimler genellikle o mahalle veya camiin imamı da olurlar; imamların eşleri de kız öğrencilere öğretmenlik yapabiliirdi. Muallimler genellikle fazla itibar görmezlerdi.

¹¹⁰ Mehmet Ali Ünal, Ahmet N. Turan, Mehmet Öz, **Osmanlı Merkez Ve Taşra Teşkilatı**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2708, s.38

¹¹¹ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.30.

¹¹² BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.31.

¹¹³ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.18.

¹¹⁴ Zülfü Demirtaş, Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri Ve İlköğretimin Örgütlenmesi, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (C. 17, S. 1, Elazığ 2007) s. 173-183.

Küttab öğretmenleri çeşitli zamanlarda ve Kur'an'ın bitiminde, öğrencilerden ve ana babalarından hediyeler alırlardı. Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı bir programa göre, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyan mektebi öğretmeni olmak isteyen öğrenciler genel medrese programlarından ayrı bir program izleyecektir. Bu programda Tartışma Kuralları ve Öğretim Yöntemi vb. dersler bulunacak, Fıkıh gibi medreselerin en temel ve zor derslerinden biri yer almayacaktır. Ancak Fatih'in yaptırdığı bu program bir süre sonra kaldırılmış, yüz yıllarca geleneksel biçimde sıbyan mektebi öğretmeni sağlama düzeni sürüp gitmiştir. Geleneksel düzene göre sıbyan mektebi öğretmeni olarak aşağıda belirtilen kişilerden biri olmak yeterliydi

- * Cami imam ve müezzinleri,
- *Biraz okur-yazar olan, orta yaşlı ve ağırbaşlı kişiler,
- * Ölen bir öğretmenin uygun nitelikleri taşıyan oğlu,
- *Bazı hafız ve okumuş kadınlar.

Temettuat defterini incelediğimizde Çivril'de Cami-i Kebir Mahallesinde 14. Hane 38 numarada bulunan Molla Mustafa bin Mehmed'in Muallim-i Sıbyan olduğunu görmekteyiz.¹¹⁵

6.5. DERS-İ ÂM

Anlam itibarı ile bir medreseyi bitirdikten sonra yapılan sınav sonucunda medreselerde eğitim verme hakkı kazanan asistanlara Ders-iâm adı verilmektedir.¹¹⁶ Ders-iâm, “Medreselerde öğrencilere, camilerde halka açık ders verme yetkisine sahip müderris için kullanılan unvan”dır. “Ders-iâm” ünvanı verilmesine Osmanlı devletinde XVIII. yüzyılda başlanmıştır. Ders-iâm olabilmek için medreseden mezun olup, icazet aldıktan sonra ayrıca bir imtihana girmek gerekmiştir. Ders-iâmlar cami derslerini genellikle sabah namazı ile öğle namazı arasında vermişlerdir. Bu derslere her kesimden insan katılabilmıştır. Bu faaliyetlerin idaresi ise “Ders Vekleti”nce

¹¹⁵ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.6.

¹¹⁶ <http://osmanlica.sozlugu.org/ders-i-amm/>, (27 Şubat 2014).

yürütülmüştür.¹¹⁷ Ders-iâmm kavramı 1831 yılı Nüfus kayıtlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda defteri incelediğimizde Çivril’de toplamda 2 adet ders-iâm (okutman) karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Aşağı Mahallesi’nde bulunan 46 yaşındaki Çerçi oğlu Seyyid İbrahim bin Mustafa’dır.¹¹⁸ Diğerisi ise Çarşı Mahallesi’nde bulunan 50 yaşındaki Kızıl Ayni oğlu Seyyid Mehmed Bin İbrahim’dir.¹¹⁹

6.6. ULEMA

Ulema terimi Osmanlılarda; medreselerde belirli bir süre talim edilen ilimden sonra, kazanılan diplomaya sahip olan kişilere verilen isimdir. Müderris, imam, kadı, müezzin olabilirlerdi. Ulemanın toplum üzerindeki otoritesinin ve siyasal gücünün üç temel kaynağı vardı:

* İslam dinini en iyi bilen kişiler olduklarının kabulü

* Aralarındaki ittifaktı, bu ittifak onların bilinçli bir toplumsal grup olarak anlaşılabilir olmasını sağlar.

* Halkın desteğidir.¹²⁰

Ulemanın başı şeyhülislam’dı. Bu itibarla görev ve mevkiye göre ulema sınıfında şu şekilde hiyerarşi söz konusu idi: Şeyhülislam, kazasker, müderris, kadı ve müftü. Bunların altında imam ve müezzin gibi görevliler yer almaktaydı. Ulema sınıfı, müderrislerle medreseye yani eğitime; kazaskerlik ve kadılık görevlileriyle yargı gücüne, adalet ve idareye; müftülüklerle dini işlere; imamlar ve müezzinler vasıtasıyla mescit, cami ve bunların cemaatlerine, yani halka ve nihayet devlet hizmetlerinde olmayan halk uleması denilen şeyh, şih, seyyid ve şerif gibi adamlarla da tekke ve zaviye, yani tarikatlara ve cemaatlere (halkın önemli bir kısmına) hâkimdiler. Bu statüler ve görevleri gereği ulema sınıfı, devletle halk arasında köprü durumunda idiler. Osmanlı Devleti’nin ilk yüzyıllarda devletle ulema sınıfı arasında

¹¹⁷ http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_BULUTM.pdf, (27 Şubat 2014), s.109.

¹¹⁸ BOA. NFS, d. 01632, s.20.

¹¹⁹ BOA. NFS, d. 01632, s.15.

¹²⁰ <http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=7026.0;wap2>, (27 Şubat 2014)

önemli bir mesafe bulunuyordu. Bu mesafe ulema sınıfını bir dereceye kadar özerk hale getiriyordu. Dolayısıyla şeriatla ilgili olan her konuda son söz ulemanınındı. Devlet de bu özerkliği zımnen kabul ettiği için ulema sınıfı belli bir itibara, otoriteye ve imtiyaza sahip olarak, görevini hakkıyla yerine getirme imkânının buluyordu. XVII. yüzyıllardan itibaren ulema devlete yaklaştıkça, siyasi otorite hâkim duruma geçti, böylece ulema sınıfı özelliğini ve özerkliğini kaybetti.¹²¹ Temettuat kayıtlarını incelediğimizde karşımıza ulemadan bir kişi çıkmaktadır. Kendisi Çatlar Mahallesiine kayıtlı olup 4 numaralı hanede 13. Numarada kayıtlı Cura oğlu Mehmed Efendi bin Hüseyin'dir.¹²²

6.7. TALEBE VE SUHTE

Medreselerde ders gören öğrenciler için yaygın olarak talebe kelimesinin yanı sıra “talib-i ilm, suhte, danışmend ve müstaid” sözcükleri de kullanılmıştır. Ancak bunlar arasında bir takım anlam farklılıkları vardır. Mesela suhte (softa), medreselerde eğitim gören öğrencilerden ilk seviyedekilere verilen isimken, danışmend, muhtasarat eğitimini bitiren suhteye verilen addır.¹²³

1831 yılı nüfus kayıtları ve 1844-45 Temettuat kayıtlarını incelediğimizde karşımıza talebe ve suhte terimleri çıkmaktadır. Temettuat kayıtlarında rastladığımız talebe Cami-i Kebir Mahallesiinde olup 15. Hane 43 numarada bulunan Canikli oğlu Hasan efendi bin Mustafa'dır.¹²⁴ 1831 yılı nüfus kayıtlarına baktığımızda ise karşımıza 2 adet suhte çıkmaktadır. Hamam Mahallesiinde bulunan suhtelerden biri Seyyid Hüseyin bin Osman iken diğeri ise yine aynı mahalleden Hüseyin bin Abdullah'tır.¹²⁵

¹²¹ <http://okul.selyam.net/docs/index-4134.html?page=22>, (27 Şubat, 2014)

¹²² BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.38.

¹²³ Ünal Taşkın, “Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (C. 1, S. 3, 2008), s. 357-359.

¹²⁴ BOA. ML. VRD. TMT, d.09331, s.38.

¹²⁵ BOA. NFS, d. 01632, s.21-22.

YEDİNCİ BÖLÜM

DİNİ HAYAT VE VAKIF KURUMLARI

1844-45 yılı temettuat defterleri ve 1831 yılı Nüfus Defterlerini incelediğimiz zaman karşımıza çıkan imam, hafız ve hatib gibi kimselerin olması bize Çivril’de dini hayatın canlılığını göstermekte olduğundan daha önce de bahsetmiştik. Ayrıca temettuat kayıtlarını incelediğimiz zaman Habib Acemi, Ali Fakih, Danişmend Halil, Mükremin, Andıkçı, Kökbaşı isimleriyle çeşitli zaviyeler karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ilave olarak Hamam ve Orta Mahallelerindeki toprak kayıtlarında Şeyh Hasan, Hamam Mahallesi’nde Şeyh Hüseyin, Cami-i Kebir Mahallesi’nde Emirhan zaviyelerinin kayıtlarını da görmekteyiz. Üyük Mahallesi 3. Hane 7 numaralı temettü kaydında ise Ali Fakih Haydan zaviyesi ile karşılaşmaktayız. Görülüyor ki Çivril temettuat defteri kayıtlarına baktığımız zaman toplamda 10 adet zaviye ile karşılaşmaktayız ki buda bize XIX. Yüzyıl Osmanlı toplumunda Çivril’de ki zaviyelerin önemli birer yer tuttuğudur.

Bu bilgilere ek olarak dini hayat başlığı altında Osmanlı Devleti’nde önemli bir yere sahip olan vakıf kayıtlarını da inceleyeceğiz.

7.1. VGMAD. DEFTERLERİNE GÖRE ÇİVRİL VAKIF KURUMLARI

Osmanlı Devleti, günümüz devlet anlayışına göre kamu hizmetleri niteliği taşıyan birçok içtimai vazifeyi vakıf yoluyla ifâ etmiştir. Yollar, köprüler, sulama çalışmaları gibi kamu hizmetleri, hastaneler yapımı ve fakirlere yardım gibi sosyal yardımlaşma faaliyetleri; eğitici ve öğretici kadronun ücretlerini, talebelerin bakımını, medrese ve kütüphaneler yapımını teminat altına almaya yönelik kültür işleri; camiler inşası gibi dini hizmetleri, Osmanlı İmparatorluğu’nda vakıflar yoluyla yönetiliyordu¹²⁶.

¹²⁶ Bahaeddin Yediyıldız, **XVIII. Yüzyıl’da Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, (Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003), s.3

Daha önceki bölümlerde Çivril ile Şeyhlü'nün kimi zamanlarda bir bütün olduğundan bahsetmiştik. Bu bölümde de Şeyhlü'nün Çivril ile ilgisi olduğunu düşündüğümüz vakıf kayıtlarından söz edeceğiz.

Osmanlı toplumunda olduğu gibi Şeyhlü Kaza merkezi ve kırsalında da vakıf kurumları toplumun ihtiyacını karşılamaya yönelik önemli kuruluşlardı. Bu kurumların içerisinde yer alan Şeyhlü merkez vakıflarından cami, mescit, mektep ve zaviyelerin Çivril ile ilişkili olan kayıtları aşağıda incelenecektir.

7.1.1. Camiler

Çivril'de bulunan cami vakfı ve vakfedeni aşağıda verilmektedir.

Tablo 27: Çivril'e Ait Cami Vakfı

Yer	Vakfeden	Açıklama
Hamam Mahallesi	Abdulkadir bin Mehmed	Cami Recep/Temmuz 249/863 tarihli'dir. ¹²⁷
Nadirler Mahallesi	Hacı Mehmed Efendi bin Ahmed	Cami Cemaziyelahir/Haziran 1335/1917 tarihli'dir. ¹²⁸
Bilgi yok	Şeyh Sinan	Sinan Efendi Cami olarak adlandırılan kayıt Rebiülahir/Nisan 1103/1691 tarihli'dir. ¹²⁹

7.1.2. Mescitler

Çivril'de bulunan mescit vakıfları ve vakfedenleri aşağıda verilmektedir.

¹²⁷ VGMAD, nr.188/86.

¹²⁸ VGMAD, nr. 195/76.

¹²⁹ VGMAD, nr. 113/40/42, nr. 1140/380

Tablo 28: Çivril'e Ait Mescit Vakıfları

Yer	Vakfeden	Açıklama
Çatlar Mahallesi	Bilgi yok	Çatlar Mahallesinde bulunan mescidin hurufat kaydı Ramazan/Eylül 1243/1828 tarihli dir. ¹³⁰
Aşağı Mahalle	Bilgi yok	Aşağı Mahallede bulunan meclisin tarihi ise Ramazan/Eylül 1213/1799'dur. ¹³¹
Bilgi yok	Ebubekir	Müezzin olarak Molla Mehmed'in atandığı mescidin tarihi Rebiülahir/Nisan 1134/1722'dir. ¹³²
Hamam Mahallesi	Ahali	Hamam Mahallesinde olan mescidin kaydı Muharrem/Ocak 1192/1778'dir. ¹³³
Bilgi yok	Hüseyin Efendi	Hüseyin Efendi tarafından yaptırılan medresenin içerisinde olan mescit Safer/Şubat 1215/1800 tarihli dir. ¹³⁴
Orta Mahalle	Hızır Çelebi	Orta Mahallede bulunmaktadır. ¹³⁵ Şeyh Hızır Mescidi olarak anılmaktadır. ¹³⁶ Şevval/Ekim 1103/1692 tarihli dir. ¹³⁷
Bilgi yok	Kara İmam	1203/1788-1789 tarihli dir. ¹³⁸
Bilgi yok	Osman	Mescide ait kayıt 1128/1716 tarihli dir. ¹³⁹
Bilgi yok	Rıdvan Çavuş	Muharrem/Ocak 1113/1701 tarihli mescide 1 akçe ile imam olan Nurullah Efendi vefat etmiş yerine Ahmed isimli kişi atanmıştır. ¹⁴⁰
Bilgi yok	Seyyid Şaban	Mescit Muharrem/Ocak 1122/1710 tarihli olup imamı Halil adlı kişidir. ¹⁴¹
Bilgi yok	Şeyh Nurullah	Zilhicce/Aralık 1116/1705 tarihli dir. ¹⁴²
Yukarı Mahalle	Bilgi yok	Yukarı Mahallede bulunan mescidin tarihi Muharrem/Ocak 1113/1701'dir. ¹⁴³
Hamam Mahallesi	Seyyid Süleyman Efendi bin Mehmed	Mescit Ramazan/Eylül 1133/1721 tarihli dir. ¹⁴⁴

¹³⁰ VGMAD, nr. 1158/154.¹³¹ VGMAD, nr.544/88¹³²VGMAD, nr. 1118/188.¹³³VGMAD, nr. 1129/128.¹³⁴VGMAD, nr. 544/89.¹³⁵ VGMAD, nr. 1088/243.¹³⁶ VGMAD, nr. 1118/187.¹³⁷ VGMAD, nr. 1134/40.¹³⁸ VGMAD, nr. 1129/131.¹³⁹ VGMAD, nr. 1118/187.¹⁴⁰ VGMAD, nr. 1134/40.¹⁴¹ VGMAD, nr. 1118/184.¹⁴² VGMAD, nr. 1134/41.¹⁴³ VGMAD, nr. 1134/40.¹⁴⁴ VGMAD, nr. 188/46/336.

7.1.3. Mektep ve Medreseler

Tablo 29: Çivril’de Bulunan Mektepler

Vakfeden	Açıklama
Hacı Musa Oğlu Ali	Mektebin tarihi Rebiülevvel/Mart 1249/1833’tür. ¹⁴⁵
Seyyid Mustafa	Mektebin tarihi Rebiülevvel/Mart 1184/1770’tür. ¹⁴⁶
Hüseyin Efendi	Safer/Şubat 1215/1800 tarihli mektebin kaydı imam ataması ile ilgili olup imamı Seyyid Ebubekir’dir ve mektebi inşa ettiren Hüseyin Efendidir. ¹⁴⁷

7.1.4. Zaviyeler

Çivril’de bulunan zaviyeler hakkında temettuat kayıtlarında gördüğümüz zaviyelerden bahsetmiştik. Burada tablolandıracığımız zaviye kaydı ise hurufat defterlerinde bahsi geçen zaviye kayıtlarıdır. Hurufat defterlerine göre Çivril zaviye kayıtları ise aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 30: Çivril’de Bulunan Zaviyeler

Zaviye Adı	Açıklama
Mükremin	Zaviye Ramazan/Eylül 1209/1795 tarihlidir. ¹⁴⁸
Şeyh Habib-i Acemi	Zaviye Cemaziyelevvel/Mayıs 1118/1706 tarihlidir. ¹⁴⁹

Tüm bu bilgilere dayanarak VGMAD kayıtlarına göre Çivril’de bulunan cami sayısı 3 adettir. Mescit 13, Mektep 3 ve zaviye ise 2 adettir. Temettuat kayıtlarında ismi geçen zaviyeler ise 10 adettir. Çivril dini hayatın hareketliliği konusunda da önemi göz ardı edilemeyecek bir canlılığa sahiptir.

¹⁴⁵ VGMAD, nr. 550/115.

¹⁴⁶ VGMAD, nr. 1087/80.

¹⁴⁷ VGMAD, nr. 544/89.

¹⁴⁸ VGMAD, nr. 548/195.

¹⁴⁹ VGMAD, nr. 1134/42.

SONUÇ

Araştırmamızın ana konusunu oluşturan Çivril ilçesi tabiat şartları ve ikliminin el verişliliği nedeniyle ilk çağlardan günümüze değin zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Ayrıca Anadolu Selçuklu Devleti ve Bizans arasında köprü görevi görmesi Coğrafi konumunun da ne kadar önem teşkil ettiğinin ayrı bir göstergesidir. Ana hatlarıyla 1831 nüfus kaydı ve 1844-45 temettuat kayıtlarının genel verileriyle oluşturulan bu tez toplamda yedi bölümden oluşmakta olup, Birinci bölümde yerel tarihin öneminden ve Çivril'in yerel tarihini oluştururken kullanılan genel kaynak durumundan bahsedilmiştir. İkinci ve üçüncü bölümümüz de ise Çivril'in tarihi sürecinden ve İdari yapılanmasından söz edilmiştir. İdari yapılanmasından söz edilirken Temettuat, nüfus ve salnamelerde adı geçen dini ve idari görevlilerden bahsedilmiştir. Tezin dördüncü ve beşinci bölümlerinde ise Çivril'in Nüfus yapısından, İnsanlarının karakteristik ve mesleki özelliklerinden, Çivril'in nüfus hareketliliğinden bahsedildiği gibi bazı aile ve kişi lakaplarına da yer verilmiş hane miktarları da tespit edilmiştir. Beşinci bölümü oluşturan iktisadi yapıda Çivril'in gelir ve giderlerinden bahsedilmiş toplam hâsılatlar ayrıntılı bir şekilde anlatılmış ve arazi yapısı incelenmiştir. Altıncı bölümü Çivril'in eğitim hayatı oluştururken yedinci bölümde ise dini yapıdan söz edilmiştir.

Sonuç olarak Çivril'i özetleyecek olursak sekiz mahalleden oluşan Çivril nüfus yapısına baktığımızda çok dinamik bir yapı ile karşımıza çıkarken dönemin şartlarına göre daha kalabalık gruplar halinde karşımıza çıkmakta ve bir köy kimliğine göre daha gelişmiş bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. İsim yapısı incelenirken de ne kadar gelenekçi bir yapıya sahip olduklarını gözlemlemiş olduk. Ayrıca göç alan bir yapıya sahip olması gelişmişliğinin de bir diğer göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine özetleyecek olursak Çivril İlçesi dönemin nüfus kayıtlarında 205 hane sayısı ve 636 kişilik erkek nüfusuyla karşımıza çıkarken, kadın ve erkek nüfusunun eşit olduğu varsayımıyla toplamda 1372 kişilik bir nüfusla karşımıza çıkmaktadır.

1844-45 temettuat kayıtlarında ise Şeyhlü kazasına bağlı bir köy olan Çivril 249 hanede 291 aile reisi ile karşımıza çıkarken defterin son sayfasında ise toplam nüfusu 738 olarak vermiştir. Nüfus kayıtlarında olduğu gibi sekiz mahalleden oluşan

Çivril mesleki yapıdan bakıldığında otuza yakın bir meslek grubuyla Çivril'in gelişmişlik düzeyini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Nüfus kayıtlarında karşımıza çıkan Sülale ünvanları ve bazı kalabalık gruplar temettuat kayıtlarında da görülebilmektedir. Sülale ünvanlarının yanı sıra pek çok kimsenin mesleki, fiziksel ve sosyal açılarından kendilerine özgü lakaplarının da olduğunu saptadık. Nüfus kayıtlarında ve Temettuatlarda en çok karşımıza çıkan şahıs isimler; Mehmet, Ali, Ahmet, Hüseyin ve Hasan gibi isimlerdir.

İmam, Hatib, Müderris, Dersi-Âm, Muallim-i Sıbyan, Kethüda, Ulema, Suhte, Talebe gibi ünvanların bulunması Çivril'in dini yapısının yanında eğitim hayatı hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bazı zaviyeler için ayrılan hâsıllara baktığımızda ise dini hayata verilen önemin boyutu da karşımıza çıkan bir diğer durumdur.

Toplamda 368006,75 kuruş hâsılat elde edilen Çivril'de en çok pay tarımdan elde edilirken ikinci payı hayvancılık üçüncü payı ise diğer hâsıllar almaktadır. Tarla tarım alanı hâsılları tarla tarımı ve bağcılıktan elde edilirken tarlanın icara verilmesiyle elde edilen hâsılat türü de mevcuttur. Hayvan hâsılatında elde edilen toplam gelir 22684 kuruş olup gelirlerin çoğu büyükbaş, küçükbaş ve binek-yük hayvanlarından elde edilmektedir. %3'lük bir paya sahip olan arıcılığın toplam hâsıllar içinde önemli bir yeri yoktur. Yine hesaplara göre arı kovanı hariç toplam 1868 hayvan kaydedilen Çivril'de 475 büyükbaş, 1100 küçükbaş, 293 adet yük ve binek hayvanı bulunmaktadır.

Çivril'de toplamda 60017,8 kuruş vergi kaydı bulunmaktadır. Bunlardan toplamda 26498,1kuruşu öşr vergisine ayrılırken, 198,2 kuruşu ağnam vergisine, 33319,5 kuruşu ise vergi-yi mahsusa'ya ayrılmaktadır.

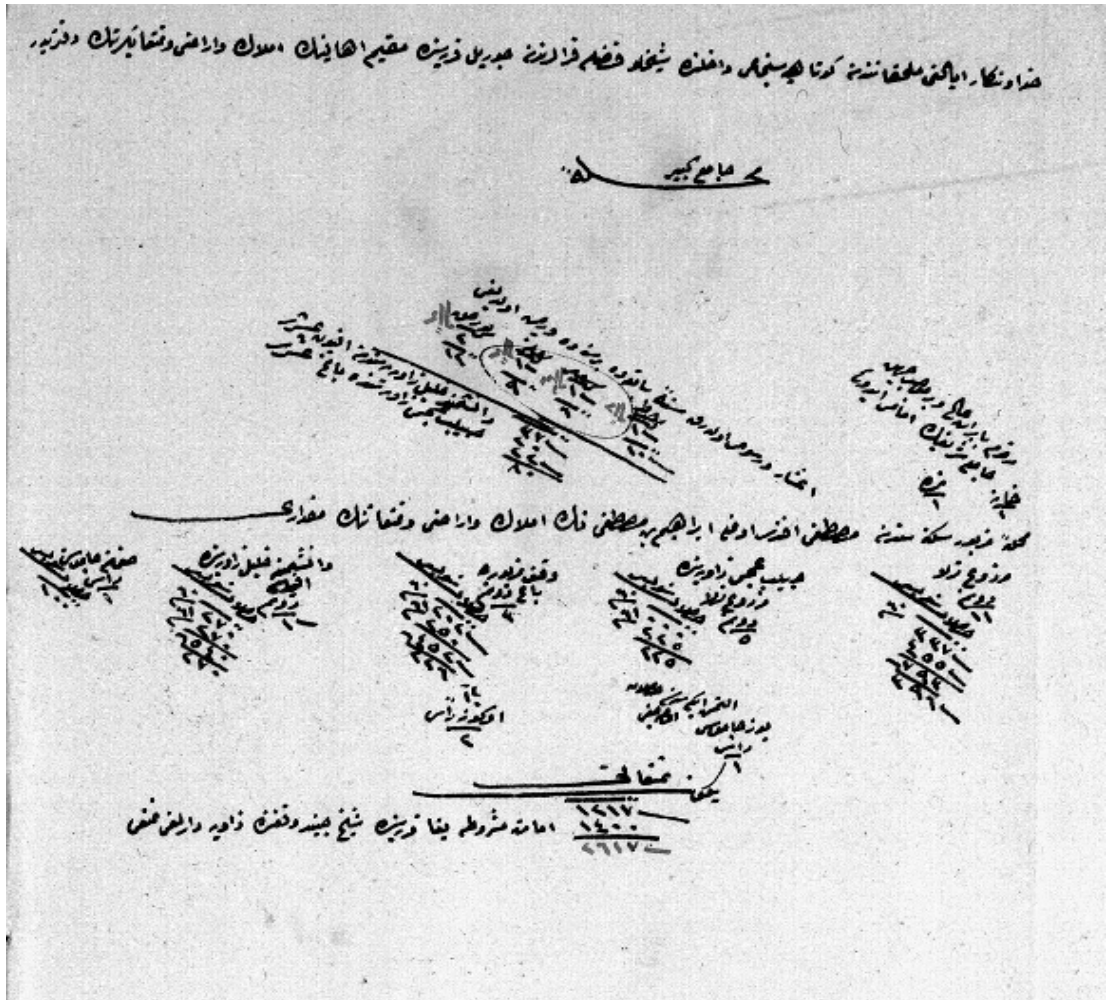
Sonuç olarak tarım ve hayvancılığa dayalı bir iktisadi yapıya sahip olan Çivril kendisini bir köy hüviyetinden çok kasaba hüviyetinde olan merkezi bir birim olarak kanıtlamış ve bugün layık olduğu ilçe hüviyetini zamanla kazanmıştır.

Ek 1: Belgesinin Transkripti

Karye-i Çivril der kaza-i Şeyhlü tabi'-i Kütahya Mahalle-i cami' aded-i
büyüt 33

Sarı sakallı Orta boylu İmam vekili Emir oğlu Hasan bin Osman sinni 40	Oğlu Seyyid Osman bin Hasan sinni2	Asakir-i Mansure Sarı Molla oğlu Seyyid İbrahim bin Mustafa sini	Kara sakallı Orta boylu Muhtar-ı mahalle Hacı Musa oğlu Seyyid Ali bin Ali sinni 38	Oğlu Seyyid Hüseyin bin Seyyid Ali sinni 3	
Aksakallı Orta boylu Müftü Paşa zade, canib-i Antalya 5/47Koca Ağa oğlu Seyyid Mehmed bin Yusuf sinni 55	Oğlu Seyyid Ömer bin Seyyid Mehmed sinni 12	Diğer oğlu Seyyid Yusuf bin Seyyid Mehmed sinni 7	Diğer oğlu Seyyid Mehmed bin Seyyid Mehmed sinni 5	Diğer oğlu Seyyid Osman bin Seyyid Mehmed sinni 2	
Koca ağa oğlu Seyyid Yusuf bin Süleyman sinni 38	Oğlu Seyyid İbrahim bin Seyyid Yusuf sini 2	Koca ağa oğlu Seyyid Mustafa bin Süleyman sinni 8	Karındaşı Ali bin Süleyman sinni 6	Kumral sakallı orta boylu koca ağa oğlu Seyyid Mehmed bin Ömer sinni 38	
Koca ağa oğlu Seyyid Süleyman bin Osman sinni 6	Karındaşı Seyyid Ahmed bin Osman sinni 4	Köse kara sakallı orta boylu Veli amca oğlu Seyyid Ahmed bin İbrahim sinni 35	Müzellef sakallı orta boylu Karındaşı Seyyid Veli bin İbrahim sinni 24	Aksakallı orta boylu Bösür oğlu İbrahim bin Mustafa sinni 50	
Ter bıyıklı orta boylu Oğlu Mustafa bin İbrahim sinni 18	Kara az bıyıklı orta boylu rebibi Ramazan oğlu Seyyid Ramazan bin Mehmed sinni 23	Kara sakallı orta boylu Temirci oğlu Seyyid Mustafa bin Mehmed sinni 38	Oğlu Seyyid İsmail bin Seyyid Mustafa sinni 3	Ali .. oğlu Seyyid Ömer bin Emin sinni 2	Kara sakallı orta boylu Bösür oğlu Mehmed bin Mustafa sinni 35

Ek 2: Çivril Temettuat Defteri Hane Örneği

Ek 2:Belgesinin Transkripti

Hüdavendigâr eyaleti mülhakatından Kütahya Sancağı dâhilinde Şeyhlü Kazası Kuralarından Çivril Karyesinde Mukim Ahalinin Emlak ve Arazi ve Temettüatının Defteridir.

Mahalle-i Camii Kebir

Hane no 1 Numara: 1

Merkum Ba berat-ı âli Camii şerifin imamı idüğü

Âşar ve rüsum olarak sene-i sabıkada bir senede virmiş olduğu: Hinta kile: 1, kuruş: 10, Şair kile: 1, kuruş: 6, ulaf kile: 1, kuruş: 9, Burçak Kile: 2, kuruş: 12

Danişmend Halil Zaviyesinden Afyon öşrü

Habib-i Acemi zaviyesinde bağ öşrü

Mahalle-i mezbure sekenesinden Mustafa Efendi oğlu İbrahim bin Mustafanın emlak ve arazi ve temettüatının miktarı

Mezru tarla dönüm:11, Hâsılat-ı senevîsi kuruş: Sene: 60: 337, Sene: 61: 455=792-391

Habib-i Acemi zaviyesinde mezru tarla dönüm 5, Hâsılat-ı senevîsi: Sene: 60.00 Sene: 61: 225-225

Vakf-ı mezburda bağ dönüm 3, Hâsılat-ı senevîsi kuruş: Sene: 60: 202, Sene: 61: 250= 452-226

Danişment Halil zaviyesinde Afyon Dönüm: 12, Hâsılat-ı senevîsi kuruş: Sene: 60: 270, Sene: 61: 270= 540-270

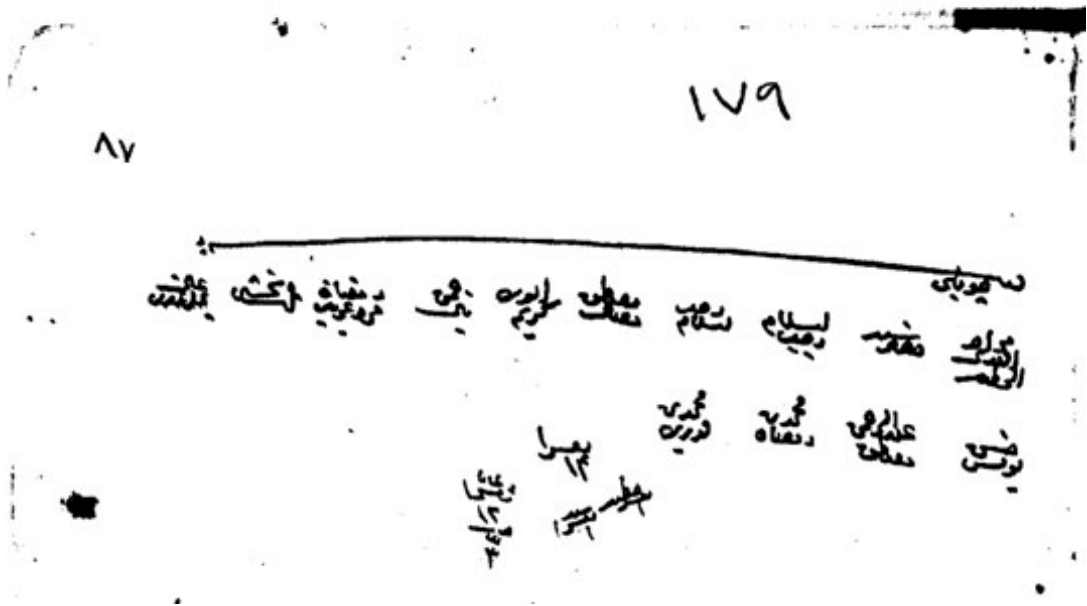
Sağman camus re's 1: Hâsılat-ı senevîsi kuruş: 100

Atmış iki senesi mahsulâtından olduğu

Yoz camus re's 1, Öküz re's 1,

Yekûn Temettüatı kuruş: 1217, imamet-i meşruta Yaka karyesinde Şeyh Cüneyt vakfında zaviyedarlığı temettüatı:1400 = 2617

Ek 3: Çivril Avarız Defteri Örneği

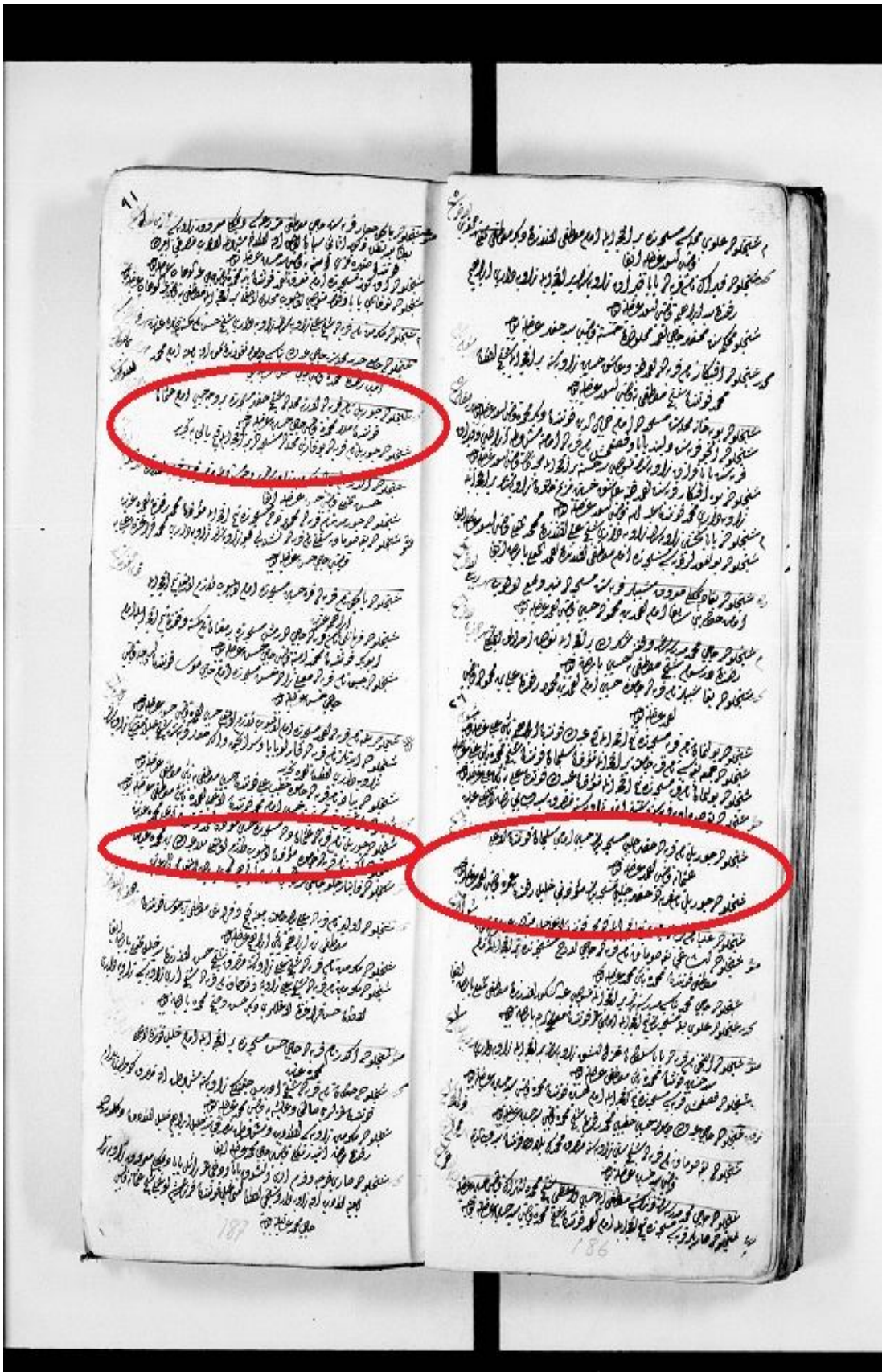
Ek 3:Belgesinin Transkripti

Karye-i Çivili/Çuyulu/Çivril 179 87

Murad Efendi El-Hatib	Seyyid Ca'fer	İslam bin Receb	Receb bin İslam	Mustafa bin Ramazan	Eyüb bin Kerim	Hamza bin Nebi	Ramazan Merd-i Garib	Mehmed bin Yahşi
Ali Biraderi	Hasan bin Yunus	Abdurrahman bin Mustafa	Mehmed bin Ramazan	Mehmed bin Kuri				

Neferan: 14, Hatib: nefer 1, Seyyid: neferan 1, Re'âyâ: neferan 12...:3

Ek 4: Çivril Vakıf Defteri Kayıt Örneği

Ek 4:Belgesinin Transkripti

Şeyhlüde Çivril nam karyede hızır çelebi mescidinin hasbi imamı Süleyman fevtinden oğlu Osmana kadı Ahmed arzıyla tevcih
Şeyhlüde Çivril nam karyede hızır çelebi mescidinin muahhar nebi Halil ref'inden Ömere kadı Ahmed arzıyla tevcih
Şeyhlüde Çivril nam karyede orta mahallede şeyh Hızır mescidinde ber vech-i hasbi imam Osman fevtinden molla Mehmede kadı hacı Hüseyin arzıyla tevcih
Şeyhlüde Çivril nam karyede yukarı mahalle mescidinde bir akçe ile Kıhbaliye? Tahrir
Şeyhlüde Çivril nam karyede Osman mescidinde hasbi müezzın Ahmed fevtinden oğlu Mehmede inayet

Ek 5: Çivril ilçesi genel görünümü

Ek 6: Çivril merkezden bir görünüm

Ek 7: Çivril merkezden başka bir görünüm

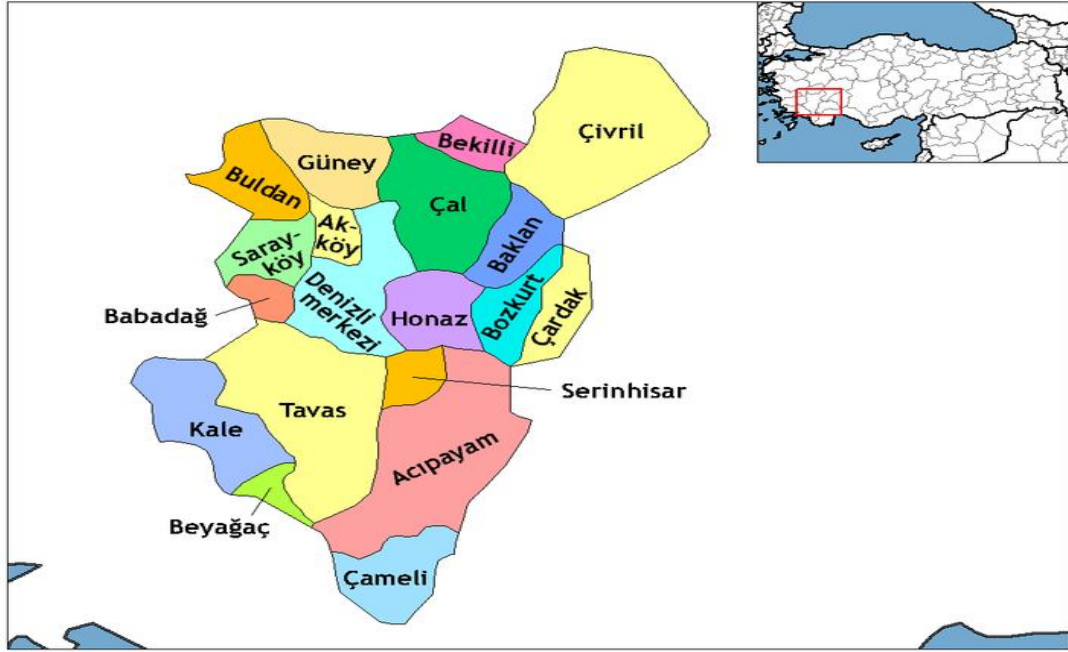
Ek 8: ivril Dedeköy Camisi

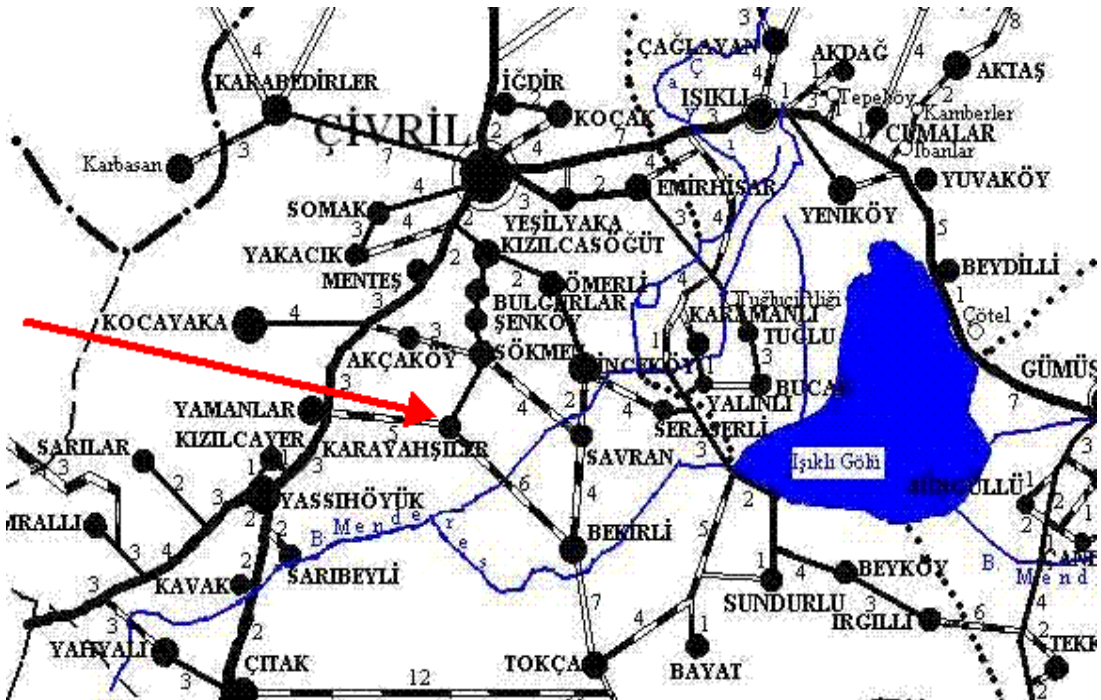
Ek 9: ivril Merkez Camisi

Ek 10: Denizli Siyasi Haritası

Ek 11: Çivril İlçe Haritası

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

VGMAD, nr. 1158/154; nr. 188/86; 195/76; nr. 113/40/42; nr. 1140/380; nr. 544/88; nr. 1118/188; nr. 1129/128; nr. 544/89; nr. 1088/243; nr. 1118/187; nr. 1134/40; nr. 1129/131; nr. 1118/184; nr. 1134/41; nr. 188/46/336; nr. 550/115; nr. 1087/80; nr. 548/195; nr. 1134/42.

BOA. **ML. VRD. TMT**, d.09331

BOA, **İ.DH**, 1508/1332.B.14-1.

BOA. **NFS**, d. 01632

BOA. **AVARIZ MAD.d.02498. 00091**

Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri 1310 (1893); 1316 (1898); 1315(1897); 1324(1906).

KİTAPLAR

AKDAĞ, Mustafa, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi II**. Baskı İstanbul, 1974.

BALLAR, Suat, **Yeni Vakıflar Hukuku**, Seçkin Yayınevi,4.baskı, İstanbul, 2008.

BAYKARA, Tuncer, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.

BERKİ, Ali Hikmet, **Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Eserle**, Ankara, 1965.

CİN, Halil, **Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.

- ÇADIRCI, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- ÇİVRİL KAYMAKAMLIĞI, **Bütün Yönleriyle İlçemiz Çivril**, Çivril, 1985.
- DEMİR, İsmet, Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri **Osmanlı**, Editör: Güler Eren, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- DOĞAN Mehmet, **Tarih ve Toplum**, 2. Baskı, Ankara, 1990.
- DUZCU, Nail, **Beyce'den Kocakaya'ya**, 1. Baskı, Aydın, 2010.
- KÖROĞLU, Kemalettin, **Eski Anadolu Tarihi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 1. Baskı, Ağustos 2011.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, **Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, Ankara: TTK Yayınları, 1998.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlı'da İstatistik Metodu Kullanıldı mı? Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik**, Derleyenler: Halil İncalcık, Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000.
- İNALCIK, Halil, **Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler**, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Derleyenler: Halil İncalcık, Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000.
- KADIOĞLU, Yahya, **Şehir Coğrafyası Açısından Çivril**, Aktif Yayınevi, Uşak 2008.
- KARAKAYA Derya, **Eskil/Karapınar Kazası (Vakıf Eserleri)**, Çizgi Kitabevi 2. Baskı Şubat 2013.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, C. 5, 5.Basım, Ankara, TTK Yayınları, 1988.
- KARPAT, Kemal. H., **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak, 2010.

MEMİŞ, Ekrem, **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Çizgi kitapevi, 6. Baskı, Konya, 2004.

ÖZ, Mehmet, **Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler**, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Derleyenler: Halil İnalçık, Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2000

ÖZTÜRK, Temel, **Osmanlılarda Malî Denetim Aracı Olarak Muhasebe İcmal Defterleri: Trabzon Örneği**, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, S. 56, 2011.

SAYHAN, Münir, **Milli Mücadele'de Çivril (1919- 1922)**, Kitsan Kitap, Denizli, 2002.

SEVİĞ, Reşit V. **Toprak Hukuku Dersleri**, Ankara: İstiklal Matbaacılık ve Gazetecilik Kolektif Ortaklığı, 1953.

ÜNAL, Mehmet Ali, **Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi**, İstanbul, Paradigma Yayıncılık 2012.

ÜNAL, Mehmet Ali, TURAN, Ahmet N. , ÖZ, Mehmet, **Osmanlı Merkez ve Taşra Teşkilatı**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2708.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, **XVIII. Yüzyıl'da Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003

MAKALELER

ABAY, Eşref, “Tarih Öncesi Dönemlerde Işıklı” , **Eumeneia, Şeyhlü, Işıklı**, Ege yayınları, (İstanbul 2011), s.13-26.

AKYILMAZ, Bahtiyar, “Osmanlı Devleti'nde Merkezden Yönetimin Taşra İdaresi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 1, (Nisan 2010), s. 129-130.

BAL, Hüseyin, “Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri Ve Mahalle - Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 17, S. 2 (Yaz 2012), s. 17-40.

- BARKAN, Ömer Lütü, “ Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri”, **İ. Ü. İktisat Fakültesi Mec. II.** (1941), s. 20-59.
- BİRBUDAK, Togay Seçkin, “Salnamelere Göre Sivas Vilayeti’nde Eğitim Öğretim (1898 – 1903)”,**Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 15, No:1, (Mart 2007), s. 303-316.
- BİZBİRLİK, Alpay, **ATAR Zafer**,” XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri'nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği “,**S.A.Ü Fen Edebiyat Dergisi**, S. 1, (2009), s. 37-57.
- BOZTEPE, Mehmet,” Osmanlı Devleti’nin Taşra Yönetimini Şekillendiren “Merkeziyetçilik” Yaklaşımı ve Günümüze Etkileri”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S: 36, (Nisan 2013), s. 1-14.
- DEMİRTAŞ, Zülfü, “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri Ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 17, S. 1, (Elazığ 2007), s.173-183.
- ERCOŞKUN, Tülay, “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, 60. Sayı, (Kış 2012), 131-154.
- ERDEM İlhan, “XII-XIII. Yüzyıllarda Çivril Ve Yöresi”, **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, Çivril, (Eylül 2001) s.239-244.
- ERTAŞ, Mehmet Yaşar, “Avarız Defterlerine göre XVII. Yüzyılda Şeyhlü (Işıklı) Kazası”, **Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı**, Ege yayımları, (İstanbul 2011) s. 253-293.
- GEZ, Sefa, Çivril’in Tıbbi Bitkileri, **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, Çivril, (Eylül 2001) s.11-21.
- GÖKÇE, Turan, “Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından ”Mufassal-İcmal” Avarız Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazası Örnekleri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 20, S. 1, (Temmuz 2005), s. 71-134.

KÖK, Şaban, “Anadolu Selçuklu Devleti Döneminde Şeyhlü ve Çevresinin Fethi”, **Eumenia, Şeyhlü-Işık**, Ege Yayınları, (İstanbul 2011) s.165-178.

KURGUN, Levent, Çivril Yer Adlarına Bir Bakış, **Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildiriler**, Çivril, (Eylül 2001) s.159-169.

OKUMUŞ, Osman, “Osmanlı Tarihinde Katledilen Şeyhülislamlar”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C. 5, S. 1, (2013), 387-396.

TAŞKIN, Ünal, “Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S: 3,(2008), s. 343-366.

YÜKSEL, Hasan,” Osmanlı’da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği’nin Demografik Yapısı” **Nüfusbilim Dergisi**, C. 28-29, (2006-2007), 73-89.

ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

BARKAN, Ömer Lütfi, “ **Avâriz**”, **MEB, İA**, C: 2, İstanbul, 1961

İslam Tarihi Ansiklopedisi, **Öşür Vergisi**, Türkiye Gazetesi, İhlâs Matbaacılık, Gazetecilik Ve Sağlık Hizmetleri, C: 8

TEZLER

ARIÖZ BOZKUŞ, Ahsen, “Genel Esaslarıyla Türk Hukuku’nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, **Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, Tez Danışmanı Şebnem AVŞAR KURNAZ, Ankara 2009.

ÇORBACIOĞLU, Nuri, Çivril’de Eğitim Coğrafya İlişkisi,(**A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**), Afyonkarahisar 2007.

KOÇ, Ercan, 19. yy. Osmanlı Devleti'nde Tarım, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Temmuz, 2005)

KOPARAL, Kadir, Vilayet Salnamelerinde Afyonkarahisar, **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Afyonkarahisar, Ocak 2011

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

COŞTU, Yakup, TURAN, Süleyman, İngiltere'deki Türk Camileri ve Entegrasyon Sürecine Sosyo-Kültürel Katkıları, **Dini bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C: IX (2009), Sayı 4, http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/1680344797_1102060678.pdf: (3 Aralık 2014)

ÇAĞATAY, Neşet, Osmanlı İmparatorluğundan Alınan Vergi ve Resimler, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1024/12400.pdf>. (5 Şubat 2014)

<http://www.civril.bel.tr/index.php?icerik=39>, (4 Ocak, 2014)

<http://okul.selyam.net/docs/index-4134.html?page=22>, (27 Şubat 2014)

<http://osmanlica.sozlugu.org/ders-i-amm/>, (27 Şubat 2014)

<http://www.islamidusunce.net/forum/index.php?topic=7026.0;wap2>, (27 Şubat 2014)

http://ktp.isam.org.tr/pdfdrg/D00033/1999_c35/1999_c35_2/1999_c35_2_BULUTM.pdf, (28 Şubat 2014)

<http://hakkindabilgial.com/tarih/osmanli-tarihi/4482-osmanlida-dini-teskilat.html>, (15 Şubat, 2014).

<http://www.nedirnedemek.com/d%C3%BClger-nedir-d%C3%BClger-nedemek>, (18 Ocak 2014)

<http://www.osmanlicaturkce.com/?k=Ders-i+Amm&t=@>, (18 Ocak 2014)

<http://www.tarihegitimcileri.org.tr/DERNEK/yayin/012saktekin-yerel.pdf> (28 Ekim 2014)

<http://yesilcivril.com/index.php/boeluemler/civril/civril-bilgileri/1889.html>
(16 Aralık 2013)

<http://yesilcivril.com/index.php/boeluemler/civril/civril-bilgileri/1894-civril-toporafya-ve-toprak-yaps.html> (16 Aralık 2013)

BEYAZIT Yasemin, “**Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri**”, http://www.historystudies.net/Makaleler/319300919_3-Ya-semin%20Beyaz%C4%B1t..pdf, (15 Aralık 2013)

SÖZLÜKLER

ÖZÖN, Mustafa Nihat, “**Osmanlıca- Türkçe Sözlük**”, 8.Baskı, İstanbul, 1989

DEVELİOĞLU, Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 24. Baskı, Aydın kitapevi yayınları, Ankara, 2007.

PAKALIN, M. Zeki, "**Temettü' Vergisi**", Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III, MEB Yayınları, İstanbul, 1993.

ŞEMSEDDİN, Sami, **Kâmûs-i Türkî**, Çağrı yayınları, İstanbul, 2010